

Een schone ende ghenoechelijcke historie van
joncker Jan uut den Vergiere, des graven soone van Artoys,
die veel wonderlijcke avontueren gehadt heeft
ende door zijn groote vromicheyt namaels keyser van
Roomen ende coninck van Vranckrijck wert.

t'Amstelredam,

by my, Harman Janszoon Muller, fyguersnyder,
woonende inde Warmoestraet,
'Inden vergulden Passer'.

[A2r] *Hier begint de schoone historie van joncker Jan uut den Vergiere, ¹ des graven zone van Artoys, ende hoe hy eerst gevonden wort.*

Dat eerste capittel

[A2ra] Alzo wy inde oude gesten ² vinden beschreven, zo isser hier voortijts gheweest tot Romen regnerende een moghende ³ keyser, gheheeten Sigmundes. ⁴ Hy was alle zijn landen door vernaemt voor een vreetsamich ⁵ ende rechtveerdich prince, seer goedertieren teghen alle zijn ondersaten. ⁶

Nu ist op eenen tijdt ghebuerdt dat de keyser open hoff ⁷ houden woude. Zoo heeft hy alle zijn heeren by hem te hove ontboden die haer leen van hem hielden, ende dit gheschiede ontrent Pincxter, wanneer den tijt genoechlijcxt is ende alle dinghen in saysoene ⁸ zijn.

Doen nu den dach ghecomen was ende alle de heer[e]n ⁹ te hove gecomen waren, zoo is de keyser met alle zijn heeren ter kercken gegaen om misse te hooren, des ghelijcx oock de keyserinne met haer vrouwen en[de] ¹⁰ jonckfrouwen, twelck seer genoechlijc was om te aensien. De misse wert seer solemplijck ¹¹ gedaen met musijcke ende alderhanden instrumenten van spel, ¹² alzo dat het een groote melodie ¹³ was voor den genen diet aenhoorden.

1. vergiere: sierboomgaard tevens 'locus amoris'

2. gesten: geschiedenissen

3. moghende: machtige

4. Mogelijk wordt hier gerefereerd aan Sigismund van Luxemburg alias Sigismund van Hongarije (1368-1437), keizer van het Heilige Roomse Rijk (1411-1437).

5. vreetsamich: vreedzaam

6. ondersaten: onderdanen

7. open hoff: grote feestdag, waarop het hof opengesteld werd voor bezoek.

8. in saysoene: in (volle) bloei

9. Muller [1590]: heertn

10. Muller [1590]: en — 'en' in plaats van 'ende' voortaan stilzwijgend geëditeerd als: en[de]

11. solemplijck: plechtig

12. instrumenten van spel: muziekinstrumenten

13. melodie: genot, vreugde

Nae dat den dienst ghedaen was, zoo is de keyser met zijn heeren weder te hove gegaen, desgelijcx oock de keyserinne. Te hove comende zoo is de keyser allene mette keyserinne aen een tafel gaen sitten, daer nae alle de heeren, elck nae zijnen staedt.¹⁴ Ende om thof ende die blijchap te vermeerderen, zoo wast gheordineert¹⁵ dat tusschen een yghelijck¹⁶ heere oft ridder soude sitten een vrouwe oft jonckfrouwe.¹⁷ Men diende daer van menigerhande gherechten. De blijchap die daer ghedreeven werdt, en is niet moghelijck om te vertellen. Men hoorde daer alderhande instrumenten van speelen. Aldus wasser alle droefheyt buyten den hove gesloten, ende dese [A2rb] ghenuechte gheduerde zo lange tot de keyser met zijn heeren over tafel saten.

Na datmen God ghedanckt ende gelooft hadde ende de tafelen op genomen waren,¹⁸ zo is de keyser op ghestaen ende is gaen wandelen in een schoon viergiere ofte prieel, twelck hy dagelijckx altoos ghewoonlijck was te doene wanneer dat hy ghegeten hadde, om hem daer inne te vermaken.

Doen hy nu een tijt inden hof geweest hadde, zo is hy noch voort gheghaen na een schoon prieel, 't welck al omme wel dicht beset was ende geplant met veel schoone ende welrieckende bomen, ende was zoo dicht datmen der niet door sien en conde. Daer binnen coomende zoo heeft de keyser ghevonden een costelijck go[u]den¹⁹ stuck,²⁰ seer costelijck ende constich gewrocht.²¹ Daer op lach een 't schoonste kindt in zijnen doecxkens gewonden datmen met ooghen mocht

14. staedt: rang en stand

15. gheordineert: besloten

16. een yghelijck: elke

17. Het eten van mannen onder elkaar wilde na een aantal bekens wijn nog wel eens uitmonden in slaande ruzie. Vandaar de geniale oplossing om de mannen van elkaar te scheiden door middel van vrouwen en jonkvrouwen, die aan hun zorg en aandacht werden toevertrouwd.

18. de tafelen op genomen waren: grote(re) gezelschappen aten aan niet aan vaste tafels, maar aan tafels die bestonden uit losse houten bladen op schragen.

19. Muller [1590]: gonden — distributiefouten n / u worden voortaan stilzwijgend verbeterd tussen [rechte haken].

20. stuck: kleed — *Johan uz dem virgiere*, r. 66: Ein peller (Mnl. Pellen)

21. gewrocht: gemaakt

aensien. Daer by oock een costelijcken hal[s]berch,²² een helm ende een wapenrock.²³ De keyser deede oock zijn heeren dat zijden cleet ontwinden. Daer sach hy doen dat schoonste kindt dat oyt van moeder mocht zijn geboren. Hy vant daer oock by zegel ende brief,²⁴ daer inne dat stont gheschreeven wat name datmen den kinde gheven soude ende dat het niet te kerstenen was ghedaen.²⁵ Ende hy vant oock noch daer bi een schilt van roden goude, aen den schilt twee vergulde spooren, oock een schoon, witte baniere, daer in stont een schoon cruyce gewrocht van goude. Boven was sy van lasuere,²⁶ daer inne stonden twee²⁷ lelien seer schoon van coleure.

De keyser [was]²⁸ van dese kinde seer verblijt ende dede tkindt met alle dat hy daer vant, in zijn camer²⁹ dragen. Voort deede hy de nieumare³⁰ loopen door alle zijn lant dat de keyserinne gelegen waer [A2va] van een jongen sone.³¹ Men dede tkint te kercken draghen met grooter eeren alleens³² oft des keysers soone ware geweest. Twert ghedoopt ende ghenoot joncker Jan uyt den Vergiere,³³ om dat het inden vergiere oft prieel gevonden wert. De keyser beminde dit kint boven maten seer, ende hy swoer by zijnder [c]roonen:³⁴ Waerder

22. Muller [1590]: half Berch — maliënhemd reikend van hoofd tot voeten en voorzien van een capuchon.

23. wapenrock: (wollen) mantel die over de wapenrusting gedragen wordt met daarin geweven of geborduurd het wapenteken van de drager.

24. zegel ende brief: oorkonde

25. niet te kerstenen was ghedaen: (nog) niet gedoopt was

26. lasuere: (hemels)blauw

27. twee lelien seer schoon van coleure — *Johan uz dem Virgiere*, r. 105: dri lilien guldin (het wapen van de koning van Frankrijk: 3 fleur de lis op een blauwe ondergrond)

28. Ontbreekt in Muller [1590].

29. camer: privévertrek(ken)

30. nieumare: nieuwsbericht

31. In *Johan uz dem Virgiere* bevalt de keizerin die zelfde nacht van een dochter, Clarie / Clarisse geheten (r. 148), waarna de keizer doet alsof zijn vrouw van een tweeling bevallen is. Blijkbaar was de keizer dringend om een mannelijke erfgenaam verlegen. In het volgende capittel wordt hij een oude man genoemd.

32. alleens oft: alsof het

33. joncker Jan uyt den Vergiere: *Johan uz dem Virgiere*, r. 134: Johan uz dem virgiere

34. Muller [1590]: troonen

yemant die dorste vermanen³⁵ dat het zijn kindt niet en ware, hy soudese tleven doen nemen! Hy dede het kint seer costelijcken op voeden.

Doent seven jaren out was, wast zo lieflijk ende gratieus om aen te sien dat een mensche, hoe ontstelt hy ware, diet kint aensage, soude hem selven vertroost hebben door tgesichte³⁶ van den kinde.

35. dorste vermanen: zou durven te onthullen

36. tgesichte: de aanblik

Dat .IJ. capittel:
*Hoe den kinde gegeven wort een meester om te leeren ende
onderwijsen in alle consten ¹ ende oock
in alle goede manieren.*

Doen dit kint seven jaren out was, zoo heeft de keyser by hem ondtboden een geleert meester inde Latijnsche ende Griecxe sprake ² ende een groot orator, ³ geheeten Lucian[u]s, ⁴ ende heeft hem bevolen den kinde te leeren ende te onderwijsen in alle consten. Hy soudet hem grootelijcken loonen. De meester heeft beloofd zijn uuterste diligentie ⁵ daer inne te doen, ende zoo heeft de meester den jonghen in zijn bewaringhe ⁶ ghenomen.

Ende ten [e]ynde ⁷ van acht jaren zo is de jonghe door de neersticheyt ⁸ van zijn meester zoo verre gecomen datter gheen questien ⁹ en waren, hy en wistese te solveren. ¹⁰ Daer en boven was hi seer vast ende expert in beide de spraken, te weten int Latijn ende Griecx.

Doen de joncheere nu .xv. jaren ¹¹ out was, heeft hem de keyser doen leeren in alle de ridderlijke consten, ¹² in welke hy oock groote ghenuecht hadde. Ende overmidts dat hy groot ende sterck van leeden was, z[o] ¹³ leerde hy zoo veel binnen een jare datter niemandt en was

1. alle consten: alle zeven vrije kunsten

2. *Joban uz dem Virgiere*: Franzois, welsch und latin / Lernte wol der knabe vin (r. 191-192)

3. orator: redenaar

4. Mogelijk wordt hier gerefereerd aan Lucianus van Samosata (ca. 125-ca. 180).

5. diligentie: liefdevolle inspanning

6. in zijn bewaringhe: onder zijn hoede

7. Muller [1590]: ten tynde van acht jaren — acht jaar later

8. neersticheyt: inspanningen

9. questien: vragen, problemen

10. solveren: oplossen

11. *Joban uz dem Virgiere*: Do er zwolf jar was alt, / Er was ein stolzer degen balt. (r. 203-204)

12. ridderlijke consten: ridderlijke vaardigheden

13. Muller [1590]: zy

binnen alle den hove die teghen hem mochte ghe-[A2vb]dueren.¹⁴ Int welcke de keyser groote genuecte in zijn herte hadde, ende dochte hem cortelijck ridder te maeken.

Nu hadde de keyser een dochter, genaemt Gloriande, die beghonste haer liefde op desen jonckheere te legghen alzo dat zy menich minlijc¹⁵ woort met malcanderen spraken, nochtans de jonckheere anders niet wetende dan dat het zijn suster was. Metten corsten¹⁶ zoo was dese jonckheere zoo huesch¹⁷ ende zoo minlijck in alle sijn manieren ende woorden dat hy bemint wort van alle den hove.

Op een tijt ist ghebuert dat joncker Jan voor den keyser quam ende is hem te voete ghevallen, seggende: “Heere vader, waert uwen wille, ick soude wel begeeren ridder te zijn. Zo mochte ick rijden ghelijck ander ridders in allen tornoyen ende steecspeelen om eer ende prijs te behalen, want my verdriet dat ick mijn sterckheyt niet ghebruycken¹⁸ en mach. Ick soude hopen dat icket zo wel doen soude als de sommige die hier te hove zijn.”

De keyser zeyde: “Zone, ghy moet noch een weynich patientie hebben, want ghy noch jonck ende teder van complexien¹⁹ zijt. Alzo en soudijs niet connen verdragen.”

De jonckheere sprac ende zeyde: “Vader, wildy my ghelooven,²⁰ ick soude my wel dorren vermeeten²¹ teghen den vroomsten²² van uwen hove te vechten, zo sterck kenne ick my op deeser ure. Dat segghe ick u voorwaer!”

De keyser dit hoorende, prees in zijn herte de couragieusheydt²³ die hy aende jonghen sach, peynsende in hem selven dat hy noch groote feyten van wapenen zoude doen, ende ghelooofde den jonckheere: het

14. teghen hem mochte ghe-[A2vb]dueren: tegen hem opgewassen was

15. minlijc: lieflijk

16. Metten corsten: Om een lang verhaal kort te maken

17. huesch: hoofs, beleefd

18. ghebruycken: demonstreren, laten zien

19. complexien: fysieke conditie, gestel

20. ghelooven: toestaan

21. dorren vermeeten: durven te beweren

22. vroomsten: sterksten

23. couragieusheydt: moed

eerste dat hy met alle zijn heeren hof hielt, zo soude hy hem ridder maken.

Nu warender sommighe in de[s]²⁴ keyzers hove diet seer benijden ende en mochten niet lijden dat die keyser desen joncheere in zoo grooter eeren hielt, wel weetende dat hy een vondelinck was, sorghende²⁵ de keyser, overmits dat hy een o[u]t man [A3ra] was ende door die gratie die hy in desen joncheere hadde, hem governuer vanden lande soude maken. Daeromme hebben zy raet gehouden ende ghepractiseert²⁶ hoe dat zy den keyser met den joncheere aen deen sijde²⁷ mochten brengen, geen achter dencken²⁸ noch vrese hebbende wat hier namaels daer af comen mochte. Ende de principaelste²⁹ hier af was geheeten Gouweron, een quaet verrader, ende was een van [A3rb] des keyzers principael heeren van groten gheslachte ende des keyzers secreten³⁰ raedt, alzo dat de keyser niet en dede anders dan by Gouwerons rade. Doe hebben dese verraders eenen bequamen tijt gesocht om den keyser te doen dode³¹ oft in heydenisse³² ghevangen te leveren met den joncheere, alzo ghy hier naer³³ hooren sult, ende dat [s]y³⁴ dan selve int regiment³⁵ mochten blijven.³⁶

24. Muller [1590]: de

25. sorghende: vrezend dat

26. ghepractiseert: overlegd

27. aen deen sijde mochten brengen: aan de kant zouden kunnen zetten

28. achter dencken: besef

29. principaelste: hoogste

30. secreten raedt: vertrouwelijk raadsman

31. In het Amsterdams werd de slot-n niet uitgesproken en vandaar dat hij soms in druk ontbreekt of hypercorrect toegevoegd wordt. Mogelijk ook is dat de zetter de abbreviatuur vergat.

32. heydenisse: het land van de heidenen

33. naer: na

34. Muller [1590]: hy

35. int regiment: aan de macht

36. Dit verraad ontbreekt in *Johan uz dem Virgiere*. Daar neemt de keizer zelf het initiatief om op het everzwijn te gaan jagen. Tijdens deze jacht wordt hij overvallen door de Saracenen Lamelot en diens broer Ferreon, beide geboren in Ispanien, en 19 andere ridders. Johan doodt hierbij Ferreon, Lamelot geeft zich over.

[A3ra] Dat .IIJ. capittel:

Hoe de keyser met joncker Jan door raet der verraders op de jacht ghereden is, ende wat daer na geb[u]erde.

Het gheschiede op eenen tijt dat de keyser reys[d]e¹ door zijn landen ende op een frontieren² om deselve steden aldaer te versiene³ ende stercken tegens den aenstoot⁴ der heydenen, want zy dickwils groote schade den Kerstenen op de frontieren deden. Ende overmits dat de plaetsen daer omtrent seer ghenoechlijck waren, zoo bleef de keyser daer een wijltijds stille liggende,⁵ dagelickx op de jacht rijdende, want hy de jacht seer beminde, ende hy vant daer wilts ghenoech om te jagen.

Nu des[e]⁶ verraders, daer wy hier voer mentie⁷ af gemaect hebben, dit alte gader wel wetende, hebben bedectelijck over geschreven⁸ in heydenissen aen een prince op de frontieren die daer overste capeteyn⁹ was gestelt vanden soudaen,¹⁰ dat [A3rb] hy soude comen secretelijck tot sulcker plaetsen, te weten op een sterc casteel daer Gouwerons broeder overste af was ende van des keysers wegen te bewaren¹¹ hadde, om met malcander sommige saken te tracteren.¹²

Daer by malcanderen comende zo hebben zy den heydensche prince ende capiteyn Sorborijn haeren aenslacht¹³ te kennen gegeven,

1. Muller [1590]: reyse

2. op een frontieren: langs een grens — mogelijk is “een” corrupt en moet hier ‘den’ gelezen worden (Amand Berteloot).

3. versiene: bevoorraden, verzorgen

4. aenstoot: aanval(len), inval(len)

5. stille liggende: logeren

6. Muller [1590]: des — met een lange ‘s’ aan het einde, wat erop wijst dat er nog minstens 1 letter volgde.

7. mentie af gemaect hebben: over verteld hebben

8. bedectelijck over geschreven: heimelijk een brief gestuurd

9. overste capeteyn: hoofdman

10. soudaen: sultan (van Babilonien, d.i. Caïro)

11. bewaren: beschermen

12. tracteren: bespreken

13. haeren aenslacht: hun plan voor een aanslag

hem gelovende¹⁴ den keyser tot sulcker plaetsen te brenghen op de jacht, ende dat hy daer zijn volck al ghereet hebben soude om den keyser gevangen te nemen ofte te dooden, indien hy hem ter weere stellen woude, ende zo soudent zy tlant regieren nae haren wille.

Doe[n] zy nu met malcanderen ghesloten hadde, zoo hebben zy den keyser te kennen ghegheven datter int bosch daer by gheleghen vanden jagers ende oock vanden huysluyden¹⁵ een groot everswijn ghesien was, dies gelijcx zy noyt ghesien en hadden, [A3va] ende rieden den keyser op de jacht te trecken om dat everswijn te vangen. De keyser, want hy seer gheneycht ter¹⁶ jacht was, so heeft hi sijn consent¹⁷ daer toe gegeven ende heeft den jagers gheboden dat zy alle dinghen daer toe dienende ghereet soudent maken, want hy des anderen daechs derwaerds wilde om het everswijn te jagen.

Des morghens wel vroech is de keyser op ghestaen om nae ouder ghewoonten eerst den dienst Godts te hooren. Daer na is hy met zijn geselschap uut ghereden, ende joncker Jan neffens¹⁸ zijn sijde, den horen¹⁹ aenden hals, couragie hebbende ghelijck een leeuwe, niet denckende dat hem yemant crencken mochte. De keyser is soo verre int bosch gecomen met zijn heeren dat zy veel wil[t]s²⁰ by den anderen ghesien hebben. Joncker Jan heeft zinnen hooren gheblasen, die honden laten lopen ende het wilt ghevolcht. Met dien heeft de keyser een groot everswijn ghesien ende heeft het joncker Jan ghewesen. Joncker Jan dat siende, heeft alle tander wilt verlaten ende dat selve everswijn seer sterckelijck vervolcht. De keyser vreese hebbende dat door 't swijn hem yedt miscomen mochte, is hem rasschelij[c]k²¹ nae ghevolcht. Maer eer hy daer by conste ghecomen, zoo heeft joncker Jan dat selve achterhaelt ende dat swijn rijckelijck²² door zijn zijde ghesteecken, waer door de keyser hem seer

14. gelovende: belovende

15. huysluyden: boeren

16. gheneycht ter: gecharmeerd van

17. consent: toestemming

18. neffens: naast

19. horen: jachthoorn

20. Muller [1590]: wils

21. Muller [1590]: rasschelijek — snel

22. rijckelijck: dwars

verwonderdt heeft. Zy hebben dat selve swijn open ghedaen ende den honden huer deel²³ daer van gegeven.

Doen zy beyde hier mede onledich²⁴ waren, want zy verre van huer volck gereden waren, zo hebben zy gherucht van paerden ghehoort. Zy beyde dit hoorende, zijn zy terstondt te paerde ghesprongen. Met dien hebben zy van verre ghesien .xx. ridders ghewapent na hen comen gereden, de overste daer af was Sorborijn ende zijn broeders, ende uut heydenisse gheboren. De keyser dit volck siende, was seer [A3vb] verschriet ende riet joncker Jan dat hy vlien²⁵ soude tot by huer ander volck, “want wy niet teghen hen allen mogen ghedueren,” sprack de keyser.

Joncker Jan zeyde: “Vader, dat en sal my nemmermeer ghebueren dat ick vlien sal eer ick weete wat het voor volck is, ende dat ickse eerst hebbe versocht!²⁶ Nu moet ick proeven²⁷ mijn cracht. My dunct, ick soudese wel alle gader die ick sie, allene verslaen!”

De keyser dit hoorende, schaemde hem dat hy den jonckheere alleen inden last laeten zoude, ende is by hem ghebleeven. Oock hadde hy voor een ghewoonte: wanneer hy op de jacht reet of erghens op de frontieren van zijn lande was, soo was hy onder zijn cleder so wel bewaert²⁸ datmen hem niet haest²⁹ wonden en mochte. Desghelijckx was joncker Jan ooc bewaert. Ende daer was een pagie den keyser ghevolcht, den selven beval hy haestelijck te rijden nae zijn ander volck, want sy een goet stuck van daer waren, ende gheven te kennen in wat last ende noode dat hy ware. Twelck de pagie ghetrouwelijck ghedaen [heeft, ende is]³⁰ spoorlaechs ghereden tot hy by des keyzers volck quam.

23. huer deel: de ingewanden (als beloning) — het vlezige karkas nam men mee naar huis om zelf op te eten.

24. onledich: bezig

25. vlien: vluchten

26. versocht: hun identiteit en hun bedoelingen heb vastgesteld

27. proeven: beproeven

28. bewaert: beschermd

29. haest: snel, gemakkelijk

30. Muller [1590]: ghedaen / ende heeft spoorlaechs ghereden

Des keyzers volck dit hoorende, zijn haestelijck den keyser te hulpe gecomen. Maer eer zy byden keyser conden comen, waerender sommighe dies metten doot betaelt hadden.

Doen de heydenen den keyser begonsten te ghenaken,³¹ zoo riepen zy seer luyde: “Keyser, dese jacht moet ghy laten. Ter quader ure zijt ghy hier ghecomen!”

De voorste van hem allen was Sorborijns broeder. Die liet zijn speere sincken ende meende den keyser te doorrijden,³² maer joncker Jan heeft het hem benomen. Want met dien dat hy meende den keyser te door rijden, is hem joncker Jan aen gerant ende heeft hem zo met dien swaerde op den helm gheslaghen dat hy hem thooft cloofde tot den tanden, en[de hi is]³³ doot vanden paerde ghevallen.

Als de keyser dat sach, heeft [hi]³⁴ daerinne eenen [A4ra] moet ghegrepen ende heeft hem oock ridderlijck ter weere gestelt. Zy hebben huer beyde by den anderen ghe[v]oecht teghen een dicke hage, alzo datmense van achter niet bevechten en mochte. Sorborijn siende dat sijn broeder doot ter aerden lach, met groten toorne ontsteken zijnde, is op joncker Jan ghereeden, maer joncker Jan heeft hem de lancie ondergaen³⁵ ende heeft hem met een slach vander zijden gheslagen dat hy in onmacht vanden paerde viel. Voort heeft hem joncker Jan metten paerde overreden om dat hy [niet]³⁶ met haest op comen en soude. De keyser is oock stoutelijck³⁷ onder de vyanden gevallen,³⁸ ter neder slaende al wat hem te gemoete quam.

Daer en tusschen is des keyzers volck aen ghecomen. Maer eer zy daer quamen, isser zoo seer ghevochten datter acht vanden heydenen doot lagen verslegen. Des keyzers ar[t]chiers³⁹ zijn onder den vyanden ghevallen, al dootslaende wat zy achter halen conden. Ende binnen

31. ghenaken: naderen

32. doorrijden: met zijn lans te doorboren

33. Muller [1590]: en viel doot vanden paerde ghevallen.

34. Ontbreekt in Muller [1590].

35. ondergaen: ontweken

36. Ontbreekt in Muller [1590] — mogelijk is ook: om dat hy [ni]et haest op comen en soude

37. stoutelijck: (stout)moedig

38. onder de vyanden gevallen: op de vijanden afgestormd

39. Muller [1590]: arichiers — boogschutters

dien is Sorborijn vander onmachten becomen, ende siende dat de keyser hulpe ghecregen hadde ende dat alle sijn volck verslagen was, heeft hem selven gevangen gegeven inden handen ende genade vanden keyser.

Ende zo is die keyser met groter blijschappen nader stadt gereden, God danckende vander victorien ende vant perijckel⁴⁰ daer hy inne geweest was, dat Hi hem daer uut verlost hadde.

40. perijckel: gevaar

Dat .IIIJ. capittel:
Hoe Sorborij[n] ¹ *de heyden gbedoopt wort ende Lanceloot
ghebeten, ende hoe joncker Jan verweten wort
dat hy een vondelinck was.*

Doen de keyser een dach hem gherust hadde, soo heeft hy sijnen raet by hem ontboden om te weten wat sy metten heyden [doen] ² zouden. De sommighe riefen datmen hem dooden soude, om dat hy den keyser zo verradelijck vermoorden wilde int bosch, ende dat soudemen heymelic doen om datter geen [A4rb] meerder oproer af coomen soude, overmidts dat het een machtich prince in heydenisse was ende datter een oorloge uut rijsen mochte. Ende Gouweron, de verrader, met zijnder consoorten rieden dit den keyser, want zy hadden Sorge indien hy openbaerlijcken ter justitien ³ ghesteldt worde, zoo soude hy den keyser alle den aenslach te kennen gheven, hoe ende in wat manieren dat zy daer ghecomen waren om den keyser te dooden.

Nu waren daer ander heeren die rieden dattet beeter waere indien hy der Kerstenen wedt ⁴ wilde aen nemen, dat hem die keyser 't leven soude geven ende soude hem oock onderhouden ⁵ in zijn hof, want hy vernaemt ende vermaerdt was in heydenisse voor een vroom, onversaecht ridder. ⁶ De keyser in hem selven de saecke overpeynsende, zoo heeft hem het beste gedocht te zijn den ghevangeneyden heyden het leven te laten in dien hy kersten worden wilde. Ende de keyser heeften voor hem doen coomen ende heeft hem aengesproken in deser manieren: "Sorborijn, ghy zijt nu mijn gevangen, en[de] ic mach u met recht tleven nemen, want ghy nae mijn leven ghestaen hebt ende waert uut om my te dooden, indien my Godt niet beschermt en hadde. Ende dit hebby al ghedaen boven ⁷

1. Muller [1590]: sorborijs

2. Ontbreekt in Muller [1590].

3. Muller [1590]: Iustitien

4. wedt: geloof

5. onderhouden: opnemen

6. Dit doet sterk denken aan het chanson de geste *Fierabras*.

7. boven: in strijd met

bestandt ende vrede die wy met malcanderen ghemaect hadden!⁸
Niet te min, indien ghy kersten worden wilt, tsal u vergeven worden.
Anders is mijn meeninge u in een duyster kercker te worpen ende daer
u leven te eynden. Daeromme kiest oft deelt!”

Sorborijn dit hoorende, was int eerste⁹ seer verbaest ende
overpeynsde wat hy doen oft laeten zoude. Ten lesten antwoorde hy
ende zeyde: “Heer keyser, ick kenne¹⁰ dat ick den doot wel verdiendt
hebbe. Ghy moecht met my doen tghene dat u belieft. Maer in dien
ghy my door u edelheyt het leven gheven wilt, ick gheloove u kersten
te worden ende [u]¹¹ voort aen ghetrouwelijck te dienen, [A4va] ende
de stercke casteelen die ic[k]¹² te bewaren hebbe ende overste af ben,
begeer ick te stellen in uwen handen.”

De keyser met alle de heeren dit hoorende, waren daer van seer
verblijt. Terstont dedemen ghereetschap maken om Sorborijn te doen
doopen, twelck seer costelijck ghedaen wort, ende hy wort ghenoomt
Lancelot.¹³ Daer was groote genoechte bedreven. Lanceloot ontfinck
alle zijn casteelen, steden ende landt te leen vanden keyser. Hy
verdreef die heydenen daer uut die niet kersten wilden zijn ende bleef
tot in zijn eynde de keyser ghetrou.

Ter wijlen dat zy in grooter ghenuechte waeren met desen nieuwen
ghedoopten prince, zoo comt daer een winthont ghesprongen recht
teghen de borst des keyzers met eenen vollen spronck, menende den
keyser te feesteren.¹⁴ Als joncker Jan dit sach, want hy voor den keyser
ter tafelen diende, heeft [hy]¹⁵ met eenen grammen moede¹⁶ zijnen

8. Dit doet enigszins denken aan het chanson de geste *Maugis d'Aigremont* waarin de Christenen vergeten zijn dat het bestand verlopen is en dan tijdens een jacht worden overvallen.

9. int eerste: aanvankelijk

10. kenne: beken, erken

11. Ontbreekt in Muller [1590].

12. Muller [1590]: ickt

13. Vaak mag de bekeerling zijn eigen naam behouden. Waarom hier voor Lancelot gekozen wordt – in de Duitse *Johan uz dem Virgiere* heet dit personage Lamelot en houdt hij die naam – is onduidelijk.

14. feesteren: zijn blijheid te tonen

15. Ontbreekt in Muller [1590].

16. met eenen grammen moede: woedend

voet verheven ende den hont ghestoten¹⁷ dat hy int vier¹⁸ moeste springen. Dien spronck was so groot als dat de voncken vanden viere spronghen Gouweron in zijn aensicht ende op sijn clederen, daer hy aen des keyzers tafel sat.

Als Gouweron dit gevoelde, ontstac hy in hem selven van gramschappen ende zeyde met toornigen moede: “Ghy vondeli[n]ck, God geve u schande!¹⁹ Waer omme hebby den hont alzo gestoten? Is dit huescheydt die ghy weet!?”²⁰

Als joncker Jan dese woorden moste horen, zoo werdt hy in hem selven bevende. Hy werdt oock seer ontdaen, bleeck ende valuwe,²¹ alzo dat hem ontginck alle zijn tale.²² Daer nae sprack de jonckheere: “Dit is ymmers een ontfermlijck²³ dinck. Ic waende de keyser ware mijn vader, maer ick hebbe hier uyt al anders vernomen. Dat moet Godt zijn geclaecht!”

Met dien bedreeff hy sulcken rouwe dat het eenen steenen herte ontfermen mocht.

De keyser dit ziende, werdt met gramschappen ondtsteec-[A4vb]ken, track zijn sweert ende soude Gouweron hebben door loopen,²⁴ maer de heeren hebbent beledt, ende hy moste uut der camer vlien, waer door dat hy op den jonckheere seer ghestoort²⁵ was ende swoer dat hijdt hem noch verghelden soude.

“O, Godt, ben ick een vondelinck!?” sprack jo[n]cker Jan. “Zo bid ic u, keyser, dat ghy my die waerheyt wilt seggen in welcker manieren ick ghevonden was. Al waer mijn vader cropel oft blint, ick en vraechde daer niet nae op dat ick mijnen vader kenne.”

17. ghestoten: geschopt

18. int vier: in het brandende openhaardvuur

19. In *Johan uz dem Virgiere* is het de keizerin die door de vonken getroffen wordt, waarbij haar goudgele haar deels verbrandt, en zij scheldt Johan uit voor ‘vondeling’. Hierop slaat de keizer haar KO, maar zodra zij weer bij bewustzijn is, herhaalt zij dit ultieme scheldwoord.

20. Is dit huescheydt die ghy weet!?: Zijn zo uw manieren!?

21. valuwe: vaal

22. hem ontginck alle zijn tale: hij sprakeloos werd

23. ontfermlijck: tragisch

24. door loopen: aangevallen — ‘door loopen’ doe je te paard met een lans

25. ghestoort: boos, woedend

Doen sprack de keyser met lieflijcker talen: “Mijn beminde vrient, ghy segt daer toe ghenoech. Ic en sal u de waerheydt niet verswijgen. Ick hebbe by u sulcke teykenen gevonden daer door ic wel weet dat ghy van edelen gheslachte zijt gebooren, want ick vant by u al dat een ridder behoort te draghen.”

Ende de keyser vertelde hem altemale in wat manieren dat hy ghevonden was.

Doen sprack joncker Jan: “Heer keyser, ick bidde u op alle hoeschede,²⁶ gheeft my tgene dat by my ghevonden was, ende geeft my de ridderlijcke oorden!²⁷ Laedt my die ontfangen van uwer hant! Dat bidde ick u uuter maeten seer, want ick nu hier niet langher en begeere te blijven. Ende ick sweere u by Gode: wanneer dat ick ridder ben, zoo en sal ick niet ophouden voor dat ick wete wie mijn vader ende moeder is!”

Doen sprac Sigimundes de keyser: “Jonckheere, ick begheer dat ghy noch een jaer by my wilt blijven ende dan sal ick u ridder maeken. Doet dat om mijnen wille. Ten sal u niet berouwen!”

De jonckheere sweech een wijltijts²⁸ al stille, niet wetende wat hy doen zoude. Hy en dorste het niet ontseggen,²⁹ ende³⁰ hy en deets oock niet geerne. Doen sprack hy int leste: “Heer keyser, door alle de duecht die ghy my hebt gedaen, zo sal ick gaerne doen wat ghy my ghebiedt. Maer den tijdt sal my veel te lanck vallen, want ick gaerne weeten soude van wat ghe-[B1ra]slachte ick gheboren ben.”

Hier af was de keyser seer verblijdt in zijn herte, hoopende dat hy den jonckheer noch langher by hem houden zoude, ende [B1rb] deede hem die meeste eere die hy doen mochte, want hi hem beminde oft zijn eyghen zoone ware gheweest.

26. hoeschede: hoofsheid

27. geeft my de ridderlijcke oorden: maak mij ridder

28. een wijltijts: enige tijd

29. ontseggen: weigeren

30. ende: maar

[B1ra] Dat .v. capittel:

Hoe de keyser met alle zijn heeren open hoff hielt ende een ruese quam te ho[v]e ende eyschte camp te vechten tegen yemant van des keyzers heeren, twelck niemant en dorste.

Na dat joncker Jan vanden keyser gescheyden was, so is hy gegaen daer hy Gloriande vant, dien hy claechde met bedructer herten alle zijn ongeval,¹ ende seyde: “O, schoone Gloriande, mijn uutvercoren bloeme, tot deser uren heb ic anders niet geweten dan ghy mijn suster en waert. Daerom hebbe ick [u]² goede, noyale³ liefde toe gedragen, ende doen sal zo lange als ick leve. Maer nu is my verweeten dat ic een vondelinck ben, twelc Gouweron ghedaen heeft. Daeromme zoo moet ic dolen zo lange tot ic sal weten wie mijn vader is.”

Gloriande dit hoorende, zeyde: “Mijn beminde vrient, ghy en sult van hier niet scheyden, want ghy van mijn vader ende alle den hove seer lief ghetal sijt, hoe wel dat Gouweron met zijn maghen⁴ dat benijden. Want overmits dat hy is de machtichste van den lande naest mijnen vader, zo meent hy zo veel te doen aen mijn vader dat hy my meent noch tot eenen wijve te hebben. Daeromme arbeyt hy nacht ende [B1rb] dach, want hij zeer inde gratie van mijnen vader is, ende ick ghelove dat hy daer door niet lijden en mach dat mijn vader u in zo grooter eeren hout. Maer hy en sal den dach nimmermeer leven dat ic hem trouwen sal oft dat ick liefde tot hem draghen sal. Daerom, mijn uutvercooren vrient, stelt u te vreden! Ghy en weet niet wat avontueren⁵ u Godt noch verleenen sal. Ic wist wel dat ghy mijn broeder niet en waert,⁶ maer de keyser, mij[n]⁷ vader, hadt geboden opt lijf te verbueren⁸ dat niemant anders segghen en zoude.

1. ongeval: ellende, ongeluk

2. Ontbreekt in Muller [1590].

3. noyale: edele

4. maghen: familieleden, verwanten

5. avontueren: onvoorziene gebeurtenissen

6. In *Johan uz dem Virgiere* schelen stiefzoon Johan en dochter Clarisse maar een dag of wat. Zij wist niet beter dan dat Johan haar (tweeling)broer was.

7. Muller [1590]: mijns

8. opt lijf te verbueren: op straffe van het leven te verliezen

Daeromme bidde ic u dat ghy by mijn vader noch blijven wilt ter liefde van my. Ick hoope dat het u niet schaden en sal.”

Als joncker Jan dit hoorde, zo sprack hy ende zeyde: “Eerwaardighe vrouwe, ghy en dorst my niet bidden maer ghebien,⁹ want om uwent wille zoude ick doen al dat moghelijck waere!”

Waer van Gloriande hem zeer heeft ghedanckt, ende zo zijn zy van malcander gescheyden, vreesse hebbende voor nijders tonghen.¹⁰

Hier na ist gebuert dat die keyser wilde open hoff houden ende hadde by hem ontboden alle de heeren van zijnen lande, 't welck gheschiede int [g]he-[B1va]noechlickste vanden somer, ende dit plach hy jaerlijckx te doen tot een memorie dat hy op dien dach keyser ghecroont wert. Tot dier feesten waren gecomen om thof te vermeerderen:¹¹ ten eersten de paus van Roomen, de patriarck van Constantinopelen, .XXI. bisschoppen, vijf coningen, .XIIJ. hertogen, .XXIIIJ. graven. Noch waren daer oock wel .xv.C. baenre heeren¹² ende ridders. De keyser hadde oock by hem ontboden alle de edele vrouwen [ende]¹³ jonckfrouwen van zijnen lande, alzo dat tusschen elck coninck, hertoge, grave ofte ridder was gheordineert ter tafelen een vrouwe ofte jonckfrouwe. Die blijschap diemen daer bedreeff en soude men met gheen pennen connen beschrijven. Joncker Jan diende ter tafelen voor den keyser met twee hertoghen. Voort wert daer van menighe ridder ter tafelen gediend voor vrouwen ende jonckfrouwen.

Doen de maeltijdt ghedaen was, ende joncker Jan den keyser het hantwater begeerde te gheven, sprack den keyser: “Mijn vriendt, het is noch tijt ghenoech. Ick moet heden noch niemare weten eer die tafelen worden opghedaen.”¹⁴

Doen sprack joncker Jan: “Ghoede niemare waer ons ghoet, maer ick duchte niemaren te hooren die ons sullen comen te groten leede.”

9. ghebien: gebieden, bevelen

10. nijders tonghen: roddel en achterklap

11. vermeerderen: luister bij te zetten

12. baenre heeren: legeraanvoerders

13. Ontbreekt in Muller [1590].

14. Parodie op de Arturroman. Koning Artur wilde niet eerder aan tafel gaan voordat er iets wonderlijks gebeurd was.

Als hy deese tale hadde ghesproken, quam hem een coude aen over alle zijn leden, zeer groot, alzo dat hy werdt seer bevende. Daer nae ginck hy in zijn camer ende viel op zijn bedde met bedructer herten alle zijn ongeluc overpeynsende. Daer door wert hy zoo wee te moede dat hy zoo bedwelmt was dat hy van hem selven niet en wiste.

Doen de keyser noch over tafel was geseten, so quam daer de vervaerlijkste nieumare te hove voor den keyser ende zijn heeren, hoe dat de Sarazijnen waren ghecomen int lant, wel drie hondert duysent sterc, ende wouden dat lant bestrijden,¹⁵ van welcke nieu-[B1vb]mare dat geheele hoff verstoort was, somen wel dencken mach. Daer quam oock te hove die meeste ruese¹⁶ die op aertrijck oyt lijf gewan.¹⁷ Hy was zijnre voeten wel achtien¹⁸ lanck. Die huyl was hem gestelt oftse van yser ware. Daer en was helm noch schilt zo dicke, hy en doorsloechse met eenen slage. Sijn hayr hinck hem totten wangen,¹⁹ eenen langhen, swarten hals, die ooren breet als een wanne.²⁰ Hy riep met afgrijselicker stemmen: “Poortier, laet in! De poorte ontdoet!”

De poortier ter poorten comende ende den grooten ruese siende, was seer verschrickt ende seyde: “Ick en mach u niet inlaten, want den keyser met alle zijn heeren zijn over tafel geseten.”

“Ic moet nochtans daer binnen zijn,” sprack die ruese, “niet door beede, maer door bedwanck, want Machumet sal noch tot Romen worden gheweldich²¹ heere!”

Mettien nam hy zijnen voet ende stiet met cracht op die poorte dat zy in stucken spranck. Den poortier nam hy metten hay[re].²² Thooft hy hem vanden buycke²³ sloech. Doen nam hy thooft in zijn hant ende

15. bestrijden: veroveren

16. die meeste ruese: de grootste reus — nog groter dan de Oudtestamentische reuzen Goliath en Holofernes.

17. oyt lijf gewan: ooit geboren werd

18. Een normale man is 6 voet lang.

19. *Joban uz dem Vergiere*, r. 577: Sin bart der hing im uber die wangen

20. wanne: kuip waarin men gedorst graan ontdoet van strootjes en vliezen

21. gheweldich: machtig

22. Muller [1590]: hayer

23. buycke: romp

droecht in de sale voor den keyser, daer hijt neder leyde. Alle die in de sale saten, waeren vervaert²⁴ door tgesichte van den grooten ruese.

Nu moechdy hooren wat de ruese zeyde overluydt: “Neemt hier, keyser van Roomen! Ick wil u dienen van dese v[e]nisoene²⁵ ende ick wil u doen lijden²⁶ dat Mahon²⁷ beter is dan uwen Godt, want ick wil Mahon tot Roomen maecken gheweldich heere. Mijn heer is gheheeten Fuersijn. Hy is gheweldich heer van Barbarien. Hy heeft by hem den soudaen van Persen ende van Babilonien. Zy zijn hier int lant ghecomen om te niet te doen der Kerstenen wet en[de] te vermeerderen de wet van Mahon. Daeromme, zijt ghy wel bedocht, zo suldy der Kerstenen wet laten varen ende houden u aen de wedt van Machumet ende geven onsen soudaen jaerlickx tribuyt.²⁸ Oft en wildijs [B2ra] niet doen, so sullen wy u gantsche landt destrueren, want de soudaen is nu int lant wel met drie hondert duysent man. Wy en sullen niemant sparen, mer stichten overal roof ende brandt! Heer keyser, ghy moet kiezen. Daer en is geen verdingen²⁹ an!”

De keyser antwoorde nae desen: “Ghy sult weeten dat Godt almachtich de werelt gheschapen heeft ende ghemaect ende al dat daerin groeiende is. Christus, die daer maect[e]³⁰ van water wijn, oock hemel ende aerde, die moet ons bevrijen uyt alder noot!”

De ruese dit horende, sprac met verstoorden sinnen: “Ick wilt houden staende dat Mahon beeter is dan uwen Godt die Hem kativelijck³¹ aent cruyce liet slaen. Isser yemant diet verantwoorden³² wil, ick sal[t]³³ hem doen lijden lijf om lijf!”³⁴

Als die keyser dit hoorde, sprack hy: “Hoort, ghy heeren ende hooge baeroenen, die vol vromicheden altijts zijt gheweest, isser yemant die

24. vervaert: bevreesd

25. Muller [1590]: Vinisoene — venisoen: wild(braad)

26. lijden: toegeven

27. Mahon: synoniem van Machumet

28. tribuyt: belasting

29. verdingen: onderhandelen

30. Muller [1590]: maect

31. kativelijck: als een misdadiger

32. verantwoorden: tegenspreken, weerleggen

33. Muller [1590]: sal

34. lijf om lijf: man tegen man

den camp derf vechten, ick sal hem geven mijn schoon dochter tot eenen wijve, daer toe half mijn rijcke, ende nae mijn doot sal hy besitten die croone!”

Die paus zeyde: “Daer toe ic sal hem geven quijt scheldinghe van allen zonden!”

Maer niemant en wasser zoo stout die den campe dorst aenveerden oft den grooten ruese bevechten. Zy sweghen alte gader stille en[de] hadden 't hooft nederwaerts geslegen ende waren alte gader seer bedrukt.

Doen sprac de ruese: “By mijnre wet, [is hier]³⁵ niemant zoo goet ofte zo crachtich die hem derf verweeren teghen my met schilde oft met speere?”

Doen begonst de paus een costelick relaes³⁶ te doen, seggende: “Ghy vrome ridders, wilt Gods lachter³⁷ wreken! De Heere heeft Zijn armen wijt ontdaen om u allen in Zijn gratie te ontfanghen. Daeromme stelt u betrouwe[n] inden Heere! Hy en sal u in geenderley manieren verlaten. Aenvaert vrielijcken³⁸ den camp inden naem ons heeren Jesu Christi! En wilt doch niet ghedogen [B2rb] dat dese vermale[d]ijde³⁹ hondt aldus onse wet blamerende⁴⁰ is! Wreect dat lijden ons salichmakers! Ick verseeckere u de victorie in uwen handen, want is Godt met ons, niemant en mach ons crincken.⁴¹ De Heere sal u campioen, u beschermer ende voor vechter zijn!”

Maer wat men zeyde, twas al verloren arbeyt, want daer en was niemant zoo stout van hen allen die den camp dorsten aenvaerden.

Des keyzers dochter, de schone Gloriande, dit ziende, ginck uut ter salen ende ginck nae der cameran daer joncker Jan inne was.

35. Muller [1590]: hier is — *Johan uz dem Virgiere*, r. 695-696: Ist nieman so erber und so gut, / Der mit mir gedurre han stridens mut

36. een costelick relaes te doen: een inspirerende preek af te steken

37. lachter: schande

38. vrielijcken: vol vertrouwen en met goede moed

39. Muller [1590]: vermalelijde

40. blamerende is: beledigt, vernedert

41. crincken: krenken

Dat .vi. capittel:

*Hoe des keyzers dochter joncker Jan te kennen gaf vanden ruese
[die] ¹ in haer vaders hof gecomen was om te campen,
ende hoe dat joncker Jan den camp aenvaerde.*

Gloriande inde camer comende, sach zy hem opt bedde liggen en[de] r[u]sten. Doen ginc zy neffens tbedde staen ende aensach de grote schoonheyt daer hem God mede begaeft hadde, daer door dat zy in haer herte seer onsteken werdt in zijnder liefden. ² Ten lesten wert zy seer weenende, also dat de heete tranen liepen al even dichte uut haren ogen in zijn schoon aensichte, daer by dat de schoone joncheere ontspranc. ³

Als hy op de schoone joncfrouwe sach ende dat zi bitterlic weende, zo wort hy daerinne seer beroert ⁴ ende zeyde: “Mijn alderliefste vrouwe, ⁵ wat miscoemt u dat ghy aldus seer weent? Heeft u yemant misdaen? Segget my! Het wort ghewroken, want ghy de gheene zijt die ick beminne boven al die levende zijn.”

Doen sprack die schoone Gloriande met bedructer herten ende zeyde: “Mijn vrient, my en heeft niemandt misdaen. Maer dat ick bedroeft ben, comt uut een ander sake, want hier is in ons lant ghecomen mijns vaders meeste vyandt, de soudaen van Perssen, ende noch veel ander soudanen ende ammiralen uut heydenisse, ende heeft hier [B2va] ghesonden een groote ruese, seer sterck ende machtich, om tegen yemant van ons lieden te campen, segghende dat haer lieder wedt beter is dan de onse. Noch ⁶ beroemt hy hem dat hy Machumedt wil maken gheweldich heere van Romanen, ten zy sake dat mijn vader een campioen vint die teeghens den ruese den camp aenvaerde. Anders sullen wy in schanden moeten blijven, onse wet verlaten, ende den heydenen onderdanich zijn. Nu heeft mijn vader beloofd den gene die den camp aenvaert ende den ruese verwint, my te hebben tot

1. Ontbreekt in Muller [1590].

2. onsteken werdt in zijnder liefden: verliefd op hem werd

3. ontspranc: wakker werd

4. beroert: aangedaan

5. vrouwe: joncker Jan spreekt haar hiërarchisch aan als de aanstaande keizerin.

6. Noch: Ook

eenen wijve, ende na mijns vaders doot zijn ghehele lant metter croonen.”

Doen sprac die joncheere: “Wilt de keyser, u vader, zijn belofte houden, ick sal den ruese bevechten ter eeren van u, reyn, suyver maecht!”

Doen sprack de schone Gloriande: “Mijn vrient, dat en suldy niet doen, want ghy soudt tegen hem niet connen gedueren! De ruese is te sterck. Ende bleefdy dan van hem verslegghen, ick en zoude my daer nae niet connen verblijden.”

Doen sprack joncker Jan: “By Gode die Hem cruycen liet, ic sal den camp vechten ende de eere van Kerstenheydt daer mede bewaren, want ’t soude my leedt zijn dat ghy in de macht van een ander coomen zoudet. Ick waere my liever doot, eer ick sulcx voor mijn ooghen zoudt moeten sien. Den camp en sal ick niet laten varen om al die oyt lijf ontvinghen! Al is hy sterck ende fel,⁷ Godt is ghenadich ende goedertieren. Al waer hy van yser ende van stael, ick sal hem met mijnen sweerde ontlijven!”⁸

Als de joncfrouwe dit hoorde, was si in haer herte seer bedroeft. Nochtans vertrooste zy haer selven door de groote feyten van wapenen die hy cortelinge ghedaen hadde by haren vader, ende zeyde: “Mijn vrient, alst immers zijn moet, ons salichmaker Jesus Christus wil u victorie verleenen! Ick wil den Heere oock hertelijcken voor u bidden dat Hy u gratie [B2vb] wil verleenen, want dat ken[ne]⁹ Godt de Heere: dat u y[e]t misquame, ick en begeerde voort aen niet langer te leven!”

Met dien custen joncker Jan haer voor hueren roden mont ende zeyde: “Schoon lief,¹⁰ zijt te vreden! Den camp sal ic vechten door¹¹ Godt ende door u.”

De schoone Gloriande zeyde: “Mijn vrient, des weet ick u danck. Nu laet ons dan gaen tot den keyser, mijnen vader, ende hem dit selve te kennen geven.”

7. fel: boosaardig

8. ontlijven: doden, van het leven beroven

9. Muller [1590]: ken — dat ken[ne] Godt: God weet

10. Schoon lief: en hier spreekt joncker Jan haar amoureuus aan als zijn geliefde.

11. door: voor

Die joncfrouwe nam hem byder handt¹² ende leyden by haren vader, die met groote fa[n]tasien¹³ sadt bevaen. Zy sprack met een blijde ghelaet: “O, vader, en bedrijft niet meer desen groten rouwe! Ons Heere sal ons helpen uut alder noot, want ick hebbe een campioen gevonden die den camp begeert te vechten.”

De keyser vraechde zijnder dochter ende seyde: “Wie sal de campioen zijn? Wilt my dat segghen!”

“Heer v[ad]er,”¹⁴ antwoorde zy, “het is dese jonckheere, die wil Christus lachte[r]¹⁵ helpen wreecken.”

Als de keyser dit hoorde, sprack hy met blijder herten: “Ick en betrouws niemant zoo wel als den selven jonckheere, want hy my eens help uut mijnder noot, daert mi seer campelijck stont.”¹⁶

Met dien hiet hi den jonckheer feestelijcken willecoem ende vraechden hem oft hy den camp soude willen vechten.

De jonckheere seyde: “Heer keyser, hier sitten coninghen, hertogen, graven, groot van machte. Het ware lachter dat ick spraecke voor¹⁷ hen allen, want zy mochten seggen, ick ware een vondelinck. Dat waere schande van my om te hooren. Want zy alle gaerne prijs ende eere souden behalen. Daeromme suldy mijnen raet doen ende presenteren hen te houden tghene dat ghy belooft hebt. Ende isser dan niemant die den camp begheert te aenveerden, ick sallen vechten ende metter hulpen Gods na mijn vermogen Kerstenheit beschermen.”

De keyser zeyde: “Jonckheere, hier en is niemant van alle mijn heeren diet derf bestaen. Daerom be-[B3ra]love ick u: in dien ghy den camp wilt vechten ende den ruese verwindt, ick sal u mijn dochter gheven, ende nae mijn doot suldy de keyserlijcke croone besitten!”

Alle de heeren waren daer oock inne te vreden ende consenteerden dat selve.

Als joncker Jan dit hoorde, bedanckte hy den keyser ende de heeren altesamen. Daer na sprack hy tot den ruese: “Ick ben maer een kindt

12. byder handt: als teken voor haar vader en diens heren in de zaal dat zij hem als gelijkwaardig en als vriend beschouwt.

13. Muller [1590]: fautasien — kopzorgen

14. Muller [1590]: vander

15. Muller [1590]: lachters

16. daert mi seer campelijck stont: toen ik in groot gevaar verkeerde

17. voor hen: voordat zij gesproken hebben

by u te ghelijcken, maer alzo en sal ick onse wedt niet laten verdrucken voor mijnen ooghen!”¹⁸ Voort zeyde hy: “O, du hovaerdighe Sarazijn, ick segge dy dat uwe wet niet en is dan eeuwige verdoemenisse ende le[v]en des eewichs viers,¹⁹ ende onse wet is salicheydt ende behoudenisse der sielen, vol vreuchden ende ewichlijck duerende. Ende daeromme van u tribuyt te gheven, als ghy segt, ende onse wet te verlaten en sullen wy niet doen, want wy uwen soudaen oft u niet en achten, oft oock uwen afgod Mahon en willen wy geen dienst doen!”

De ruese dit horende, wert half verwoet ende zeyde: “Dat sal u ende den uwen berouwen in corten daghen!”

Joncker Jan zeyde tot den ruese: “Hoe staet ghy dus en[de] stamp. Gheeft mi den pandt!²⁰ Ick sal onsen wedt wel bevrijen teghen u ende den soudaen van Persen.”

De ruese zeyde: “Ick hout van waerden.²¹ Ende ist dat[t]er²² yemant campen wil teghen my dat Mahon niet meerder en is dan Jesus Christus, ick alleene salder vijf neemen teghen te campen. My en roe[c]t²³ wie dat zy zijn!”

Joncker Jan zeyde: “Wilt God, wy en sullender geen vijf teghen een setten, die schande en sal ons niet overgaen, maer ick alleene, al ben ick jonck ende cleene. Ende daer door zo werp ic mijn pant dat Jesus Christus is Gods zone ende Mahon des duyvels zone!”

De ruese nam hem op ende zeyde: “Ic sal campen teghen dy ende noch vier daer toe, want icx my anders schamen zoude.”

Joncker Jan zeyde: “Ick en heb u dreyghens niet te [B3rb] doen. Ick sal u alleene bevechten. Maer seght my, waer wy campen sullen!”

18. Een middeleeuwse versie van het verhaal van David en Goliath.

19. le[v]en des eewichs viers: een eeuwig leven in de Hel

20. pandt: het fysieke bewijs van de uitdaging, meestal een handschoen die op de grond geworpen wordt, en als die opgepakt wordt dan wordt daarmee de uitdaging aangenomen.

21. Ick hout van waerden: Ik heb mijn eergevoel. — De reus vindt het oneervol en dus onacceptabel om tegen een ‘kind’ te vechten.

22. Muller [1590] datrer

23. mi en roe[c]t: kan mij niet schelen

De ruese sprack: “[T]e²⁴ Lydewaert inde valleeye, ende daer verseker ick u gheleyde. Wy sullen daer vecht[e]n²⁵ van heeden op den derden dach.²⁶ Daer sal ick u toghen dat Mahon beter is dan uwen Godt!”

Met dien scheyde de ruese van daer.

24. Muller [1590]: de

25. Muller [1590]: vechtin

26. van heeden op den derden dach: over twee dagen (na vandaag)

Dat .VIJ. capittel:

*Hoe de keyser joncker Jan ridder sloech ende bewees hem
grootte eere, twelc vanden sommigen benijt wert.*

Doen joncker Jan den camp aen genomen hadde, waren tmeesten deel van des keyzers heeren die hem alle duecht gunden, daer inne seer verblijt. Ende de keyser mede, ende hy geboot alle dinc gereet te maken, want hy woude joncker Jan ridder slaen.

Daer worde ghespreydt een costelijck root pellen laken.¹ Zijn wapenen worden daer oock ghebrocht, die by hem ghevonden waren. Hertoghe Gautier spande hem twee vergulden spooren. De keyser gorde hem selven 't swaert aen zijn zijde. Daer nae gaf hy hem den ridder slach ende zeyde: "Mijn vriendt, desen slach suldy altoos in ghedachtenisse houden, ende Godt laedt het u te goede vergaen ende Kerstenheyt tot een goede vrede! Nu moet ghi over u hebben seven duechden als ridder verheven:

Het eerste is dat ghy sult zijn zonder gramschap ende sonder nijdt, ende pijnt² u altijd nae de duecht, daer ghijt met eeren cont volbrengen.

Het tweede is dat ghy tot geenen tijden eenich man sult verraden. En zijt niet dorper³ in uwen monde noch ongetrouw van herten!

Zijt bystandich den armen als den rijcken, zoo moechdy hebben prijs ende eere ende verwach[t]en⁴ oock den loon van onsen Heere.

Ghy su[l]t oock manierlijcken⁵ ter kercken gaen ende doen daer u offerhande. Na der benedictien⁶ moechdy weder thuyswaert gaen.

Voort suldy stille ende openbaer eeren vrouwen ende jonckvrouwen om eender vrouwen [B3va] wille, dats de suyver maecht Maria.

1. pellen laken: mooi, kostbaar kleding

2. pijnt u altijd nae de duecht: streef altijd een deugdzame oplossing na

3. dorper: boers, laaghartig

4. Muller [1590]: verwachten

5. manierlijcken: regelmatig

6. benedictien: zegen (het *Ite missa est!*)

Ghy sult oock beschermen weduwen ende weesen, daer sijs van doene hebben. Ghy sultse helpen ende daer voor doot blijven,⁷ want ist dat ghy voor weduwen ende weesen sterft, zoo zijdy een martilaer voor Gode verheven.

Het sevende is dat ghy geenen man zijn leven nemen en sult, daer⁸ ghyt met eeren moecht laten. Is hy kersten, ende hy ghenade begheert, ende hy voor tswert blijft verwonnen,⁹ ontfangt hem goedertierlijck in genaden. Zo doedy als een edelman.

Indien ghy dese punckten onderhoudt, men sal u prijzen in alle heeren hoven.”

Als de keyser dit hadde geseyt, zoo worde hem zijnen schilt ghebrocht ende eenen costelijcken helm van stale.

De paus sprack tot hem ende zeyde: “Uwen schilt sal heeten ‘Stoudt wederstaen’, u swaerdt ‘Scherpelijcken snijdende’, uwen helm heet ‘Vast gheloove’, dat bediet¹⁰ dat ghy den helm voeren sult tegen die ongelovige honde ende daer op wreken Christus lachter, versterckende tgheloove van Kerstenhede, vliende alle heresie,¹¹ toverie ende ketterie. Dit is ’t bewijs dijns helms, die sterck is wederstaende den helschen vyant. U spooren die heeten ‘Achterdencken’, welck een teecken is dat ghy alle dinc doen sult met wijsheden ende met wijsen rade, want achterdencken doet ons wijsheyt leeren ende alle dinc met scherpen rade doen. Zoo salt een duechdelijcken voortganck hebben wat ghy doet.”

Heer Jan zeyde: “Alle u leeringhe die hope ick wel te onthouden ende die te achtervolgen ten profijte van Kerstenheede ende ter salicheydt van mijnder zielen.”

Als heer Jan aldus ridder geslagen was, zo ginck de keyser met alle zijn heeren ter kercken om misse te hooren. De paus dede selve de misse ende baden alle ghelijck dat Godt door Zijn grondelose barmherticheyt haren campioen wilde sterckheyt verleenen teghen den vreeslijcken ruese.

7. daer voor doot blijven: daarvoor uw leven geven

8. daer: indien

9. voor tswert blijft verwonnen: zich overgeeft

10. bediet: betekent

11. heresie: ketterij

Doen [B3vb] den tijt quam dat men offeren zoude, so offerde heer Jan een stuck gouts ter eeren der passien ons heeren Jhesu Christi ende den bitteren doot die Hy om onsent wille sterf aenden cruyce. Daer nae offerde hy vijff basanten¹² ter eeren van de vijff wonden die Hy om onsent wille ontfinck aen de galge des cruyces. Daer na offerde hy noch drie besanten ter eeren van de heylige Drievuldicheyt, te weeten: inden name des Vaders ende des Soons ende des Heyligen Gheests.

Doen de misse was ghedaen, zo ginck de keyser Sigismundes met zijnen nieuwen ridder ende met alle zijn heeren te hove. Daer wert gedient van allen gherechten diemen verdencken¹³ mochte. De keyser dede sitten de jonghe keyserinne neffen zijnder zijden. Dies waeren ghemeenlijck alle de baroenen blijde zonder alleene¹⁴ Gouweron met zijn mede plegers.

Heer Jan over tafel sittende, viel in een ghepeyns. Ten lesten sprack hy ende zeyde: “O, heer Godt, ghebenedijt zijt Ghy van alle Uwe weldaden, want Ghy my nu in sulcken staedt ghestelt hebt dat my dunckt, ick ben die rijkste die op aerden levende is.”

De keyser seyde: “Waer by? Laet my dat hooren!”

Heer Jan antwoorde: “Ick sal[t]¹⁵ u segghen, heere, wildijt verstaen. Ick weet wel dat ick van eedelen gheslachte ben ghebooren overmidts de litteyckenen¹⁶ diemen by my heeft ghevonden. Nu heb ick een camp aenghenoomen. Gunne my Godt, ick sal daermede winnen des keyser dochter, die schoone Gloriande, die ick beminne boven al die leven. Ick hoope aen God dat Hy my de gratie daer toe gheven sal ende Zijnen lachter wreeken. Ende daer toe ben ick gecomen tot den staet des ridderschaps, welc ic bo[v]en alle dinck hebbe begheert. Nochtans moet ick kennen dat ick een vondelinc ben, ’t welck my zeer swaer opt herte leyt. Maer om dat ick ghecoren ben om den camp te vechten, zo ben ick de [B4ra] blijste ende de rijkste die nu op aerden is.”

12. basanten: Amsterdams voor ‘besanten’ (bisanten), een (gouden) Byzantijnse munt

13. verdencken: bedenken, verzinnen

14. zonder alleene: behalve

15. Muller [1590]: sal

16. litteyckenen: bewijzen

Alle de heeren spraken uut eenen monde dat hy de waerheyt zeyde.

Gouweron siende datse hem alle grote vrientschap bewesen ende dat hy by der jonger keyserinne zadt, en mocht het niet wel lijden ende zeyde: “Ick zie hier wonder harde groot, byden Heere die Hem voor ons allen cruycen liet, dat is dat men zoo seer feesteert desen vondelinck om dat hy den camp sal vechten. Ick weet wel te voren dat Kerstenheyt door hem sal blijven verlooren, want hy daer toe te swack is, ende sal ons alte samen inde schande laten blijven.”

Heer Jan dit hoorende, schaemdes hem seer ende sout gaerne ghewroken hebben, maer hy verdroecht om des keysers wille.

De keyser sprack met eenen grammen moede ende seyde: “Gouweron, nu bevinde ic dat ghy dorper zijdt en[de] fel, om dat ghy dese vileynighe¹⁷ woorden uut uwen monde laet gaen, want dit seghdy duer haedt ende [B4rb] nijt om dat ghy mijn dochter gaerne hadt tot eenen wijve. Maer ick gafse my liever een hondt dan ickse u gave, hoordijt wel, Gouweron, want ghy sijt zo blode¹⁸ dat ghy den camp niet en dorst aenvaerden! Daeromme en hebby mijn eere niet seer bemint. Heer Jan sal den camp vechten, ende verwint de edel degen,¹⁹ zo sal hy mijn dochter hebben tot eenen wijve, ende dan sal [hy]²⁰ u heere zijn. Daeromme swijcht al stille! Zoo doedy wel.”

De paus sprac: “Dese tale en wil ick niet hooren, Gouweron. Ghy sult u spijtighe²¹ woorden laeten varen oft men sal u terstondt inden banne doen!”²²

Terstondt dede de keyser ghebieden datter niemant, hoe hooch hy van gheboorten waere, den nieuwen ridder in eenigher manieren te cort zoud[e] doen met woorden oft wercken, oft hy zoude tlijf daer mede verliesen!

Aldus waren die heeren vrolijcken den gantschen dach totten avont toe. Daer na ginck een yeghelijck in zijn ruste.

17. vileynighe: laaghartige, valse

18. blode: laf

19. degen: held

20. Ontbreekt in Muller [1590].

21. spijtighe: lasterlijke

22. inden banne doen: excommuniceren (verbannen uit de geloofsgemeenschap)

[B4ra] Dat .VIIJ. capittel:

Hoe heer Jan hem bereet maecte om den camp te vechten, ende hoe hy den ruese verwan ende vanden heydenen vervolcht wert.

Des morghens doe hem den dach vertoonde, is heer Jan ter kercken gegaen om misse te hooren, ende hy heeft dat lichaem ons Heeren ontfanghen om dat hy te beter bewaert sou-[B4rb]de zijn. Ende na der missen is hy te hove gegaen, daer hem een costelijck bancket bereyt was. Daer na zijn hem zijn wapenen ghebrocht, die by hem ghevonden waren. Ende de keyser halp hem selve¹ wapenen ende gaf hem tbeste paert dat hy in zijn hof hadde. De jonghe keyserinne gaf hem een costelijck zijden s[l]uyer² om aen zijn lance te [B4va] doen, ende begheerde dat hijt om harent wille voeren wilde ende daer toe gedencken.

Als heer Jan den sluyer aensach, zoo verblijde hy daer door seer in zijn herte ende danctese seer van haer goede gonste, ende wert zoo ghemoet om te strijden teghen den ruese van dat gesicht des sluyers dat van Gloriande quam, als Hector vanden aensicht der schoonder Helena was om te strijden tegen den Griecken. Ende als hy nu al ghewaepent ende opgheseten was, scheen hy soo recht oft hy uut den paerde ghewassen ware,³ ende zoo schoon datmen gheen schoonder creature aensien en mochte. De paus gaf hem de benedictie ende quijt scheldinghe van alle zijne sonden. Daer na nam hy oorlof⁴ aen alle de heeren ende aen des keyzers dochter, begheerende dat zy den Heere ootmoedelijck voor hem bidden soude. Ende met dien reet hy met grooter couragien te poorten uut ter plaetsen daer den camp gheschien zoude.

De keyser met alle de heeren waren om hem seer sorchvoudich,⁵ principalijck des keyzers dochter, de schoone Gloriande, want hy was

1. selve: eigenhandig

2. Muller [1590]: ssuyer

3. soo recht oft hy uut den paerde ghewassen ware: was hij zo een met zijn paard alsof hij ermee vergroeid was (als een centaur)

4. oorlof: afscheid

5. sorchvoudich: bezorgd

seer jonck ende teder, ende moeste hem verweeren teghen zoo grooten ende starcken ruese, zoo dat het deerlijck was te aensiene.

Dat gheruchte was seer groot onder tvolck dat heer Jan, de nieuwe ridder, den starcken ruese bevechten zoude. De gheheele stadt was in lijden.⁶ Maer de verrader Gouweron verblijden in zijnre herte ende sprac heymelijck dat zijt hoorden die neffens hem stonden: “Rijdt heenen! Nimmer mer en moet ghy wederomme keeren, ten zy tot uwer grooter schanden, oft blijven doot inden velde, ghy valsche vondelinc!”

Gloriande ginck nae haerder cameren ende viel op haer knien ende badt den Heere ootmoedelijc met weenende ooghen dat Hy den jonghen ridder victorie wilde verleenen tegen den starcken ruese.

Heer Jan is zoo ver-[B4vb]re ghereden dat hy quam ter plaetsen daer den camp gheschien zoude.

Als hem de ruese sach, zeyde hy: “O, du jonghelinck, ganck en[de] haelter noch ses oft seven tot dy die u helpen moghen, want mijn dijnre jammert⁷ overmits dat ghy zo schoonen jongelinck zijt, ende my dunct dat het groote schade waer dat ick dy versloeghe. Oft bidt Mahon dat hijt u vergheve, het quaet dat ghy van hem ghesproken hebt, ende ic sal dy weder laten gaen.”

Heer Jan antwoorde ende sprack: “Heer ruese, laedt staen deese woorden, want ghy sult haest sien die cracht ende macht Jhesu Christi. Stelt u ter weere ende beschermt u oft ghy wilt, want al ben ick jonck van jaren, die Heere der heeren sal my wel gratie geven om eenen hont te verwinnen!”

Als heer Jan dese woorden ghesproken hadde, zoo wert de ruese met gramschap onsteeken ende zeyde: “Wacht u nu,⁸ want ick sal u steeken ende slaen daer ick u vinden can!”

Met dien staken zy beyde haer paerden met sporen, ende elck reedt opt eynde vander banen,⁹ ende leyden haer lancen inde clincke¹⁰

6. in lijden: in rouw

7. mijn dijnre jammert: ik heb medelijden met je

8. Wacht u nu: Pas goed op uzelf — nadat een van de twee kampvechters de ander gewaarschuwd heeft dat hij gaat aanvallen, is het gevecht officieel begonnen.

9. Alsof het een strijdperk is, waarin de ridders een eigen baan hebben.

10. clincke: mechaniek op het zadel, waarin een ridder zijn lans horizontaal kon laten

ende quamen met eenen dros¹¹ aen malcander. Maer de ruese quam aen heer Jan met zoo grooter cracht dat hy hem een groote wonde gaf, ende stack hem tusschen schilt ende helm alzo dat hy hem de mouwen vanden harnasch doorstack. Ende de steke was zo groote dat de ruese zijn lancie brac. Ende heer Jan stack den ruese in zijn schilt zoo groffelijck¹² dat zijn lance oock in stucken spranck en[de] dat beyde de paerden op haer hamen¹³ saten. Schoonder joeste¹⁴ en hadde noyt man ghesien! De ruese was eerst in z[ij]n ghereyde ende nam een versche lance. Hy quam snellijcken met grooter cracht ghereeden ende meende heer Jan te doorrijden, maer heer Jan ontspra[n]ck¹⁵ hem den steecke ende sloech den ruese zijn slinckerhant af. Doen wert de rues[e]¹⁶ seer toornich ende greep zijn sweert ende [C1ra] sloech na heer Jan ende geraeckte hem op zijn schouder alzo dat hy een grote wonde ontfinck. Heer Jan siende dat hy noch eens gequetst was, track wat achter waerts, denckende hoe hy den ruese vanden paerde soude gecrijgen, want hy op het zijn niet sonder groot perijckel comen conde. Aldus staende ende fantaserende nam hy zijn swaert met beyde handen ende stack des ruesen paerdt onder inden buyck dattet doot ter aerden viel, ende de ruese viel onder.

Doen worde de ruese gram ende seyde: “Tfy moet u werden¹⁷ dat ghy uwen moet¹⁸ wreect over een beeste!”

Heer Jan zeyde: “’t Waer wel in mijnder macht over u te wreecken, maer men sal my niet verwijten dat ick een leggende man slaen sal.”

De ruese stont op ende ginck heer Jan sterckelijc bevechten, ende heer Jan weerde hem vromelijc alzo dat zy beyde seer vermoeyt ende gewont waren. Ten lesten nam de ruese zijn ghijsarme¹⁹ ende sloech nae heer Jan zoo vreeslijcken slach dat hy in groter vresen was. Maer

rusten, vergelijkbaar met een ‘dol’ in een roeiboot.

11. dros: enorme klap

12. groffelijck: krachtig

13. hamen: hammen

14. joeste: steek(spel)

15. Muller [1590]: ontsprack

16. Muller [1590]: Rueser

17. Tfy moet u werden: Schaamt u!

18. moet: chagrijn

19. ghijsarme: strijdbijl met lange steel met punt of haak

heer Jan ontspronc den slach, ende de ruese sloech den stock zoo stijf in d'eerde dat hyse niet uut krijghen en conde. Doen verhaelde²⁰ heer Jan zynen slach ende sloech den ruese zyn ander handt af. Ende de ruese viel ter aerden.

Heer Jan seyde: "Staet op, heer ruese, ende vecht nu teghen my! Ghy wildet teghen mijnder ses oft seven vechten?"

De ruese riep: "Cort my mijn pijn, want ick lijde duysent dooden!"
Doen nam hy zyn swaert ende sloech den ruese zyn hooft af.

De soudaen van Persen, siende dat zyn ruese verwonnen was, sprac tot zyn heeren aldus: "Ghy heeren, wat soudijer af segghen oft wy desen vermaledijden Kersten ghevanghen namen ofte doot sloegen overmits de groote schande die hi ons ghedaen heeft? Wy souden onsen moet daer mede vercoelen."

Doen zeyde de ammirael: "Ghy heeren, wat wildy maken? Twaer ons ewige schande [C1rb] dat wy ons ghelofte souden breecken, want wy den Kersten vast gheleyde hebben toegheseyt. Mahon soude ons plaghen in dien wy ons ghelofte braken!"

Ter wylen dat zy aldus in twijfel waren, zo heeft heer Jan des ruesen hooft aende sadel van zynen paerde gebonden ende meende zoo wech na der stadt te rijden, maer de heydenen hadden hem den wech ter wijlen ondergaen,²¹ want hy was belegen²² aen allen ziden. Doen hy dit sach, was hy in groter vresen, want hy en wist niet werwaerts rijden. Hy sprack: "O, Godt, helpt my nu uut deeser noot, want ick Uwer hulpen van doen hebbe! Ick moet my nu hier ter weere stellen. Blijf ic doot, wilt doch mijn arme ziele in U bewaringhe nemen!"

Doen heer Jan sach dat het ymmers zyn moeste, ghaf hy zyn paert de sporen ende reet onder den hoop. Daer beghonst hy af te slaen handen ende voeten. Hy hadde den arm zoo ghoet: wat teeghen hem quam, hy moeste wijcken oft opt velt doot blijven, want hy velde al dat teghen hem quam, alsoo dat hy de eerste ende tweede schare doorbrack. Doen genaecte daer noch de derde schare, daer hy noch moeste door breecken. Hy hadde oock ontfaen menige wonde, ende

20. verhaelde ... zynen slach: haalde opnieuw uit

21. ondergaen: versperd

22. belegen aen allen ziden: omsingeld

hy begonste moede te worden, alsoo dat hy met groter noot de derde schare doorbrac ende ontquam uut haeren handen.

Het begonste seer ten avonde te ghenaken. Doen hy ontreden was on[t]rendt²³ twee boochschooten weechs, zoo reet hy een voedt padt in ende gheraecte in een bosch, alzo dat zy niet en wisten waer dat zy hem verloren hadden.

Doen hy zoo verre was dat zy hem niet gevolghen en conden, zo spranck hy vanden paerde ende dede zijn wapenen uut. Hy liet zijn paert een weynich ghaen weyden, [dat]²⁴ oock meenighe wonde ontfan[ghen hadde].²⁵ Heer Jan hadde oock dien dach ontfanghen achthien groote wonden. [C1va] Hy schuerde zijn wapenrock in stucken, daer mede hy zijn wonden verbandt. Doen begonste hem seere te hongheren, maer de spijsse was hem daer seer onghereet²⁶ alzo dat hy hem daer inne te vreden moeste stellen, ende ginck hem een weynich rusten.

Niet langhe daer nae zoo ghinck hy hem wapenen ende spranck op zijn paert, twelck noch seer vermoyt was, ende nam zijnen wech na Romen.

De schone Gloriande hadde groot verlanghen waer haren ridder blijven mochte, ende badt onsen Heere ootmoedelijck met uutstortende tranen dat Hy haeren campioen voor alle ongheval beschermen wilde.

Nu heeft heer Jan zo langhe ghereden dat hy der stadt be[g]onste²⁷ te genaken, ende de poorten waeren noch gheslooten, want het was ontrendt der sonnen opganck.

23. Muller [1590]: onrendt

24. Ontbreekt in Muller [1590].

25. Muller [1590]: oock meenighe wonde ontfan- hadde oock meenighe wonde ontfanghen.

26. maer de spijsse was hem daer seer onghereet: maar daar was niets eetbaars te vinden.

27. Muller [1590]: bestonste — een mogelijk alternatief is: bestont

Ende des keyzers dochter was des morghens vroeck ter tinnen gheleghen²⁸ om te weten oft zi van haren ridder niet vernemen en zoude. Ten lesten sach zy den ridder van verre comen ghereden. Doen hy de stadt begonste te genaken, so wert zy hem kennende by zijn wapenen ende by zijnen schilde. Nochtans waren sy seer doorhouwen. De jofvrouwe is haestelijck by haren vader ghegaen ende sprack hem aen in deser manieren: “Mijn beminde vader, ic hebbe onsen campioen ghesien van boven uut der tinnen. Hy heeft den ruese verwonnen, want hy bringhet thooft van den ruese aen zynen sadel gebonden. Daeromme onsluyt de poorte ende laet hem inne rijden ende gheeft hem dat hy verdient heeft, want hy is de beste ende de vroomste die onder der sonnen leeft!”²⁹

De verrader Gouweron dit hoorende, trock den keyser aen d’een zijde ende sprack hem secretelijck aen ende zeyde: “Heer keyser, wat wildy maken? Indien ghy dese vondelinck nu inne laedt, hy sal tgheheele hof in onruste stellen, want door u dochter sal hy eenen grooten [C1vb] aenhanck ghecrijgen, alzoo datmen u voortaan voor geen keyser meer houden en sal. Daeromme raede ick u dat ghy de poorte ghesloten houdt nu de ruese versleghen is. Al blijft hy daer buyten, daer en leydt niet veel aen.”³⁰

Die selve rieden alle de ander heeren die van Gouwerons partie ende maghen waren.

De keyser dit hoorende ende overmits dat hy een out, vreedsamich man was, zo gaf hy zijn consent daer toe ende maecte Gouweron overste vander stadt om alle dinck wel te beschicken. Ende Gouweron dede de poorten gheslooten houden, hoopende dat heer Jan van den heydenen versleghen zoude blijven.

28. was ... ter tinnen gheleghen: had zich naar een torenkamer begeven

29. In *Johan uz dem Virgiere* volgt hierna: “Ir sint bi alten dagen, herre min, | Ir enmogent dem lande nit nutze sin. | Ir solnt bevelhen im uwer krone.” (r. 1503-1505).

30. daer en leydt niet veel aen: dat is niet zo erg

Dat [.ix.] ¹ capittel:

*Hoe heer Jan buyten der poorten blyven moste, daer hy vanden
heydenen bevochten worden, ende souder gebleven
hebben, en hadde Lanceloot ghedaen.*

Als heer Jan ter poorten quam, was hy seer verblijt ende waende wel inne te gheraecken. Maer zijn blijschap verkeerde haest in rouwe, want hy wel sach datmen hem daer binnen niet hebben en woude. Wat hy riep, men en gaf hem gheen antwoordt. Doen hy dit sach, ginck hem den rouwe seer nae, want hy sach dat hem de Sarazijnen seer scherpelijck vervolchden.

Als de schoone Gloriande dit sach, bedreef zy seer grooten rouwe. Zy wranck haer handen ende track huer hayr. Zy claechdet den keyser, haren vader, maer al huer claghen en was niet ghehoort. De baroenen zeyden dat het altemael quam bi Gouwerons schult.

Als heer Jan sach dat de vyanden begonsten op hem te comen, zo sprack hy in hem selven: “Ick wil my ter avontueren stellen ende nemen dat my mach ghebueren. Worde ick nu inden strijdt verslegghen, God salt my in Zijn rijcke erven.”²

Doen badt hy Godt ootmoedelijck dat Hy hem vertroosten wilde ende verlossen uut de handen der Sarasijnen, want [C2ra] hy wel sach dat hy van buyten ende van binnen verraden was. Doen ginck hy in hem selven versieren³ hoe hijt best soude aenstellen.⁴ Hem dochte het beste zijn dat hijse teghen zoude rijden. Hy beval hem selven inde handen Godts ende sprack: “Sal ick ymmers moeten sterven, zo woude ick dat ick mijn lief, de schoone Gloriande, eens mochte aenschouwen. Ic soude te dierder mijn leven teghens dese honden vercopen.”

Als de schoone Gloriande sach haren vriendt teghen de Sarasijnen rijden, zo wert huer zoo bange dat zy ter aerden ghestort soude hebben, en hadden huer camerieren ghedaen,⁵ diese over eynde

1. Muller [1590]: xi.

2. erven: belonen

3. versieren: overleggen

4. aenstellen: aanpakken

5. en hadden ... ghedaen: hadden niet ingegrepen

hielden ende droegense in h[u]er camer op huer bedde. Daer bedreef zy zoo grooten misbaer dat het een stenen herte mochte ontfermen.

De ridder by de Sarasijnen comende, zo reet hy [op]⁶ den eersten die hem teghen quam, zoo dat hy hem wel een voedt diep int lijf ran, ende viel vanden paerde,⁷ ende hy⁸ brack zijn lance. Doen track hy zijn swaert, daer hy wonder mede bedreef, verslaende ende quetsende veel Sarasijnen. Maer want hem den hoop te groot viel, zo is hy onder de stadt⁹ gheweken, want hy was oock seer moede. Maer de Sarazijnen zijn hem rasschelijck nae ghevolcht ende drongen hem tot aende vesten¹⁰ vander stadt. Nu stont hem een groote sorghe aen, want zy dreven hem tot voor die poorte die mijn heer Lanceloot in zijn bewaringhe hadde, daert menich ridder aensach. Ende twas hen allen leet ende souden hem gaerne gheholpen hebben ende de poorte ontsloten, maer zy ontsagen alle te seer Gouwerons macht.

Heer Jan weerde hem als een vroom ridder, maer ten lesten worde zijn paert onder hem doot ghesteken, also dat hy was in grooter noot ende weerde hem zo hy best mochte.

Als heer Lanceloot dit heeft gesien ende mercte wel dat hijs niet langhe en soude moghen teeghen [C2rb] houden, zoo sprack hy totten keyser ende zeyde: “Hier blijft huyden¹¹ den besten ridder doot die Godt o[y]t¹² ter werelt gheschapen heeft. Wy sullen altogader in zijn doot schuldich zijn indien wy hem niet te hulpe en comen. Ic en cans niet langher ghedoghen dat hy hier voor mijnen oogen sal moeten sterven. Ick sallen helpen uut der noodt oft ick salder den doot om sterven! Daeromme begeer ick dat ghy my oorlof¹³ wilt geven.”

Doen seyde Gouweron: “By mijnen rade en suldijs niet doen. En ghedenct u niet dat hy uwen broeder versloech, ende hadde u gaerne vanden selven ghedaen?”

6. Ontbreekt in Muller [1590].

7. viel vanden paerde: de getroffene

8. hy: Heer Jan

9. onder de stadt: tegen de stadsmuur

10. vesten: muren, vestingwerken

11. huyden: heden

12. Muller [1590]: opt

13. oorlof: toestemming om te vertrekken

Lanceloot zeyde: “Ick en achte des niet.¹⁴ Dat gheschiede in feyten van oorloghe. [En[de] ghy zijdt]¹⁵ met u adherenten¹⁶ een oorsaecke daer inne gheweest. Dat weet ghy wel! Ick hebbe ghesworen alle ridders die in nooden zijn, by te staen oft daer voor doot te blijven.”

Als Gouweron dit hoorde, sweech hy al stille, maer hy was op Lanceloot seer ghestoort ende peynsde hem noch eens op Lanceloot te wreken.

Lanceloot is sonder eenich toeven¹⁷ met tweehondert ridders die in zijnen dienste waren, ter poorten uut ghreedden. Soo haest hy buyten der poorten was, zoo heeft de verraeder Gouweron de poorte weder wel vast doen sluyten, verbiedende datmen niemandt meer uut oft in laten en soude.

Lanceloot is ter plaetsen ghecoemen daer hy heer Jan sach vechten te voet. Hy doorbrack met crachte de schaeren tot hy by heer Jan quam, die daer geheel stontd geverwet¹⁸ met het bloet der Sarasijnen die hy versleghen hadde.

Als heer Jan hem sach, sorchde hy van binnen¹⁹ verraden te zijn, ende dat Lanceloot daer was ghecoomen om hem te crincken ende inde handen der Sarasijnen te leveren om dat hy hier voortijts zijnen broeder verslaghen hadde, ende zeyde in hem selven: “Hier comt de overmoedighe²⁰ Lanceloot. Ick [C2va] en sal nu niet connen ontgaen. Hy salt wrecken dat ick zijnen broeder versloech. O, Heer, nu sie ick wel dat ic verraden ben!”

Lanceloot riep met luyder stemmen: “Heer ridder, en wilt niet sorghen! Alzoo help my Godt, ick en sal u heden niet begheven.²¹ Ick sal u helpen door Godts eere oft op der steden²² blijven doot!”

Als Heer Jan dit hoorde greep hy een moet daer inne.

14. Ick en achte des niet: Dat doet er niet toe.

15. Muller [1590]: en zijdt ghy

16. adherenten: aanhangers

17. toeven: uitstel

18. geverwet: gekleurd (geverfd)

19. van binnen: door de keizer en zijn heren

20. overmoedighe: zeer moedige

21. begheven: afvallen, in de steek laten

22. op der steden: ter plekke

Doen velde Lanceloot zijn lancie op den coninc Sijnobrant die hem tegen quam, ende stacken door den schilt inden buyck dat hy doot viel vanden paert. Lanceloot nam tpaert ende leydet daer hy heer Jan vant vechtende te voet, ende seyde: “Dit paert heb ic op de vyanden ghewonnen. Sidt daer op ende weert u vromelijck als een ridder goet, want het ons nu van noode is!”

Heer Jan danckte hem seer. Doen gingen dese twee ridders houwen ende kerven ende deden een grote moort onder den Sarasijnen, ende zy vochten zo lange dat alle haer volck versleghen bleef. Ende zy twee waeren beyde in grooter noodt, want dat gevecht geduerde zoo lange dat beyde haer peerden onder haer doot bleven. Zy hielden haer vast by malcander ende wrochten wonder met den swaerde dat het alle die vander stadt aensagen.

Het was alle de heeren leedt dat zyse niet te hulpe coomen en mochten. Die schoone Gloriande smeeckte ende badt, maer wat zy claechde, twas al om niet, want Gouwero[n] en wildes niet ghedoghen datmen de poorte ontsluyten soude, ende zeyde: “Hier en is niemant so coen²³ die de poorte sal ontsluyten, oft tsal hem zijn leven kosten!”

Doe Gloriande sach dat alt bidden niet en mochte helpen, bedreef [s]y²⁴ zoo grooten rouwe dats een yegelijck ontfermen mochte.

Dese twee ridders die daer buyten waeren, weerden hen alzo dat hen niemant en dorste ghenaken. Daer warender alzo veel verslaghen datter eenen berch van dooden [C2vb] voor hen lach, alzo dat de Sarasijnen by haer niet wel coomen en mochten, maer schooten met alderhanden gheweer²⁵ nae hen om dat syse ter doot souden brenghen.

23. coen: dapper

24. Muller [1590]: hy

25. gheweer: geschut

Dat .x. capittel:
Hoe hertoge Gautier de twee ridders te hulpe quam, ende deden een grote moort onder den heydenen.

Dit sach een vroom ridder, ghe-naemt Gautier, ende was een hertoge van Salaberen. Hy seyde: “Heer keyser, dit en is niet wel gedaen! Suldijt verantwoordten dat ghy deese twe vrome ridders aldus inder noot laet, want zy voor ons allen haer leven avontueren?¹ Ghy soudet met recht nochtans wel mogen doen, want ghy wel weet dat² ghy ghesworen hebt.”

Gouweron antwoorde ende seyde: “Heer hertoge, het en behoort u niet toe den keyser daer of te vermanen, want hy my gheordineert heeft gouverneur van dese stadt. Ende ick en wil niet dat daer yemant uut der stadt trecket oft die poorte doet ontsluyt[e]n,³ want ghy siet wel dat de vyanden met de gantsche macht voor de stadt coomen. Het is beter twee verloren dan de geheele stadt. Lanceloot mochte inde stadt ghebleven hebben, zoo hadde hy deese schande ende last niet gheleden.”

Doen belchdes⁴ hem Gautier seer ende seyde: “By den Heere die my gheschapen heeft, ghy zijt erger dan venijn dat ghy dese twee aldus jammerlijcken sult laeten sterven! Ick en cans langher niet ghelijden dat ickse moet zien sterven voor mijnen oogen. Ic salse uut der noot helpen oft daer voor doot blijven. Nu wel aen, ghy vrome ridders, alle die de ridderlijcke oorde beminnen die volghen my nae!”

Doen wapende hem menich stout ridder diet nood[e]⁵ achter⁶ souden hebben ghelaten. Dit verdroot Gouweron al te seer⁷ ende dede verbieden op den hals⁸ datter niemandt buyten der stadt en soude rijden. Maer al zijn ghe-[C3ra]bodt en hulp daer niet, want de

-
1. avontueren: op het spel zetten, riskeren
 2. dat: wat
 3. Muller [1590]: ontsluytdn
 4. belchdes hem: maakte zich daarover kwaad
 5. Muller [1590]: noodt
 6. achter: achterwege
 7. al te seer: meer dan erg
 8. op den hals: op straffe van zijn leven te verliezen

hertoghe hadde vergadert⁹ wel drie duysent vrome ridders, die alle ter liefden van de twee vrome heeren ende Gods campioenen¹⁰ haer leven begeerden te avontueren, ende quaemen ter plaetsen daer dese twee stonden ende vochten te voet.

Doen zy den hertoghe Gautier sagen comen met zoo schonen hoop wel ghewapende ridders, grepen si op een nieu eenen moet, ende de coene Lanceloot sprack tot heer Jan ende seyde: “Ick hope, wy zijn vander doot bevrydt. Ick sie Gautier, mijnen gheselle, tot onser hulpen comen ghereden.”

Gautier dede die trompetten slaen. Elck vercoos daer den zijnen.¹¹ Gautier doorstack daer ten eersten steke Ludoen, den heydenschen coninck van Tartarien, dat hy moeste ter aerden vallen. Hy nam tpaert by den toom ende leydet daer hy heer Jan vant staende, ende gaft hem metter handt ende seyde: “Neemt dit paert ende behelpt u daer meede! Ick en sals niet ghedogen dat ghy langer te voet sult vechten.”¹²

Hy nam dat paert in groten dancke, gaft voort zijnen gheselle Lanceloot ende zeyde: “Mijn lieve geselle, ghy zijt hier om mijnen wille ghecoomen. Neemt ghy dit paert ende verweert u als ridder ghoet! Wanneert een van beyden zijn moet, zoo ist beeter dat ick hier sterve dan ghy.”

Lanceloot sprac ende seyde: “Op deser tijt neem icx in dancke, want dit is een schoon soene¹³ over mijnen broeder.”

Heer Jan hadde oock haest een ander paert ghewonnen. Doen waren dese ridders alle beyde te paerde. Zy deden zoo grooten moort onder de heydenen dat niet mogelijck en is te vertellen, want zy versloegen binnen een corte tijt meer dan ses duysent heydenen. Maer doent groote heyr¹⁴ de stadt begosten te genaken, en costen zij[t]¹⁵

9. vergadert: verzameld

10. campioenen: kampvechters

11. vercoos daer den zijnen: koos zijn eigen tegenstander uit

12. Het is een schande voor een ridder om te voet te moeten vechten.

13. soene: zoenoffer

14. doent groote heyr: toen de hoofdmacht (van de Sarasijnen)

15. Muller [1590]: zijn

niet langer teghen houden. Zy hielden haer vast by een ende zijn zoo properlijc inder oorden¹⁶ onder de stadt geweken.

Daer hebben zy op een nieu [C3rb] malcander besprongen. De strijt was daer groot ende fel. De Kerstenen leden daer grooten noot ende souden daer alle ghebleven hebben, en hadse Godt niet geholpen, want zy inder stadt niet en conden gheraecken.

Doen de keyser verhoorde dat alle dese vrome ridders in grooten noot waeren, merckte hy wel dat Gouwerons raedt niet seer duechdelijc en was, ende zeyde: “Gouweron, Gouweron, ghy hebt my valschelijck in deese schande ghebroch[t].¹⁷ Dit moet Gode gheclaecht zijn dat ick zo menich ridder by uwer raede hebbe verloren!”

16. properlijc inder oorden: in formatie

17. Muller [1590]: ghebrochte

Dat .XI. capittel:

*Hoe de keyser uuttooch den Kerstenen te hulpe, ende hoe Gouweron
des keyzers standert ¹ liet vallen, ende de Kerstenen
al te gader inder stat vloden. ²*

Daer nae gheboot de keyser dat hem een yegelijc wapenen soude, twel[c] terstont ghedaen worde. De keyser trock uut ter stadt met de ghantsche macht. Hy was op dier tijt wel sterck .IX. duysent weerachtigher mannen. Ende daer waren geordineert vijf batailgen: ³ De coninck van Hongarien hadde deerste batailge te bewaren. ⁴ De hertoge van Salabren ⁵ de tweede. De keyser, hoe wel dat hi een out man was, was de derde met veel vroomme ridders. De coninck van Spangien de vierde. Een hertoghe uut den lande ⁶ van Romanien, genaemt Tiberius, de vijfte. Aldus trocken zy totten vyanden in schoonder ordinantien.

Den eersten aenloop gheviel seer hart alzoo dat de heyde[n]en begonsten te wijcken, want zy veel volcx verloren hadden. De soudaen van Persen quam den zijnen met een versche schaere te hulpe. Doen de Sarasijnen dat sagen, grepen zy op een nieuw een moet ende hielden den Kerstenen staende ende stelden hem vromelijck ter weer. De soudaen van Egypten quam daer oock ende stelde hem teghen heer Jan ende Lanceloot, die seer vermoeyt wa-[C3va]ren. De heydenen bevochten de Kerstenen zo stranghelijck ⁷ dat zy moesten wijcken de lengte van een spietse. ⁸ De coninck van Spangien, Alphonsus, ⁹ dit siende, is den Kerstenen te hulpe ghecomen.

1. standert: vaandel

2. vloden: vluchten

3. batailgen: afzonderlijke slagorden

4. hadde ... te bewaren: was de aanvoerder van

5. De hertoge van Salabren: een slordigheid, want Gautier is al buiten de muren aan het vechten.

6. Muller [1590]: uut den lande van den lande van (dittografie)

7. stranghelijck: agressief

8. spietse: lans

9. Een gebruikelijke naam voor Spaanse koningen.

Als de soudaen van Persen sach dat des keyzers standaert inden velde was, soo is hy wel met .XL. duysent heydenen derwaerds ghereden ende is zoo verre ghecomen, doorbreekende de schare, dat hy den keyser van verre ghesien heeft. Hy nam een stercke lance ende reet op hem zo sterckelijck dat hy hem vanden paerde stac. De keyser als een vroom ridder is terstont op zijn voeten ghespronghen ende verweerde hem vromelijck metten swaerde.

Als Gouweron dit sach, liet hy den standaert vallen ende vloot na der stadt, roepende: “Vliet! Vliet! Den keyser is doot oft ghevangen.”

Een yeghelijck begonste te vlien. Alphonsus, de coninck van Spaengien, help den keyser teghens der Sarasijnen danc¹⁰ weeder te paerde. Heer Jan dede zoo grooten moort onder den heydenen dat hy den standaert weder op hief. Ende soude de Kerstenen gaerne teghen ghehouden hebben, maer wat hy dede, het was al te vergheefs. Zy volchden alle Gouweron, die deerste was int vlien, ende vloden alle tot dat zy in die stadt waren. De Kerstenen souden daer alle ghebleven hebben, en hadde ghedaen de coninck Alphonsus, heer Jan, Lanceloot ende Gautier, die den Sarasijnen vromelijck tegen stonden tot dat de keyser met zijn volc in de stadt waren. Ende heer Jan met zijn ghesellen waren de leste die inde stadt quamen. Doen deden de Kerstenen de poorte sluyten.

De keyser dede den gequetsten vermaken,¹¹ soo wel den armen als den rijcken, ende dedese versien van als¹² dat zy van noden hadden.

Des keyzers dochter heeft den hueren vriendelijck ontfanghen ende boven al heer Jan, ende zeyde: “Zijt willecome, mijn alder [C3vb] liefste vrient! Ic en waende u nimmermeer ghesien te hebben. Ick hope metter hulpen Godts datmen u quetsueren corts ghenesen sal.”

Heer Jan seyde: “Ick ende mijn gheselle Lanceloot ende oock de coene Gautier zijn seer ghewondt. Daeromme laedt ons¹³ terstont goede meesters¹⁴ comen om ons wonden te verbinden!”

10. teghens der Sarasijnen danc: ondanks de Sarasijnen

11. vermaken: medisch verzorgen

12. als: alles

13. laedt ons: laat voor ons

14. meesters: artsen

De meesters werden daer terstondt ontboden ende verbonden de ridders haer wonden, ende worden alle drie in een schoon camer gheleyt. De keyser quamse daghelijckx selve besoecken tot dat zy genesen waren. De schoone Gloriande quamse oock dagelijcx besoecken ende dat om heer Jans wille, ende hadden menich amoreuslijck woort te gader, hoopende wanneer dat het oorlooch ghedaen waere, dat zy dan met malcanderen versaemen¹⁵ zouden nae de ordinantie der heyliger Kercken.

De Sarasijnen sloeghen tenten ende pauwelioenen¹⁶ voor de stadt ende swoeren van daer niet te scheyden, zy en hadden de stadt ghewonnen.

15. versaemen: huwen

16. pauwelioenen: grote tenten om in te wonen

Dat .XIJ. capittel:

Hoe de heydenen die stadt bevochten, ende hoe sy veel schade leden van den [Kerstenen], ¹ die seer uut der stadt schooten.

De soudaen van Persen met alle zijn heeren, doen si een tijt voor de stadt geleghen hadden, droegen ² over een dat zy de stadt bestormen zouden.

Des anderen daechs doen den dach aencomen was ende de wachter gheblasen hadde, zoo stonden de Sarasijnen al bereedt om aende stadt te vallen. Zy quamen vast aen de grachten der steede om die te vollen ³ met groten gedruyse, ⁴ ende de Kerstenen schoten seer uuter stadt alzoo datter veel doot bleven. De twee soudanen dreven de heydenen vast aen. Ten lesten zoo wert de soudaen van Perssen geschoten door zijnen arm. Ende de coninc van Mombrant was aen dander sijde vander stadt, daer hy geworpen wor-[C4ra]de met eenen steen, alzoo dat hy voor doot in zijn tente ghedraghen worde. Doen de heydenen dit sagen, zo weecken zy achterwaerts ende lieten tstormen staen.

De keyser met de heeren vander stadt waren seer blyde. De heydenen beclaechden de groote schade die sy geleden hadden, want daer veel heeren ghebleven waren.

De soudaen van Egypten zeyde: “Zy en sullens niet tegen mogen houden, want zy en hebben gheen victalie ⁵ binnen. Aldus zy moeten hem op gheven oft hen selven doot vechten.”

Doen zeyde de ammirael van Palerne: “Dat is certey[n] waer! Aldus laet ons goede wake houden dat zy ons niet onversiens op den hals en comen, oft dat hen geen victaelgie toe ghevoert en worde.”

Ter wijlen dat de Sarasijnen voor de stadt laghen, soo vielen de Kerstenen dickwils uyt ter [st]adt ende schermutsten teghen de heydenen, daer zy prijs behaelden. Maer zy waeren zoo machtich niet dat zy de heydenen volle slach dorsten leveren.

1. Muller [1590]: Heydenen

2. Muller [1590]: ouer droegen ouer (dittografie) — droegen over een: besloten

3. vollen: vullen

4. met groten gedruyse: met veel lawaai

5. victalie: etenswaar, levensmiddelen

Hier en binnen⁶ begonste die van binnen ghebreck van victaelgie te lijden. Doen ginck de keyser met zijn hooghe l[i]eden⁷ te rade hoe zijt best aen leggen souden, ende seyde: “Ghy heeren, hoe sullen wijt maken, want ons victalie is ten eynde, ende wy zijn zo vast vanden Sarasijnen besloten dat ons niet⁸ toe comen en mach, ten waere door de sonderlinghe gratie Gods.”

Doen de heeren dit hoorden, sweeghen zy alteghader stille sonder⁹ Gouweron, ende zeyde: “Wildy volghen mijn raedt, wy moghent wel doen sonder schade.”

De keyser zeyde: “Laten horen! Hy mach sulcx zijn, wy sullens volghen.”

Gouweron zeyde: “Overmits dat wy van niemant geen hulpe en verwachten, zo ist beter dat wy onse wet laeten varen ende houden aen de wet van Mahumet. Dan sullen wy met vreden mogen leven. Want ist dat ons de heydenen met crachte winnen, zo sullen zy ons alle een schandelijcke [C4rb] doot doen sterven.”

Heere Jan dit horende, sprack ende seyde: “Gouweron, dat en sullen wy niet doen! Wy en willen Gode niet verlaten. Deeden wy dat, zo waren wy sot!”

Doen sloech Gouweron hem voor zijnen mont dat hem tbloet ter nuesen uutspranck, ende zeyde: “Ghy vondelinck, een ander behoort voor u¹⁰ te spreken. Ghy sult swijghen daer alle dese heeren zijn vergadert!”

Heer Jan soude hem gaerne weeder gheslaghen hebben, maer Gouwerons maghen hebbent belet, alzo dat hijs niet doen en conde.

Als de keyser dat sach, was hy heel ghestoort ende zeyde: “Ay, verrader, ghy toont wel uwen aert. Waerdy niet van zo hoge maghen, ick soude u noch heden by uwer kelen doen hanghen!”

Doen zeyde de keyser tot heer Jan: “Mijn vrient, nu gheeft ons raet wat ons beste zy ghedaen! Uwen raedt willen wy volgen, want ic

6. In *Joban uz dem Virgiere* blijft het Sarasijnse leger anderhalf jaar om de stad liggen, waarna er hongersnood ontstaat.

7. Muller [1590]: leden

8. niet: niets

9. sonder: behalve

10. voor u: in plaats van u — Jan heeft volgens Gouweron geen spreekrecht.

begeer u te hebben tot mijnen rade ende mak[e] ¹¹ u gouvernuer van deser stadt.”

Heer Jan zeyde: “Heer keyser, laedt ons alle ons betrouwen ende hope in Gode stellen. Hy sal ons ghebedt verhooren, want alzo Daniel, doen hy inden put gheworpen was, ¹² bevrijt wert vande vreselijcke leeuwen, zo sal Hy ons oock bevrijen van dese ongelovige Sarasijnen. Daeromme rade ick dat wy met berouw van onse sonden aenden Heere roepen. Want al zijn deese Sarasijnen groot van ghetalle, daerom en sullen wijse niet ontsien oft vreesen, want wy dienen Godt almachtich, die alle den hoop ¹³ vernielen ende te niet doen mach met een luttel volckx, ghelijck wy tot veel plaetsen beschreven vinden. Daer omme sullen wy ons alle bereyden om ’t heylich Sacrament te ontfanghen, ende daer na sullen wy ons stellen om den vyanden te wederstaen ende strijt te leveren, ende metter hulpen Godts sullen wijse uut onsen lande verdrijven. Dan sullen wy daer ghenoech vinden van dranck ende spijsse.”

Doen de heeren [C4va] dit hoorden, seyden zy alle gemeenlijck dat sijt gaerne doen souden.

11. Muller [1590]: maket

12. *Daniël* 6, 1-29.

13. alle den hoop: het leger van de Sarasijnen voor de poorten van Romē

Dat .XIIJ. capittel:

Hoe heer Jan inder Sarasijnen leger tooch als bode ende versloech den soudaen met noch meer ander.

Doen den vierden dach gepasseert was, sprack heer Jan totten keyser ende zeyde: “Wy en hebben geen victalie meer inde stadt. Daeromme heb ick voor my genomen inde leger onbekent als bode te rijden om te sien wat zy daer maken.¹ Daeromme hout goede wachte! Ick hoope corts met goede tijdinghe² weder te keeren.”

De keyser was daer mede te vreden, maer seyde dat hy wel voor hem zien soude,³ “want indien die heydenen u kenden,⁴ zy souden u eenen smadelijcken doot doen sterven!”

Heer Jan ginc hem wapenen. Daer over dede hi een langhe rock met wijde mouwen. Daer op gorde hy zijn goede swaert. Daer nae spranck hy op zijn goede paert ende seyde: “Heer keyser, ick bevele u te Gode. Ic sal de vyanden gaen besoecken. Spaert my Godt voor ongeval, ick hoope corts weder omme te keeren.”

Met dien reedt hy nae den legher der Sarasijnen, ende de Kerstenen baden alle Gode dat Hy in zijn hulpe wilde zijn. Maer de verrader Gouweron hadde wel gewilt dat⁵ de S[a]rasijnen⁶ gheweeten hadden zijn voornemen, maer hy en dorste het niet avontueren yemant van zijnent wegen inden leger te seynden van vreesen oft de keyser vernemen soude.

Heer Jan is zoo verre gereden tot dat hy quam daer hy veel pauwelioenen vant staende. Onder ander⁷ sach hy een costelijck pauwelioen van verwen groen ende blauw van boven tot beneden. Een lupaert van goude stont daer boven op met een costelijcken

1. Alexander de Grote deed dit eerder om zijn tegenstander te leren kennen.

2. goede tijdinghe: goed nieuws

3. wel voor hem zien soude: goed op zichzelf moest passen

4. kenden: zouden herkennen

5. Muller [1590]: dat het

6. Muller [1590]: Serasijnen

7. Onder ander: Te midden van andere

carbonckel.⁸ Inden selven pauwelioene waren .XI. coninghen by malcander over tafel gheseten en[de] worden heerlijcken van alderhande gherichten gedient. Als heer Jan dit [C4vb] heeft ghesien, seyde hy in hem selven: “Met desen wil ick eten, al en hebben zy my niet te gaste ghebeden.”

Doen trat hy af voor den pauwelioene, ende met ghoeder moeyten⁹ bandt hy zijn paert ende is int pauwelioen ghegaen. Hy gruete alle de heeren met huesschen talen.

Doen vraechden zy wat hy sochte, wat hy begeerde ende van waer dat hy quame.

Heer Jan zeyde: “Ick come uut der stede.”

Sy vraechden oft hy een bode ware.

Heer Jan zeyde: “Jae ick, by Gode!”

De soudaen zeyde: “Wat bootschap brenghdy my dan? Salmen my over gheven dat Roomsche Rijck? Hoe is de keyser daer inne ghesindt?”

Heer Jan zeyde: “De keyser en is van dier meninghe niet¹⁰ dat hy u zo veel teenen mael wil gheven.”

De soudaen seyde: “Laet my dan zijn meninge weten!”

Heer Jan zeyde: “Ick sal[t]¹¹ u segghen. Maer ten is geen manier in Kerstenhede dat eenich boode zijn bootschap doet, hy en hebbe te voren gegeten.”

Doen kenden zy alle dat hy de waerheydt seyde. Doen werde daer een tafel ghedeckt ende alderhande spijs daer op, oock eenen gouden cop¹² met wijne. Men gaf hem water om te dwaen,¹³ ende daer na ginck hy sitten ter tafelen om te eeten. Dickwils sach hy omme oft yemandt zijns worde geware.¹⁴ Hy adt ende dranck met ghemack.¹⁵ Men diende hem van menigherhande spijs voort.

8. carbonckel: superieure rode, lichtgevende edelsteen

9. met ghoeder moeyten: vol zelfvertrouwen [?] — “moeyte” en ‘moete’ willen nog wel eens door elkaar gebruikt worden. Zie *MNW* s.v. MOETE.

10. van dier meninghe niet: niet van zins

11. Muller [1590]: sal

12. cop: beker

13. dwaen: zijn handen wassen

14. zijns worde geware: op hem lette

15. met ghemack: rustig aan

Als heer Jan sach dat hem niemandt gade en sloech, zoo nam hy vleesch ende broot ende stackt in zijn wijde mouwen. Hy speelde dat zoo langhe dat hy wel .XL. brooden wech ghesteken hadde, ende ghoet vleesch daer toe.

De heeren verwonderden haer seer dat hy zo veel cost¹⁶ eeten mochte ende zeyden: “Helpt, Mahon! Moghen zy alle zoo veele eeten die binnen der stede zijn, zo ist groot wonder dat zy eenighe victalie binnen hebben.”

Doen sprack heer Jan: “Binnen der stede is ghenoech!” Hy meende: ist gheen weelde, zoo ist armoede.

Als hy [D1ra] nu ghenoech gegeten hadde, doen sach de vrome ridder waer dat zijn paert ghebonden stont. Doen sprack hy tot de heeren ende zeyde: “Wiste ick wie die overste ware, i[c]k¹⁷ soude voor hem mijn bootschap doen daer ick meede belast ben.”

“Dat ben ick,” zeyde de soudaen van Persen, “ende alle deese coninghen zijn mijn onderdanen.”

“Heer soudaen, zoo sal ick u mijn bootschap doen daer ic mede ben beladen.¹⁸ De keyser seynt my hier om u hoeft,” sprack de ridder met onvervaerder herten.

Met dien tooch hy zijn swaerdt ende sloech hem ten schouderen inne dat hem thoof van den buycke sprang. Doen begonsten zy alle uut de[n] pauwelioen te vlien, maer eer zy verre consten gheloopen, heeft hijer noch vijf vanden lijve berooft ende dander zo mismaeckt dat zy geen harnasch meer en mochten draghen. Met dien liep hy tot zijnen paerde ende reet spoorlaechs nader stadt. Maer eer hy ter poorten conste geraken, wert hi vanden paerde gesteken ende soude daer hebben gebleven, maer heer Lanceloot ende Gautier, zijn geselle, quamen hem getrou te hulpe, also dat hy met grooter noot is ontcomen.

Doen hy nu inder stat [D1rb] gecomen was, zo heeft hy inde presentie des keyzers zijn broodt ende vleesch voort ghehaelt ende zeyde: “Heer

16. cost: voedsel

17. Muller [1590]: iek

18. beladen: belast

keyser, wildy nae mijnen raedt leven, ick sal u segghen hoe ende in wat manieren wi de heydenen van deser stadt verdrijven sullen.”

De keyser seyde: “Mijn vrient, laet hooren wat raet ghy ons geven sult!”

Heer Jan zeyde: “Heer keyser, dese cost brenghe ic uut des soudaens pauweloene. Ick gaf my voor een bode uut. Zy sette[n]¹⁹ my aen een tafel ende deden my geven spijsse ende dranck ghenoech. Daer na dede ick mijn bootschap ende zeyde dat ghy my ghesonden hadt om des soudaens hoeft. Met dien sloech ic hem zijn hoeft af, ende hebber noch verslegen vijf vande meeste coningen eer zy van daer consten ghevlien. Daeromme rade ick dat wy morghen metten daghe al ons macht by een verghaderen ende [t]reken²⁰ [t]en²¹ vyanden te velde, want nu zy haer hoeft ende opperste capiteyn verlooren hebben, sullen sy goet om te verwinnen sijn.”

De keiser met alle de heeren dochte dien raet goet zijn, ende hy dede ghebieden dat een yegelijck metter sonnen opganck bereet soude zijn om den heydenen strijt te leveren.

19. Muller [1590]: settende

20. Muller [1590]: erecken

21. Muller [1590]: ven

[D1ra] Dat .[x]IIIJ. ¹ capittel:
*Hoe de keyser teghen de heydenen te velde is ghetogen,
[b]oe ² by die vi[c]torie ³ behiel, ende hoe die
heydenen meest al ⁴ verslegen werden.*

[D1rb] Des morghens metter sonnen op ganc stonden de Kerstenen al bereedt voor des keyzers palleys. De keyser heeft zijn volck gedeelt in drie [D1va] bataelgen ter eeren van die heylighe Drievoudicheydt. Deerste bataelgie hadde te bewaren de coninck Alphonsus van Spaengien met .XIJ. duysent man. De tweede hadde de coninck Franciscus van Drakouwe oock met .XIJ. duysent man. De derde schare bewaerde de keyser selve ende hadde onder zijn banier .XVI. duysent mannen. Heer Jan voerde des keyzers standaert. By hen waren oock Lanceloot ende de hertoghe Gautier. Ende also zijn zy in schoonder ordinantien uut der stede ghetoghen.

Doen zi buyte[n] der stede quamen, zo heeft heer Jan de hertoghe Gautier des keyzers standaert te bewaren ghegeven, want hy met Lanceloot den heydenen op loopen ⁵ wilde, ende zijn met twee duysent paerden ende so veel voetknechten inder heydenen legher ghevallen onversienlijck, ⁶ die noch seer truerden dat zy haer capiteynen verloren hadden, ende en dachten niet dat haer de Kerstenen souden dorven besoecken overmits dat zy zoo sterck int velt laghen.

Heer Jan by der heydenen legher comende, heeft vijf hondert paerden met ghenomen, heeft Lanceloot ghebeden dat hy op hem wachten soude met den anderen hoop, ende in dien hem de heydenen te machtich vielen, dat hy op hem wijcken ⁷ mocht, ende hy is inder vyande[n] legher gheweest eer sijs ghewaer worden.

1. Muller [1590]: xxiiij.

2. Muller [1590]: doe

3. Muller [1590]: virtorie

4. meest al: bijna allemaal

5. op loopen: aanvallen

6. onversienlijck: bij verrassing

7. op hem wijcken mocht: op hem terug kon vallen

Doen zy inder legher quamen, hebben sijt ter stont al verworcht⁸ dat hen tegen quam. De voet knechten hebben des ghelijckx oock een groote moort ghedaen. Ende dit gheduerde zo langhe dat het gantsche heyr in roeren was ende begonsten by een te vergaderen.

Als heer Jan dat sach, docht hem beeter te zijn in tijdts wederomme te keeren eer zi omcinghelt worden, ende is zo weder uut den legher ghetoghen, ter neder slaende wat hem teghen quam. Doen zy weder by de ander Kerstenen quamen, zijn zi properlijck nae des keyzers hoop ghereeden.

De keyser heeftse blydelijck [D1vb] ontfanghen ende zijn slach oorden ghemaect, zijn alzo nae de vyanden ghetoghen, die haer oorden oock ghestelt hebben om den Kerstenen te weerderstaen. Heer Jan reet van deen bataelgie tot den anderen. Hy ghafse ghoede moet ende zeyde: “Schoon heeren, en verwondert u niet van haren grooten getallen, want wy zijn onder Jesu Christo ende onder Zijn baniere, die vijf duysendt menschen versade met vijf broden ende twee visschen,⁹ die ooc Sennacherib, [den]¹⁰ coninck van Assirien, schoffierde¹¹ voor Jherusalem,¹² alzo sal Hy ons oock geven victorie een tegen hondert! Daeromme laedt ons allen een ghoet herte hebben, ende laet ons vromelijck strijden, want zy gheen en hebben die haer helpen mach. Oock sullen zy haest verwonnen zijn, om dat zy haer hoofd verlooren hebben.”

Met dien staken zy haer peerden met spooren. De trompetten sloegen datmen niet hooren en mochte.¹³ Elck vercoos daer den zijnen. In dien aenloop werter veel verslegghen die noyt zijn op gestaen. Dese schermutsinghe duerde wel vier uren lanck oft meer eer alle de batailghen van beyden zyden vergadert waren.

8. verworcht: gedood — in het middeleeuws Latijn betekent ‘suffucare’ (lett. ‘verstikken’) heel vaak neutraal ‘doden’ / ‘sterven’.

9. *Matthaeus* 14, 13-21; *Marcus* 6, 34-44; *Lucas* 9, 10-17 en *Jobannes* 6, 1-15.

10. Muller [1590]: *ende*

11. schoffierde: vernederde

12. *2 Koningen* 18, 13-19, 37.

13. datmen niet hooren en mochte: zo hard dat men geen ander geluid meer horen kon

Heer Jan maecte plaedtse¹⁴ waer hy reet, ende wat hy geraecte bleef doot oft wert uuter weer¹⁵ geslegen. De ammirael van Palernen sloech doot den coninck van Drakouwen, genoempt Franciscus, waer door de Kerstenen seer droevich waren, ende zijn volck bestont¹⁶ te wijcken. Maer de vrome Gautier hieltse staende. De soudaen van Egypten, Brandemant, dede wonder inden strijdt. Hy sach Lanceloot den zynen seer vervolghen. Hy nam een corte ende seer dicke glavie¹⁷ met een scharpe ende wel snydende yser¹⁸ ende quam ghereden op een swart peert ter zijden van Lanceloot ende reet op hem so groffelijck¹⁹ dat hy hem stack int lijf wel eenen halven voedt, da[t]²⁰ groote schade was. Heer Jan dede voor hem vlien alle de [D2ra] Sarasijnen daer hy tegen sloech, ende sach Lanceloot, zijnen gheselle, vallen ter aerden metter lancen in zijn lijf. Des hy grooten rouwe hadde ende sloech aen allen zijden zoo dat hy metter hulpen Gods ende Alphonsus, de coninc van Spaengien, maecte een groote plaetse. Ende hy spranck vande[n]²¹ paerde ende hief zijnen gheselle Lanceloot op ende vraechde hoe hy hem ghevoelde.

Hy antwoorde: “Wel, maer ick woude dat ick uyt den ghedranghe waere.”

Lanceloot werde op zijn paert gheset ende ghevoert uut den ghedrange van den volcke.

Heer Jan reet wederomme [t]en²² heyre waerdt in wel met honderdt ghewapende ende sach de baniere van Brandyment ende reedt derwaerds ende sloech achter en[de] vooren ende brac door dat ghedranghe der Sarasijnen. Ten lesten quam hy by Brandyment, die wonder dede. Hy sprack hem toe ende zeyde: “Ay, valsche Sarazijn, du

14. maecte plaedtse: creëerde ruimte in de kluwen van de vechtende mannen

15. uuter weer geslegen: buiten gevecht gesteld

16. bestont: begon

17. glavie: lans

18. yser: ijzeren punt

19. groffelijck: bruut

20. Muller [1590]: dae

21. Muller [1590]: vander

22. Muller [1590]: een

en salst nu niet voorder rijden, want ghy mijnen gheselle gequetst hebt!”

Hy hief op zijn swaert en[de] gaf hem een zoo grooten slach dat hy voor op zijn sadel [b]oom²³ viel. Heer Jan dit siende, sloech hy noch eenen slach achter in zijn necke dat de riem vanden helm brac, ende de slach was zo grof dat hy zijn hoofd af sloech onder den helm. Als heer Jan dat sach, nam hy thooft metten helm ende droecht zijnen gheselle Lanceloot ende zeyde: “Hier is thooft vanden geenen die u ghewont heeft.”

Doen zeyde Lanceloot: “Ghebenedijt zy Godt van deser wraken, want nu sal ick te hoochlijcker²⁴ sterven. Ende God loont u, mijn lieve geselle, dat ghy my ghewroken hebt!”

Heer Jan zeyde: “En wilt niet peynsen dat ghy hier af sterven sult! Ghy sult in corter stondt sien dat de vyanden die vlucht gheven²⁵ sullen.”

Daer meede reet heer Jan weder onder de Sarasijnen.

Maer de Sarasijnen, doen zy saghen dat zy al haer capiteynen verlooren hadden, en hebben zy geen weer meer [D2rb] gheboden maer bestonden te vlieden. Heer Jan dit siende, reet metten keyser int meeste ghedranghe van haeren volcke ende dede daer groote feyte van wapenen ende gaf den Kerstenen moet. Des ghelijckx dede oock Alphonsus, de coninck van Spaengien, alzo dat de heydenen gheheel de vlucht naemen, ende haer ordinantie werde gheschuert,²⁶ ende een yeghelijck begonste te sien om een schoon heen comen.

Heer Jan dit siende, heeft haer den wech van achter onder reden.²⁷ De keyser met den coninck Alphonsus versloeghense van vooren. De vrome ridders heer Jan ende Gautier dreevense in de handen des coninckx van Spaengien, diese vreeselijck versloech. De Kerstenen

23. Muller [1590]: Sadel toom

24. hoochlijcker: blijer, opgeluchter — Omdat Lanceloot hierna niet meer in het verhaal voorkomt, mogen wij ervan uitgaan dat hij hier inderdaad aan zijn verwonding sterft. In *Joban uz dem Virgiere* komt dit personage, hier Lamelot geheten, niet meer voor na r. 2173, maar daar wordt (ook) niet verteld dat hij sterft.

25. Het Latijn kent de uitdrukking ‘tergum dare’ (lett. de rug geven) voor vluchten.

26. gheschuert: (uiteen) gescheurd

27. den wech van achter onder reden: de terugweg afgesneden

worpen de tenten der heydenen onder de voeten²⁸ ende beroofdense, daer zy zoo ontalijcken schat vonden van gout, van silver ende ander costelijcke juwelen, die zi daer met huer gebrocht hadden. De Kerstenen vervolchdense tot het nacht worde, dat den Sarasijnen een grootd voordeel was.²⁹ Ende de Kerstenen zijn doe met blijschappen ende met victorien inde stadt ghekeert.

Daer wert zo veel victalie inder stadt ghevoerd dat sijs voor een jaer ghenoech hadden. Doen deelde de keyser den roef den armen soudenieren³⁰ zoo wel als den rijcken, een yeghelijck nae zijn verdienste.

De keyser inder stadt coomende, is eerst met zijn heeren nae de kercke ghereeden ende heeft Godt oodtmoedelijcken ghedanckt vander victorien die Hy hem verleendt hadde, ende heeft alle de godtshuysen oock grootelijcken begift om dat zy bidden zouden voor den geenen die daer inden velde versleghen waren.

Daer na reet de keyser met alle zijn heeren te hove, daer zy blijdelijck ontfanghen waeren vande schoone Gloriande, huerlieden seer danckende van de groote bystandicheyt.³¹ Ende sonderlinghe wert heer Jan van haer seer ghetoeft³² om dat hy [D2va] des keysers, haer vaders, baniere zoo ridderlijcke beschut hadde. Heer Jan werde zoo groote eere gedaen van een yegelijck dat hy hem schaemde. Twelc de sommighe oock niet wel lijden en mochten, ende meenden hem noch by den keyser te vermaken,³³ als ghy noch wel hooren sult.

De keyser dede dat velt³⁴ reynighen vanden doden. De Kerstenen worden inder stadt ghehaelt ende begraven opt ghewijde³⁵ ende de Sarazijnen opt velt. De coninc van Drakouwen werde nae zijnen lande ghevoert ende noch ander baenre heeren dier oock verslegen waren.

28. onder de voeten: tegen de grond

29. Want zij konden ontkomen in de duisternis.

30. soudenieren: huursoldaten

31. bystandicheyt: hulp

32. ghetoeft: in het zonnetje gezet, geloofd en geprezen

33. vermaken: uit de gratie brengen

34. velt: slagveld

35. opt ghewijde: in gewijde aarde

Ter wijlen de keyser alle dinghen bestelde³⁶ ende daer een tijdt meede onledich was, zoo was heer Jan ende de schoone Gloriande dickwils by malcander, lieflijc met malcanderen spreekende ghelijck twee ghelievers pleghen te doen, want zy malcanderen uutermaeten seer beminden.

Het is op een tijt gebuert dat dese twee ghelievers heymelijck by malcanderen ghecoomen zijn. Met liefden ontsteecken zijnde zoo heeft de schoone Gloriande eenen costelijcken rinck van haer vingher ghenomen [ende]³⁷ heeftse den jongen ridder aen zijnen vingher ghesteken, seggende: “Mijn uutvercoren vrient, ick weet certeyn dat ghy u jonghe leven ter liefden van my in perijckel ghestelt hebt, waer door mijn vader my u belooft heeft tot eenen wijve, maer nijders tonghen soudent gaerne achter houden.³⁸ Nu geve ic u den rinck te pande³⁹ dat ick nimmermeer van u scheyden en sal, maer by u blijven ghelijck man ende wijf schuldich zijn van doen.”

Als heer Jan dit hoorde, was hy zoo [v]ervult⁴⁰ met blijschappen dat hy nauwelick een woort spreecken en conde. Ten lesten seyde hy: “O, uutver[c]oren⁴¹ bloeme ende balsame⁴² mijns lichaems, nu kenne ic u [o]precht⁴³ van herten ende ghetrouwe te zijn. Ick en kose daer niet voor geheel tkeyse[rr]ijck⁴⁴ voor de honich vloeyende woorden die uyt den [D2vb] diepsten grondt uwer herten vloeye[n]de⁴⁵ zijn. Daeromme neem icx in dancke, ende God verleene my den tijt te leven dat icx verdienen⁴⁶ mach!”

Aldus hebben dese twee ghelievers lieffelijck te samen gesproken ende vrolijck conversatie met malcander ghehad.

36. alle dinghen bestelde: alle (deze) zaken regelde

37. Ontbreekt in Muller [1590].

38. achter houden: achterwege laten, voorkomen

39. te pande: als onderpand (van mijn liefde)

40. Muller [1590]: dervult

41. Muller [1590]: uutvertoren

42. balsame: balsem — een zeldzame en zeer kostbare, geurige, harsachtige vloeistof die uit bomen gewonnen werd die in het Midden Oosten groeiden

43. Muller [1590]: aprecht (met omgekeerde letter ‘a’)

44. Muller [1590]: tKeyserrrijck

45. Muller [1590]: vloeyede

46. verdienen: waarmaken

Als zy dus een wijle in grooter genoechten bi malcanderen gheweest hadden, zijn zy int leste van malcander gescheyden, meenende dat alle haer dingen heymelijc waren. Maer lacen,⁴⁷ haer liefde werd[t]⁴⁸ deerlijck gescheyden by de verraders diet benijden dat heer Jan zo veele conversatie⁴⁹ met Gloriande hadde, ende dat hy van alle menschen zo seer geeert werde boven henlieden, ende overdroegen met malcander dat zy hem teghen den keyser vermaken soudent.

47. lacen: helaas

48. Muller [1590]: werde

49. conversatie: omgang, verkering

Dat .xv. capittel:

Hoe heer Jan begeerden aenden keyser dat hy hem zijn dochter geven wilde, gelijk by geloof hadde, twelck hem door raet va[n] Gouweron geweygert worde, ende wat [d]aer nae gebuerde.

Doen de Sarazijnen alle verdreven waren, is heer Jan op een tijt voor den keyser op zijn knien ghevallen ende zeyde: “Heer keyser, u is wel kenlijck hoe dat wy in groot perijckel geweest hebben door de Sarazijnen, die wy metter hulpe van Gode verwonnen hebben. Ende voort, doen de vreeslijcke ruese in u hoff quam ende begheerde datmen hem camp leveren zoude, uwe keyserlijcke mayesteyt gheloofde: zo wie den ruese dorste bevechten, ghy zout hem u dochter geven, de schoone Gloriande. Daer en was niemant van al u heeren diet dorste bestaen. Zoo heb ick als een van de minste my selven geavontuerdt [e]nde¹ den ruese verwonnen. Niet te min, al wadt ick ghedaen hebbe, dat heb ick i[n] uwen dienste gedaen ende inden dienste van Gode. Aldus zoo begheer ick ootmoedelijck als u onderdanich dienaer te hebben [D3ra] uwe dochter, de schoone Gloriande, tot eenen wettelijcken wijve, zo verre als uwer genaden belieft.”

De keyser dit hoorende, zeyde: “Mijn vrient, tis reden² datmen houdt tghene datmen belooft heeft. Ick sal my met mijn heeren beraden ende dat selve³ sal ick doen.”

Heer Jan dancte den keyser seer ende custe zijn handt. De keyser hief hem op vander aerden ende heef[t]⁴ hem wel getroost van hem laten gaen. Daer nae ontboot de keyser zijnen hooghen raet by hem [ende]⁵ heeft hen heer Jans begheerte te kennen ghegeven, vraghende wat hen daer inne goet dochte.

Alphonsus, de coninck van Spanien, zeyde: “Ons allen is wel kenlijck in wat laste dat wy waren doen ghy u dochter presenteerdet te

1. Muller [1590]: tnde

2. reden: redelijk

3. dat selve: wat zij mij raden

4. Muller [1590]: heefc

5. Ontbreekt in Muller [1590].

gheeven den gheenen die de ruese verwonne. Daer en was niemant diet dorste bestaen dan desen jonghen ridder, die op de voorsprooken conditie hem selven inde perijckel des doots ghegeven heeft ende door de ghoedertierenthey Gods den ruese verwonnen. Daer en boven hebben de sommighe hem als vyant gehouden doen zy de poorten voor hem sloten. Dat was den loon die hy daer voor ontfinck! Daer na heeft hy hem selfs noch eens in perijckel ghestelt doen hy alleen int heyr der Sarazijnen is gereden, heeft den soudaen van Perssen verslegghen ende noch vijf machtighe coninghen daer toe. Wat hy daer nae in dese leste bataelghie ghedaen heeft, is ons alle kenlijck,⁶ daer hy den soudaen van Egipten versloech. Aldus segghe i[c]k⁷ dat deese jonghe, vroomme ridder naest Gode een oorsake⁸ is dat wy ons vyanden verwonnen hebben. Daeromme segghe ic u dat hy door zijn vromicheit verdient heeft ende waerdich is te hebben de edelste ende moghenste⁹ dochter vander werelt.”

Doen de coninck dese woorden ghesproken hadde, zo warender veel als de hertoghe Gautier van Salabren ende meer ander princen [D3rb] die dat selve volchden.¹⁰ Maer nu warender onder die de keyser meer ghehoors ghaf – ghelijckt ghemeenlijck in heeren hoven is – die rieden den keyser anders ende zeyden: ten waere niet behoorlijck datmen een vondelinc die men niet en wiste van wat afcoemste hy ware, soude geven des keyzers dochter. De keyser hadde wel de macht [hem]¹¹ hoochlijck te beghiften, daer hy eenen schoonen staedt op leyden mochte.¹² Heeft hy den keyser vrientschap bewesen, zoo moeste hy oock ghedachtich zijn dat de keyser hem opghevoedt ende tot desen staet ghebrocht ende verheven heeft ende hem de ridderlijcke oorde ghegheven. Daeromme en heeft hy den keyser anders niet gedaen dan hy schuldich was te doen.

6. is ons alle kenlijck: weten wij allemaal

7. Muller [1590]: iek

8. een oorsake: de reden

9. moghenste: hoogstgeborene

10. die dat selve volchden: die het daarmee eens waren

11. Muller [1590]: hadde hem wel de macht

12. Het was de keizer wél toegestaan hem vorstelijk te belonen, zodat hij als een rijk man kon leven.

Als de ander heeren hoorden dat de keyser na dese meer luysterde, zoo hebben zy ghesweghen ende zijn van daer gheghaen.

Als nu Gouweron met zijn hoge maghen den keyser alleen hadden, hebben zy ghezeydt aldus: “Heer keyser, geefdy dese ridder u dochter, zoo suldy oock u croon verliesen, ende hy sal thof geheel in roeren stellen. Wy siendt daghelijckx dat hy eenen grooten aenhanghe heeft ende veel vrienden maect, want de gheheele stadt is hem gonstlijcker dan zy u zijn. Wanneer hy nu u dochter hadde, soude hy met zijn mede plegers veel te stouter zijn om alle dingen nae zijnen sin te volbrenghe ende de heeren met de ghemeente¹³ teghen u te vermaecken.¹⁴ Oock heeft hy daghelijckx met u dochter al heymelijck meer conversatien dant wel behoorlijck is. Daeromme soudē wy uwer mayesteyt raden om een arger te schouwen¹⁵ dat ghy he[m]¹⁶ geeft eens edelmans dochter van desen lande, ende gheeft daer mede zo veel dat hy daer een schoonen staet op leyden mach. Ende en wilt hy deese presentatie niet aenveerden ende daeromme eenighe oproer maecken, zo doet hem heymelijc in een kercker [D3va] worpen dat hy daer zijn leven eynde. Dit is tseekerste¹⁷ dat ghy doen mocht, wildy anders¹⁸ met vreden leven. Want wy voorwaer wel weeten: indien [h]y¹⁹ hier langher binnen uwe hoove blijft, dat hy uwe dochter ter schanden brenghe sal!”

Hier meede is de keyser van den lieden ghescheyden, overpeynsende in hem selven alle de woorden die hy ghehoort hadde.

Heer Jan siende den keyser van verre comen, is hem te gemoet gegaen, heeft hem ghedaen de behoorlijcke reverentie²⁰ ende zeyde: “Heer keyser, ick soude wel ootmo[e]delijc²¹ begeren tgene datmen my belooft heeft.”

13. de ghemeente: de burgers van de stad

14. teghen u te vermaecken: tegen u op te zetten

15. om een arger te schouwen: om erger te voorkomen

16. Muller [1590]: hen

17. tseekerste: het veiligste

18. anders: voortaan

19. Muller [1590]: wy

20. de behoorlijcke reverentie: de gebruikelijke groetformule

21. Muller [1590]: ootmoedelijc

De keyser zeyde: “Mijn vriendt, des en mach ic niet doen, want mijn heeren en zijn daerinne niet te vreden. Maer ick sal u eerlijcken²² versien met een schoone ende edele jofvrouwe, ende geven u daer zoo veel mede dat ghy een schoonen staet sult mogen op houden.”

Doen heer Jan dat hoorde, werdt hy heel beroert van binnen ende zeyde: “Heer keyser, ick en begheere der joncvrouwen niet. Ist dit dat ghy my belooft hebt? Wanneert anders niet zijn en mach, zo moet ick patientie daer in hebben. Maer het is misselijck waerd²³ de sommighe noch ontgelden mochten die de oorsake zijn. Ende nu ghelove ick God dat ick niet rusten en sal voor dat ick wete van wat geslachte dat ic gecomen ben!”

Hier mede is hy vanden keyser ghescheyden.

Gouweron met zijn mede pleghers zijn byden keyser ghecomen ende zeyden: “Heer keyser, en hebben wijs u niet wel gheseydt: wanneer hy u dochter hadde, dat hy u dan soude meenen te reghieren, want hy²⁴ schaemt hem nu niet hoochmoedighe woorden in u presentie te spreken. Daeromme zouden wy u raeden om van hem ontsleeghen²⁵ te zijn, datmen hem heymelijck in een kercker werpe dat het de gemeente niet en wiste, want zy hem seer ghonstich zijn. Want [in]²⁶ die[n] hy langher in u hof blijft, hy sal u doch-[D3vb]ter schoffieren oft wech leyden,²⁷ want wy dagelijcx sien dat zy zo groten raet met malcanderen houden.”

De keyser dit hoorende, is hier inne niet wel te vreden geweest ende zeyde dat hy hem daer op beraden soude.

Alphonsus, de coninck van Spangien, heeft alle dese woorden door een ander int secreedt vernoomen ende wat zy den keyser al wijs gemaect hadden. Hy heeft heer Jan by hem ontboden, ende in presentie van den hertoghe Gautier zoo heeft hy hem dese saken te

22. eerlijcken: in overeenstemming met uw eer, rang en stand

23. Maer het is misselijck waerd ... : Maar het zou nog wel eens kunnen dat degenen die u dit geadviseerd hebben, dat zullen ontgelden.

24. Muller [1590]: hy is schaemt

25. ontsleeghen: verlost

26. Ontbreekt in Muller [1590].

27. wech leyden: ontvoeren

kennen gegeven. Voordt zoo rieden zy hem beyde voor 't beste dat hy van daer reysen zoude, want die verraeder Gouweron met zijn mede pleghers uut waren om hem te doen dooden oft in een kercker te doen worpen, “ende overmits dat de keyser een out man is,²⁸ zoo [h]eeft²⁹ hy haer woorden haest³⁰ gelooft.” Ende die coninck zeyde voort: “Ghelieft u in Spaengien te reysen, ick sal u onderhouden oft ghy mijn broeder waert, ende ghy sult u daer onthouden³¹ tot dat ghy siet hoe de fortuyne³² met u beyden noch looppen sal.”

Heer Jan danckte de coninc seer van zijn goede waerschouwinge ende zijn goede jonste³³ die hi hem presenteerde. Hi is van hem beyden [ge]scheyden³⁴ en[de] is gegaen daer hy Gloriande vant, dien hijt al te samen te kennen gaf al tgeene dat haer vader hem geantwoort hadde, ende wat hem de coninck Alphonsus ende Gautier gheseyt hadde.

28. De paranoia van oudere heersers was een bekend fenomeen in de middeleeuwse literatuur. Model stond koning Herodes de Grote, die zijn eigen zoons liet doden. Zelfs Constantijn de Grote doodde een zoon omdat zijn populariteit hem te groot werd.

29. Muller [1590]: gheeft

30. haest gelooft: lichtgelovigheid is een eigenschap die veel heersers in middeleeuwse teksten hebben en waartegen vaak en nadrukkelijk gewaarschuwd wordt.

31. onthouden: ophouden

32. de fortuyne: het 'lot'. Model stond vrouwe Fortuna alias Aventure, die door aan haar rad te draaien in een mum van tijd geluk in ongeluk kon veranderen en ongeluk in geluk.

33. goede jonste: goedgunstigheid

34. Muller [1590]: scheyden

Dat .xvi. capittel:

Hoe heer Jan met groote droefheydt van Gloriande gescheyden is, ende is ten lesten gecomen byden coninck van Enghelant, die hem by hem onderhouden heeft.

Als Gloriande al dese dingen hoorde, werdt zy zoo bedruckt dat zy van rouwe bedoude.¹ Ende doen zy weder tot haer selven ghecomen was, sprack zy ende zeyde: “O, Godt, hoe mooghen dese verraders ende flacteerders² deese boosheydt ende onduecht versiert³ heb-[D4ra]ben, daer ghy mijnen vader anders niet dan alle duecht beweesen hebt! Maer het is als men plach te segghen: haet ende nijt en bestorven noyt.”

“Voor waer, schoon lief,” sprack heer Jan, “ghy seght de waerheydt! Maer nae dien dat het aldus met my ghestelt is, zoo wil ick oorlof aen u nemen met also grooten hert rouwe als oyt ridder deede van zijnre vrouwe. Maer ist dat het lichaem van u vertrect, mijn herte sal nochtans nacht ende dach by u blijven. Ende ic hope dat ghy van my hooren sult binnen vier jaren, ist dat my God mijn leven spaert, ten waer dat ic eer weder quame.”

“Mijn schoon vriendt,” sprack Gloriande, “hoe neemt ghy den tijdt zo langhe? Ick en weet niet wat aengaen, want my twijfelt dat⁴ ick bevrucht ben. Ay lacen, ic en weet nu gheenen vrient ter werrelt daer ick mijnen noodt teghen claghen mach!”

Doen sloodt haer therte toe van rouwe. Daer waren haer b[e]yder⁵ herten zo vol drucx dat sy van groter benautheyt niet spreken en conden dan zy deen den anderen in den arm namen, ende met dien vielen hen de tranen uut den ooghen als twee loopende fonteynen.

Doen zy weder tot haer selven quamen, zoo zeyde heer Jan: “Schoon lief, stelt u te vreden het beste dat ghy cont. Ende wanneer

1. bedoude: onwel werd

2. flacteerders: mooipraters, slijmers — de zetter heeft de ligatuur ‘tt’ die eruit ziet als ‘ct’ opengebrouwen als ‘c t’.

3. versiert: uitgebroed, bekokstoofd

4. dat: omdat — De zwangerschap van Gloriande komt enigszins uit de lucht vallen, maar dat kan komen omdat het verhaal ingekort is.

5. Muller [1590]: blyder

ghy siet dat ghijt niet langher verberghen en cont, soo ghevet uwer voetstervrouwen Sibilia⁶ te kennen!”

Doen zy lange met malcander ghesprooken hadden, is Gloriande opghestaen ende heeft een somer⁷ gheladen met goude ende dien heeft zy den ridder gheschoncken om teer ghelt⁸ te hebben. Ende daer na zijne met grooten druck van een ghescheyden. Hy nam oorlof ende kustese vrientlijcken aen haren mont.

Heer Jan ginck in zijn camer ende sloot sijn duere na hem toe ende wert hem selve beclaghende ende zeyde: “Nu ben ick de alder ongevallichste⁹ mensche diemen mach vinden, want ick nu moet ver-[D4rb]liesen alle mijn ghenuechten op deeser aerden, want ick moet dat landt vlien onverdiendt, daer alle mijn troost ende ghenuechte in rust.”

Ende hi weende seer deerlijcken alst ghoet te bedencken is. Ende als hi langhe tijt hadde geweest in dit verdri[e]dt,¹⁰ trooste hy hem selven ende greep eenen moedt 't beste dat hy conde.

Gloriande hadde aen d'ander zijde zo groten rouwe dat huer camenieren haer niet te vreden stellen en conden.

Daer nae riep heer Jan zijnen schiltknecht ende beval hem dat hy zijn dinghen ghereedt maken soude. Hy nam oorlof aen dat hoffghesinde, die alle droevich waeren van zijn vertrecken. Hy soude hem oock ghaerne ghewroken hebben aen Gouweron, maer hy en conde hem tzijnen wille niet vinden.¹¹ Ende Gautier, de hertoghen, ontriet het hem. Aldus zijnder veel hee[r]en¹² met hem een mijle weechs ghereeden, die seer droevich waeren van zijn vertrecken.

Als zy met hem een stuck weechs ghereden hadden, zoo hielt hy zijn paerdt stille ende badt henlieden dat zy wederomme rijden wouden. Ende zo hebben zy alle oorlof aen hem al wenende ghenomen.

6. Een 'sibille' is een exemplarisch wijze vrouw.

7. somer: lastpaard

8. teer ghelt: contant geld om reis- en verblijfkosten te kunnen betalen

9. ongevallichste: ongelukkigste

10. Muller [1590]: verdrickt

11. hem tzijnen wille niet vinden: kon hem niet te pakken krijgen om zijn woede te koelen

12. Muller [1590]: Heeaen

Daer na riep heer Jan den coninck Alphonsus ende den hertoghe Ga[u]tier aen deen zijde ende seyde: “Mijn lieve heeren, overmidts dat ick u beyde betrouwe als broeders, zoo moet ic u een sake te kennen gheven die my opt herte leyt. U is wel kenlijcken hoe dat de keyserlijcke mayesteyt my zijn dochter ghelooft heeft door den dienst die ic hem gedaen hebbe. Nu door de liefde die wy tot malcanderen hebben, zoo hebben wy deen den anderen ons trouwe ghegheven, ende ick hebse nu bevrucht ghelaten, twelc my nu hertelijcken leedt is dat het zoo verre gecomen is. Nu wy van malcanderen scheyden moeten, ende overmits dat ick nu in vreemde landen reysen moet, soo begheer ick ootmoedelijcken aen u beyden, wanneer den tijt compt [D4va] dat zy een vrucht ter werelt brenght, dat ghy niet ghehinghen¹³ en wilt datmen die vrucht ofte de moeder eenich ledtsel aen doe. Want ick sweere u by mijn ridderschap, ick salt zoo hooch[lijcken]¹⁴ wreken datmender ten eeuwighen daghen af sal weeten te spreken! Daeromme beveel ickse in uwer beyder hoede, begheerende dat ghy uwe uuterste beste hier meede doen wilt, want ick sorghe dat de verraders daer seer op uut sullen zijn om ten minsten de vrucht te bederven.”

Als de heeren dit hoorden, hebben zy hem uut ghoeder herten belooft dat beste daer inne te doen. Ende heer Jan nae den oorlof reedt zijnder vaerden. Ende aldus rijdende door bosschen, door hagen ende over velt, soeckende zijn avontuer, peynsde hy altijd op de over schoone Gloriande, die hy bevrucht ghelaten hadde, sorghende¹⁵ oft haer eenich misquaeme ghebueren mochte.

Zoo is hy gereyst door Aelmanghen ende Deenmarcken. Ten lesten heeft hy voor hem ghenomen te reysen nae Enghelant, want de fame vanden coninck ghinck door alle landen dat hy alle vroome ridders onderhielt in grooter eeren,¹⁶ ende hy is zoo lange gereyst dat hy in Engelant ghecomen is.

13. ghehinghen: toestaan, toelaten

14. Muller [1590]: hooch- — het afbrekingsteken suggereert dwingend dat er meer volgde.

15. Muller [1590] ende sorghende

16. Dit doet denken aan de reputatie van koning Artur.

De coninck hielt hem doen ter tijdt 't meestendeel binnen Lonnen, ende heer Jan is derwaerts ghereyst. Bin[n]en Lonnen comende zoo is hy ghelogeert geweest in een goede ende eerlijcke herberghe daer veel edelmans vanden hove daghelijcx verkeerden, ende heeft daer kennisse mede ghemaect. Onder ander wasser een jonck ridder uyt Vranckrijck ghebooren, ghe-naempt Guydo, ende overmidts zijn ghetrouwen dienst hadde hem de coninck opper jagher ghemaect. Met desen hielt heer Jan meest kennisse,¹⁷ alzo dat zy ten lesten malkander beminden als broeders. Ende dese jonghe ridder nam heer Jan by hem in des conincx hof ende dede zoo veel aenden hofmeester [D4vb] als dat hi daer ooc onderhouden worde.

17. kennisse: contact, omgang

Dat .xviij. capittel:

Hoe in des conincx hof e[e]n¹ nieumare quam van een ruese die tlandt verdestrueerde, ende heer Jan geloofde de coninc de ruese te bevechten.

Niet langhe na dat heer Jan binnen Lonnen ghecomen was, zoo isser een droevighe nieumare ghecoemen aenden coninck, hoe datter was een ruese die hem onthielt² opde frontieren van Yerlandt gheleeghen, ende onthielt hem op een starck casteel by een moras³ ende dede daer veel quaets. Hy adt alle de menschen die hy gecrijghen conde. Gheen coopliden en mochtender passeeren, hy sloechse doot oft namse ghevanghen. Voort destrueerde hy alle tlandt dat daer ontrent ghelegghen was. Niemandt en conde hem wederstant doen.

Doen dit de coninc hoorde, was hy qualijck te vreedden. Hy heeft zijn heeren by een geroepen ende gheseyt: “Ghy heeren, ghy weet wel hoe hier dagelijckx clachten comen van desen vervaerlijcken ende afgrijselijcken ruese. Hy verdruckt alle ’t volck dat daer omtrent woont. Ja, de wegghen en zijn ooc niet vry om te wandelen. Ende wy en behooren niet te lyden⁴ dat het landt verdorven ende verdestrueerd wort. Wie salder van u allen zo vroom zijn die desen ruese bestrijden sal ende daer inne zijn eer[e] bewaren? Ick belove hem by mijnder croone: zoo wie den ruese derf bevechten ende de over handt behoudt, ick sal hem gheven mijn suster, de schoone Clarisse, met het hertochdom van Cloucestre. Daer omme wint gelt ende ghoet alst tijt is!”⁵

De heeren swegghen alle stille ende en spraken niet een woordt, want zy hadden ghehoort dat de ruese zo afgrijselijck was datter niemandt omtrent dorste comen. Jae, vijftich ridders soude hy wel [t]eene⁶ mael hebben dorven bevechten!

1. Muller [1590]: ern

2. hem onthielt: zich ophield

3. moras: moeras

4. en behooren niet te lyden: mogen niet tolereren

5. alst tijt is: nu de gelegenheid zich voordoet

6. Muller [1590]: eenen

Doen de coninck sach datter niemandt en sprack, zo zeyde hy:⁷ [E1ra] “Ghy heeren, en isser niemandt van u allen in mijn hoff zoo vroom die den ruese zoude dorven bevechten? So mach ick wel segghen dat ick veel ghezien hebbe.⁸ Niet te min, ick heb, God danck, oock handen, ende ick sal selve ’t ghoet winnen, want ick niet lijden en mach dat mijn landt ende mijn volck alzo verdruckt wort!”

Doen desen raet ghescheyden was, zoo quam Guydo, heer Jans gheselle, by hem ende vertelde hem die nieumare die in des conincx hof ghecomen was, ende wat de coninck belooft hadde den gheenen die den ruese conde verwinnen.

Doen zeyde heer Jan: “Ofter yemandt ware diet avontuerde ende de ruese verwonne, zoude de coninc ooc wel by zijn woorden blijven?”⁹

Guydo antwoorde ende sprack: “Mijn broeder, ick houde des coninckx woort van sulcker waerden dat hijt niet breken en sal om ’t gheheel coninckrijck!”

Heer Jan zeyde: “Zo soude ic wel van sinnen zijn om den ruese te bevechten.”

Guydo, zijn gheselle, en conde hem niet genoeg verwonderen als hy dit hoorde ende zeyde: “Mijn broeder, en wilt sulcke dingen niet bestaen, wa[n]t¹⁰ al waerder onser hondert, hy soudese wel dorven bevechten!”

“Daer en leyt niet aen,” sprack heer Jan. “Godts gratie vermach veel. Davidt was cleyn van persone, nochtans verwan hy den ruese Goliath!”¹¹

Guydo siende dat hy hem van dit propoost¹² niet brengen en conde, zeyde: “Indient u belieft, zoo sal ickt den coninck te kennen gheven.”

Heer Jan zeyde: “Mijn lieve gheselle, ic begheere dat ghy sulckx doet. Ick salt aen u zoo verdienen¹³ dat het u schaede niet zijn en sal!”

7. reclamant: alleen

8. Vul aan: maar dit zag ik niet aankomen.

9. Hier zal de middeleeuwse luisteraar gegrinnikt hebben. Jan was ervaringsdeskundige dat zo’n belofte achteraf niets waard bleek. Daarnaast had hij trouw beloofd aan Gloriande, dus het beloon-huwelijk met Clarisse kon hij niet consumeren.

10. Muller [1590]: wat

11. *I Samuël* 17, 1-58.

12. propoost: voornemen

13. Ick salt aen u zoo verdienen: Ik zal mij zo aan u verplichten

Guydo is by den coninck gheghaen, dede hem die behoerlijcke reverentie ende zeyde: “Heer coninck, hier is een jonck ridder cortelinghe in u landt ghecomen. De selve offereert hem in uwer goeder gratien ende vermeet hem den ruese te bevechten, zo verre het uwer genaden belieft, [E1rb] op conditie voor sproken.”¹⁴

De coninck dit horende, was seer verblijt ende zeyde: “’t Ghe[n]e dat ick gheloofte hebbe, dat sal ick volbrengen! Daer omme laet den ridder by my comen, dat ic hem mach hooren spreken.”

Guydo nam oorlof aenden coninck ende ghinck daer hy zijn gheselle vant ende vertelde hem de antwoord des coninckx.

Doen zijn zy beyde voordien coninck gheghaen. Heer Jan is den coninck te voet gevallen. De coninc dede hem opstaen, twelck hy dede en[de] heeft des coninckx handen ghecust.

De coninck vraechde hem van waer hy was.

Heer Jan antwoorde den coninck da[t]¹⁵ hy was uut Italien ende zeyde: “Overmidts dat ick gehoort heb van de vermaertheit des coninck[x],¹⁶ zoo ben ick hier in Engelandt ghecoomen om uwer ghenaden te dienen om te sien den staet ende edelheydt vanden hove.”

De coninck zeyde: “Heer ridder, ghy zijt my willecoem in mijn hof, ende ick sal u nae uwen staet onderhouden.” Hy vraechde nae zijnen name.

De ridder antwoorde: “Men noemt my Jan uut den Vergiere.”

De coninck vraechde hem nae nieumare uut Italien.

Heer Jan antwoorde den coninck zo wijslijcken dat hem de coninck des verwonderde vander antwoord, ende zeyde tot zijn heeren dat hy in menighen tijden teeghen wijser man en sprack.¹⁷ Voort zeyde de coninc: “Heer ridder, ick hebbe ghehoort dat ghy u sout willen vermeten den ruese te bevechten. Ghy behoeft u wel daer inne te versinnen,¹⁸ want hy van groter crachten is!”

14. op conditie voor sproken: op basis van uw beloften

15. Muller [1590]: dan

16. Muller [1590]: coninck

17. in menighen tijden teeghen wijser man en sprack: al heel lang niet met een wijzer man gesproken had.

18. Ghy behoeft u wel daer inne te versinnen: Ik hoop dat u daar heel goed over

Doen antwoorde heer Jan: “Heer coninck, ick ghelooft wel dat ghy waer segt, maer Godt is veel machtigher, ende ick stelle mijn betrouwen in God dat ick hem wel verwinnen sal oft mijn leven daer voor laten, op een bede¹⁹ die ick van uwer genaden begeeren sal.”

De coninck zeyde: “Ghy en cont gheen beede van my zoo groot begheeren, al waerdts oock half mijn [E1va] coninck[rijck],²⁰ ende ghy den ruese moecht verwinnen, ick sal u de beede volbringen!”

Heer Jan bedanctte den coninck seer ende zeyde: “Heer coninck, op u woort sal ick den ruese bevechten.”

De coninck zeyde: “O, edel ridder, ick sal houden dat ick beloofd hebbe, ende ick sweerdts u hier by mijnre croone dat ick u bede voldoen sal!”

Doen bedanctte heer Jan den coninck seer. [Sy]²¹ zijn ter tafelen ghaen sitten drincken, goet chier makende, ende heer Jan moeste aen des coninckx tafel sitten, hoe wel hijt niet ghaerne dede.²²

Doen de maeltijdt ghedaen was, zoo heeft hem heer Jan ghereedt ghemaect om te vertrecken ende heeft aenden coninc oorlof ghenomen. Guydo, zijn mede gheselle, is met hem ghetrocken ende noch sommighe ander heeren om hem geselschap te houden tot op de fronhieren, daer hy den ruese bevechten zoude.

nagedacht heeft.

19. bede: een verzoek aan iemand, waarop iemand geacht wordt ‘ja’ te zeggen zonder te weten waarop men ‘ja’ zegt. Een bekende ‘gamechanger’ in de Arturroman (don contraignant).

20. Muller [1590]: Coninck

21. Ontbreekt in Muller [1590].

22. Bescheiden als hij was.

Dat .XVIIIJ. capittel:

Hoe heer Jan den ruese bevocht ende verwan ende dede tlichaem presenteren den coninc, diet dae[r]¹ nae dede verbernen.²

Doen heer Jan met zijn geselschap oorlof genomen hadde, zo zijn zy zoo verre ghereyst tot op een casteel dat alder naest des ruesen casteel geleghen was. Daer zijn zy by malcander dien nacht ghebleven.

Des anderen daechs smorghens vroeck is heer Jan op gestaen, dede zijn paert sadelen [ende]³ wel ghewapendt zijnde is hy op zijn paert ghespronghen. Guydo, zijn gheselle, wilde ymmers⁴ mede rijden, maer heer Jan en woudes niet hebben. Doen ghecreghen zy een die de wegen condich was.⁵ Die heeft heer Jan mit hen ghenomen om zijn leydtsman te zijn. Alzo zijn zy van daer gescheyden ende zijn zo verre gereden dat sy tcasteel van verre saghen. Ende zijn leydtsman begeerde hem daer te verbeyden,⁶ want hy tcasteel [ni]et⁷ naeder dorste comen.

Heer Jan dit hoorende, wert lachende [E1vb]⁸ ende zeyde:⁸ “Mijn vrient, ick sie wel dat ick ’t beste selve sal moeten doen, want op uwen troost⁹ en derf ic my niet verlaten.”

Ende heer Jan is zo langhe alleene ghereeden dat hy ’t casteel begonste te genaken, dat wonderlijcken seer starc was. Byden casteele comende zo vant hy de poorte ghesloten. Ende daer stont een grooten eycken boom voort casteel, daer hinck een becken¹⁰ van fijnen goude. Daer heeft heer Jan zo rudelijc¹¹ op gheslaghen datment op ’t casteel wel hooren mochte.

1. Muller [1590]: daee

2. verbernen: verbranden

3. Ontbreekt in Muller [1590].

4. ymmers: dolgraag

5. ghecreghen zy een die de wegen condich was: ontmoetten zij iemand die de weg kende

6. hem daer te verbeyden: daar op hem te wachten

7. Muller [1590]: met

8. wert lachende ende zeyde: zei voor de grap

9. troost: hulp

10. becken: klankschaal (bij wijze van ‘deurbel’)

11. rudelijc — grof hard

De ruese dit horende, sach van den casteele uut een veynster den ridder al gewapent voor der poorten houdende. Hy swoer by Appolijn¹² dat de ridder zijn hoemoet becoopen zoude, ende souden dien avont braden om dat hy zo rudelijc op tbecken gheslaghen hadde. Voor der poorten comende sprack hy ende zeyde: “Ghy wicht,¹³ hoe zydy zoo stout dat ghy hier alleene comen dorst? Ghy hebt zo rudelijck op mijn becken gheslaghen dat ickt u corts vergelden sal!”

Heer Jan zeyde: “Ick coome u calengieren¹⁴ van des coninckx van Engelants wegen, dat ghy hem zijn lant verderft ende verwoest. Daeromme sal ick noch t'avont u hoeft hebben eer ick van hier scheyde, ende [s]endent¹⁵ den coninck van Enghelant.”

Als dit die ruese hoorde, zoo waende hy verwoeden van spijt¹⁶ ende zeyde: “Dat sal ick u verghelden, want ick sal u noch tavont braden ende houden mijn avontmael daer meede!”

Heer Jan dit hoorende, gaf zijn paert de sporen ende reedt den ruese op zijn borst dat hy achter over viel.¹⁷ Maer eer heer Jan tpaert keeren conde, zoo meende de ruese den ridder metter ghijsarmen te slaen, maer hy miste hem ende [g]heraecte¹⁸ tpaert van achter dat het ter aerden viel. Heer Jan spranc lichtelijck¹⁹ weder op ende heeft zijn swaert ghetooghen ende sloech den ruese eer hy hem ghewachten²⁰ conde een groote wonde aen zijn hals. De ruese desen [E2ra] slach ghevoelende, werdt zeer toornich ende sloech zo rudelijck nae heer Jan – indien hy hem gheraect hadde, zoude [hy]²¹ zijnen lesten dach geleeft hebben – maer hy weeck die slach, ende de ghijsarme spranck

12. De reus is een heiden en dus een Sarasijn.

13. wicht: ‘tuinkabouter’ — bij hun eerste kennismaking in de zaal van de keizer te Rome zei de reus in *Johan uz dem Vergiere*: Er sprach: ‘waz seist du, wihtelin? | Waz seist du kleiner kampgenoz? (r. 1026-1027)

14. calengieren: uitdagen

15. Muller [1590]: fendent

16. spijt: ergernis, woede

17. Eén zin eerder bevond de reus zich nog in het kasteel, en nu vecht hij buiten de muren van het kasteel met joncker Jan. Deze sprong in de tijd duidt erop dat er (flink) gesnoeid is in het oorspronkelijke verhaal.

18. Muller [1590]: tgheraecte (anticipatie)

19. lichtelijck: snel, moeiteloos

20. ghewachten: een verdedigende houding aannemen

21. Ontbreekt in Muller [1590].

teghen de steenen in stucken. Heer Jan dit siende, spranck hem weder rasschelijck in²² ende sloech den ruese besijden in zijnen hals meer dan half over²³ ende doorsmeet²⁴ alle de principael aderen ende senuen zoo dat het hoofd op zijn schouderen hinck, ende hy viel neder zo swaer als een osse.

Die vanden casteel dit ziende, quamen uut gelooopen wel vijftich sterck ende sloegen alle op heer Jan. Heer Jan dit siende, heeft onsen Heere om hulpe aengeroepen ende heeft zoo vromelijck inden hoop ghe[s]laghen²⁵ dat hyder thien ter aerden sloech, die daer nae niet meer op en stonden. De ander dit ziende, en dorsten hem niet meer zoo stoutelijck oploopen,²⁶ want het al naeckte²⁷ boeven waren.

Zoo haest dese moorders vanden²⁸ casteele waeren, heeft de poortier de poorte ghesloten ende heeft alle de ghevanghen los ghelaten ende zeyde: “Wapent u n[u] een yegelijck zo ghy best cont, ende haest u, want de ruese is verslagen ende alle de moorders zijn van tcasteel ghelooopen om den selven te dooden die den ruese verslaghen heeft.”

Zy sijn ter plaetsen ghelooopen daer de poortier een yeghelij[c]k²⁹ wapen gaf ende zijn zoo buyten der poorten ghelooopen daer heer Jan stondt en[de] vocht teghen zijn vyanden. Zy riepen alle over luyt: “Heer ridder, hebt u vromelijck teghen dese moorders. Wy comen u te hulpe!”

Heer Jan was metten eersten³⁰ seer bevreest doen hy den grooten hoop te hem waerds sach coemen. Maer doen hy sach datse hem te hulpe quamen, zo heeft hy een moet ghegrepen ende heeft op een nieuw ridderlijcke inden hoop gheslaghen. Hy en spaerde niemant! De ghevanghen cooplieden weerden haer zo vromelijck dat alle dese

22. spranck hem weder ... in: sprong weer op hem af

23. over: open

24. doorsmeet: doorsloeg

25. Muller [1590]: gheflaghen

26. oploopen: aanvallen

27. naeckte boeven: (defensief) ongewapende rovers (geen ridders)

28. vanden: uit het

29. Muller [1590]: yeghelijek

30. metten eersten: aanvankelijk

moor-[E2rb]ders binnen twee uren alle versleghen waren, alzo datter niet een en ontquam.

Daer nae zijn hem alle de ghevangen te voete gevallen ende hebben hem seer ghedanckt dat hijse vander doot verlost hadde. Ende de poortier vertelde heer Jan hoe dat hy by bedwanck de poorte moeste bewaren. Ende³¹ doen hy sach dat de ruese verwonnen was ende alle zijn volck vanden castele ghelopen waren om hem te verslaen, zoo hadde hy alle de ghevangen verlost ende wapen ghedaen om datse hem te hulpe zouden comen.

Heer Jan dancte den poortier van zijn bystandicheydt³² ende zeyde dat hijt noch verdienen zoude,³³ ende hy sandt een bode aen zijn leydtsman dat hy by hem comen zoude opt casteel, twelck hy ghaerne dede. Heer Jan is dien nacht met alle de gevangen coopluysden opt casteel ghebleven.

Des anderen daechs heeft hy zijn gheselschap de weete ghedaen,³⁴ die opt naeste casteel ghebleven waeren, hoe dat de ruese verwonnen was. De heeren dit hoorende, zijn terstondt met blijschappen derwaerts gereden. Doen zy daer quaemen ende den ruese saghen, hebben zy haer seer verwondert hoe dat hy twerck hadde dorven bestaen, ende bewesen hem alle groote eere. Ende boven al was Guydo, zijn ghese[ll]e,³⁵ seer verblijt.

Daer na dede hy een waghén comen ende den ruese daer op legghen, ende heeft den poortier daer van den last bevoolen dat hy by den coninck reysen zoude ende hem altemale vertellen hoe ende in wat manieren de ruese verwonnen ware, ende dat hy niet van daer reysen en zoude voor dat hy daer selve quame. 't Welck de poortier gheloofde gh[e]trouwelijck³⁶ te volbringhen, ende zoo is hy van daer nae den coninck gereyst.

31. Ende: Maar

32. bystandicheydt: hulp(vaardigheid)

33. dat hijt noch verdienen zoude: dat hij hen nog belonen zou voor wat zij voor hem gedaan hadden

34. de weete ghedaen: laten weten

35. Muller [1590]: gheselle

36. Muller [1590]: ghtrouwelijck

Doen [h]y³⁷ binnen der stadt quam, wasser zo grooten ghedrange van volck om den dooden ruese te zien dat hy nauwelijck tot des coninck hof ghecomen en mochte.

[E2va] Doen hy bijden coninck quam, is hy hem te voete ghevallen ende heeft hem inden name van heer Jan 't doode lichaem ghepresenteert. De coninck verblijde hem seer van deser victorien ende heeft den poortier groote giften ghegheven. De poortier vertelde den coninck van beginsel totten eynde hoe dat het gheschiet was. De coninck en conde hem niet ghenoech verwonderen van de grootheyt des ruesen ende dat de jonghe ridder sulcken vromen feyt bedreven hadde. Hy verblijde hem hier inne, hopende dat hy den ridder met groote giften by hem int landt houden zoude. Maer dat was al om niet, want heer Jan en begeerde daer int lant niet te blijven. De coninck dede des ruesen lichaem buyten der stadt voeren ende daer openbaerlijc verbernen.

Doen tvolck daer omtrent vernamen dat de ruese verwonnen was ende zy daer af verlost waren, doen was tgheheele landt verblijt ende quamen alle te gader om den ridder te sien ende brochten hem groote gaven ende riepen alle: "Ghebenedijdt moet hy zijn die ons dese sware plaghen ende diens[t]baerheyt³⁸ vanden hals genomen heeft!"

Heer Jan heeft hen allen geboden dat zy haer lant weder souden comen bouwen ende de plaetse bewoonen. Vanden gheroofden ghoede dat hy opt casteel ghevonden heeft ende dat den gevangen coopliden ontweldicht³⁹ was, heeft hy hen weederomme ghegheven. Voort heeft hy den dorpluyden oock mildelijcken wederomme ghegeven tgheene dat zy verlooren hadden, ende gheholpen dat een yghelijck zijn lant ende hoft stede weeder bewoonde. Hy heeft daer sulcken schadt opt casteel ghevonden dat een lantschap waerdich was.⁴⁰ De huysluyden danckten hem seer ende presenteerden haeren dienst wanneer hijs van doen hadde.

37. Muller [1590]: zy

38. Muller [1590]: diens baerheyt (het juk van de horigheid, slavernij) — curieus genoeg met een ronde 's'.

39. ontweldicht: met geweld afgenomen

40. dat een lantschap waerdich was: voldoende om een (groot) stuk land te kopen

Heer Jan is opt casteel .XIJ. daghen stille gelegen om alle dinck wel te ordineren. Daer na heeft [E2vb] hy 't casteel [b]evolen⁴¹ te bewaeren een ghetrouw dienaer tot dat hy ander tijdinghe vanden coninc vern[a]me, ende dat de huysluyden des nachts oock opt casteel coomen waken op avontueren ofter⁴² van des ruesen gheselschap noch yemandt ware diet weder in nemen mocht, wandt het vander gheleghentheyte der plaetsen⁴³ seer sterck was. Daer na heeft hy den schat die daer noch ghebleeven was met hem ghenomen ende een deel opt casteel gelaeten om 't selve daer meede te helpen onderhouden, ende zo is hy van daer met zijn gheselschap ghetrocken.

Alle de plaetsen daer zy door passeerden, is hy heerlijcken ontfanghen, want men door tgeheel landt wist dat de ruese verslaghen was van een vreemt ridder die cortelinghe int lant gecomen was.

De coninc vernemende dat hy op wege was, is hem buyten Lonnen tegen gereden. Doen hy by hem quam, heeft hy hem in zijn armen ghenomen ende heeft hem zo groote eere bewesen dat heer Jan hem des schaemde. Ende inder stadt comende zo waren alle de straten behanghen. Daer was groote blijschap inder stadt. Ende de coninc is met heer Jan ghereden al coutende⁴⁴ tot dat zy int hof quamen, daer zy wel ontfanghen waren.

Doen zy af geseten waren, nam de coninck heer Jan by hem ende moeste neffens hem zitten ter tafelen. Daer worde ghedient van alderhande gherechten gelijckt in sulcken heeren hoven ghewoonte is.

Nae dat de tafelen opghenomen waren, is een yeghelijck in zijn ruste ghegaen.

Des anderen daechs heeft heer Jan den poortier van den casteele by hem ghenomen ende isser meede voor den coninck gecomen ende heeft gezeyt: "Heer coninck, dese bode is des ruesen poortier gheweest, ende dat door bedwanghe. Den selven heb ick aen uwer ghenaden ghesonden om te kennen te geven hoe ende in wat

41. Muller [1590]: vevolen

42. op avontueren ofter: voor het geval dat

43. gheleghentheyte der plaetsen: strategische ligging

44. al coutende: al keuvelend

manieren den [E3ra] ruese verwonnen werdt. Zoo is waerachtich dat zonder zijn hulpe en soude ickt nimmermeer ontcomen hebben overmits den oploop die my des ruesen volck deden, want hy alle de ghevangenen verlostede ende dede my daer onderstant⁴⁵ mede. Daerom begere ick van uwer genaden ootmoedelijck dat ghy hem voor zijnen arbeyt wilt gheven den ruesen casteel met het landt daer toe behoorende, ende dat hy tselve van u te leen ontfanghe.”

De coninck hoorende dat het een eerlicke bede was, heeftet hem gheconsenteert. Alzo heeft hy tcasteel vanden coninc te leen ontfanghen. Ende na dat dit ghedaen was, heeft hy met grooter danckbaerheydt aenden coninck ende den ridder oorlof ghenomen ende is nae zijnen casteele ghereyst.

45. onderstant: bijstand, hulp

Dat .XIX. capittel:

*Hoe de coninc met consent ende raet van zijn heeren presenteerde
zijn beloften te voldoen, ende hoe heer Jan badt voor zijn
gheselle Guydo, de welcke troude des conincx
suster, ende wat daer nae ghebuerde.*

Een weynich tijt daer nae zoo riep de coninck zijnen grooten raet te samen. Doen zy by malcanderen waren, sprack de coninck tot hen lieden ende zeyde: “Schoon heeren, ghy hebt ghesien twonder datter geschiet is in desen lande, ende hoe dat dese jonghe ridder op een bede die ick hem consenteren zoude, ons lant verlost heeft uut dat ghewelt van den vreeslijcke ruese, daer tgheheel lant in roeren om was. Ende overmidts dat dese ridder tot deser tijt toe niet¹ begeert en heeft, zo soude ick gaerne weeten hoe ick hier inne le[ve]n² zoude, want ick begheere mijn beloften te quijten.”³

Doen stont op de hertoghe van Suffock ende zeyde: “Heer coninck, ick zoude raden datmen den ridder hier ontbode om te weten wat zijn meninghe oft begheerte is. Want indien hy u suster begheert met het hertoochdom van Cloucestre, ghy mo-[E3rb]ghet hem wel gunnen, want hijt wel waerdich is! Want indien hy hier binnen lants blijft, u lant soude beschermt sijn, zoo dat niemandt u oft uwe ondersaten zoude te cort dorven doen.”

Desen raet ghenoechde den coninck seer wel. Ende door de wille des conincx is de hertoghe selve om den ridder gegaen ende heeft hem inden raedt ghebrocht. Daer coomende heeft hy den coninck, daer nae alle de heeren reverentie bewesen.

De coninck dede hem sitten ende heeft hem aengesproken aldus: “Heer ridder, ic dancke u seer van den dienst die ghy my ende mijn lant bewesen hebt. Ende daer en heb ic u noch gheene weldaet voor bewesen. Daer omme seght nu wat u bede is, die ghy van my begeren sult. Ick sweere u hier voor alle mijn heeren dat ickt volbrengen sal!”

Heer Jan is op gestaen, heeft den coninck seer gedanckt ende zeyde:

1. niet: niets

2. Muller [1590]: Leevn

3. te quijten: in te lossen

“Heer coninck, tghene dat ick ghedaen hebbe, heb ick ghedaen tot profijt van den ghemeenen lande, want wy gheloven alle weduwen ende wesen ende de geene die daer verdruct worden, behulpelijck te zijn ende te beschermen. Ja, zo heb ick anders niet ghedaen dan ick schuldich was van doen. Niet te min ick hebt aenghegaen op een bede die ick van uwer ghenaden begheren zoude.”

De coninck zeyde: “Segt op wat u begheren is. Ick salt houden tghene dat ick u beloofd hebbe!”

Doen sprack heer Jan ende zeyde: “Heer coninck, u is wel ghedachtich doen ghy de nieumaere hoordet vant verdriedt dat de ruese binnen uwen lande dede, doen seyde uwe mayesteyt: so wie den ruese dorste bevechten ende verwonne, die zoudy geven ’t hertochdom van Cloucestre met u suster, de schoone Clarisse.”

De coninck antwoorde ende zeyde: “Het ghedinckt my wel, ende ick en begeers oock niet te wederroepen.”

Doen sprack heer Jan: “Indien[t]⁴ uwer ghenaden belieft, zoo bid ick ootmoedelijck [E3va] dat ghy Guido, u dienaer ende mijn geselle, wil gheven ’t gheene dat ick ghewonnen hebbe, want het een getrouw, duechdelijck ridder is, ende door hem ben ick eerst in de kennisse van uwen hove gecomen.”

De coninc dit hoorende, en conde hem niet ghenoech verwonderen ende zeyde: “Ick hadde ghemeent dat ghy hier by my int lant soudet gebleven hebben, maer ick mercke nu wel dat u meninghe niet en is om hier te blijven.”

Heer Jan antwoorde: “Heer coninck, by uwen verlove zoo bekeer ick altijd u dienaer te zijn. Maer ick ben zoo veel inden selven ridder ghehouden⁵ dat ick hem nimmermeer ghenoech voldoen can.”

Doen beval hem de coninck een weynich te vertrecken,⁶ hy zoude hem met zijn heeren beraeden. Daer nae sprack de coninc tot zijn heeren ende zeyde: “Ick zoude uwen raet in dit stuck wel behoeven, overmidts dat ick den ridder een bede gheconsenteerdt hebbe, de welcke ick hem behouden mijnder eeren niet weygeren en can. Ende

4. Muller [1590]: indien

5. inden selven ridder ghehouden: aan deze ridder verschuldigd

6. een weynich te vertrecken: even de zaal te verlaten

het is ooc mijn meninge niet. Maer om dat hijt voor een ander begeert, zoo ben ic in twijfeling hoe ick best hier inne leven sal.”

Daer waren sommighe heeren die meenden datmen hem de bede weygeren mochte overmidts dat hijse voor hem selven niet begeert en hadde, ende zeyden: “Het en is gheen cleyn sake sodanigen gifte wech te gheven. Het ware ghenoech, al waerdt eens hertoghen oft coninck zone!”

De hertoch van Suffock stont op ende zeyde: “Ghy heeren, ick ghelove dat warachtich is tgeene dat ghy segt. Maer wy moeten aenmercken de woorden die ons coninck ghesproken heeft, ende den selven ridder ghelooft indien hy den ruese verwonne, ’t welck niemandt van ons allen heeft dorven bestaen. By avontueren⁷ zijn hert is andersins oft hy heeft zijn trouwe elders gelooft? Ende indient zoo is, zoo doet hy eerlijcken daer inne. Hy moet van gro-[E3vb]te afcoemsten zijn dat hy dese gifte zoo cleynen acht, ende daer hy zijn leven zo ghewillich gheavontuert heeft. Wie weet wat hem daer toe porrende⁸ is dat hy de landen aldus versoect.⁹ Daeromme zoude ick raden datmen den ridder zijn bede volbrocht, want wy den anderen edelman wel kennen voor een duechdelijcken ridder, ende door zijn eerlijcke daden heeft hem ons coninck ridder gheslaghen ende in zijn hof zo lange onderhouden.”

Doen dit de ander heeren hoorden, sweghen zy alle stille. De coninck dit hoorende, zeyde: “Ghy heeren, my dunckt voor tbeste datmense hier beyde by een ontbiede ende hoorende spreken.”

Twelck terstont ghedaen wert.

De coninc heeft heer Jan aengesproken in deser manieren: “Heer ridder, ick heb my met mijn heeren beraden opt stuck dat wi u voor ghehouden hebben. Ende overmits dat ghy begheert het loon twelck ghy ghewonnen hebt ende u ghegont wordt, deesen ridder, u mede gheselle, over te geven, zo moeten wy hier inne te vreden zijn. Tghene dat ick ghelooft ende gheswooren hebbe, begeer ick niet te wederroepen.” Ende voort zeyde de coninc totten anderen ridder: “Guido, het is u een salighe ure gheweest dat dese ridder eerst met [u]

7. By avontueren: Misschien

8. porrende is: beweegt

9. versoect: bezoekt, rondtrekt

kennisse ghemaect heeft, want hy in uwen handen heeft ghestelt tgheene dat hy door zijn vromicheit ghewonnen heeft ende zijn leven daeromme gheavontuert. Daeromme gheve ick u nu voor alle dese heeren mijn suster Clarisse tot eenen wijve ende daer toe¹⁰ thertochdom van Cloucestre.”

Guydo dese woorden hoorende, viel op zijn knien voor den coninck, danckte hem vander schoonder presentatien ende zeyde: “Heer coninck, dat uwer ghenaden my nu presenterende zijt, en can ick nimmermeer verdienen. De Heere verleen my gratie dat ict verdienen mach.” Daer na keerde hy hem tot zijnen geselle ende zeyde: [E4ra] “Mijn lieve geselle ende broeder, hoe sal ic dit verdienen? Waert Godts wille ende de uwe geweest dit selve te aenveerden, ic hadder zo wel mede te vreden geweest als van my selven. Maer nu my Godt tot desen state vercoren heeft ende door uwer liefde my dit gegont is, zo neem ickx in dancke, biddende Godt dat icx noch verdienen mach.”

De coninc dedese beyde by hem neder sitten, ende onder ander woorden zo seyde [de]¹¹ coninck: “Ick wil datmen terstont met dit houwelijck voortvare!”

Hy dede by hem come[n]¹² den bisschop van Cantelberge ende oock zijn suster ende dedese terstondt ondertrouwen, ende binnen acht daghen daer na werden zy getrout. Daer was groote feeste bedreven ende daer was een steeckspel¹³ beroepen op den selven daghe, in welcke heer Jan den prijs hadde, want daer en was niemandt zijns ghelijck. Te schrijven van de tri[u]mphe¹⁴ die daer bedreven werdt, zoude te lanck vallen. Daeromme laedt ickx daer by blijven.

10. Muller [1590]: roe

11. Ontbreekt in Muller [1590].

12. Muller [1590]: comet

13. Muller [1590]: stceek-spel

14. tri[u]mphe: feestvreugde

Dat .xx. capittel:

Hoe heer Jan oorlof nam aenden coninc ende aen alle de heeren ende is tschepe ghegaen om na Spaengien te reysen, daer hy blijdelijck vande coninck ontfangen worde.

Doen heer Jan een wijltijds in Engelant gheweest hadde, zoo begonst hem te verdrieten om dat hy daer geen tijdinghe en conde vernemen van zijn lief, de schoone Gloriande, ende zo begheerde hy van daer te reysen. Hy heeft aenden coninck ende alle de heren oorlof ghenomen, twelck hy met grooter pijnen¹ gecrijgen conde. Maer doen [d]e² coninck sach dat hy gheen sin en hadde om by hem te blijven, zoo heeft hy hem beschoncken met costelijcke giften. Heer Jan heeft den coninck seer ghedanckt, zijnen dienst altoos presenterende, nam oorlof aenden coninck, Guydo, sijn gheselle, ende [E4rb] sommige heeren gheleyden hem tot daer hy tschepe zoude gaen.

Doen nam heer Jan zijnen gheselle tot hem ende zeyde: “Mijn lieve gheselle, den tijdt is hier dat wy moeten scheidten. Daeromme sal ick u segghen vier puncten. Indien ghy met vreden leven wilt, zoo suldy die moeten onderhouden.

Ten eersten ist nootd dat ghy waerachtich in alle u woorden zijdt. Ghy sult Godt dancken ende loven dat Hy u tot desen staet vercoren heeft, ende wacht u van Hem te vertoornen! Ist dat ghy Hem bemint, Hy sal u weder om beminnen ende voorspoedt verleenen in alle u dinghen.

Ten tweeden suldy eeren daer ghy afghecomen zijdt ende daer u eere af coomen mach, dat is dat ghy eeren sult uwes wijs broeder, daer u zo veel goets af gecomen is. Weest hem onderdanich ende ghetrou! Lijdt ende verdraecht veel woorden die u ter ooren comen, vanden eenen om u wel te behaghen, vanden anderen om met u te flatteren. Want wie verdragen³ can, dat wort van self ghewrooken.

Dat derde punckt is dat ghy sult weesen vriendelijck, milde ende vlijtich nae uwer moghentheydt teghen u heeren ridders ende

1. met grooter pijnen: met heel veel moeite

2. Muller [1590]: be

3. Bedoeld wordt laster en achterklap uit nijd, haat en jaloezie.

schiltknechten ende teghen allen den gheenen die u eenighen dienst moghen doen.

Dat vierde punct is dat ghy mede lijden hebt metten armen die recht begeeren tegen den rijcken oft mooghenden ⁴ ende [die] ⁵ de selve begheeren in last ende in commer te brenghen. Daer zijdt ghy toe verbonden te helpen!”

Guido danckte hem seer ende zeyde: “Mijn lieve gheselle, ick weet wel dat my dese eere ende staet daer ick in ben, al van u goedertieren mogentheit ghecomen is. Daeromme neem ickt in dancke dat ghy my gheseydt hebt, ende ick hoopt te onthouden nae mijn beste vermooghen.”

Als zy langhe tsamen ghesprooken hadden, namen zy d’een aenden anderen oorlof ende custen malcanderen. Voort nam hy oorlof [E4va] aen alle de heeren uut Enghelandt die daer by Guydo waren, [e]nde hy gheboot tot allen tijden zijnen dienst.

Guydo reedt wederomme te hove ende leefde met sijn huysvrouwe in groter vruechden.

Hier laet ick te schrijven van Guido ende come weder tot heer Jan.

Na dat heer Jan oorlof ghenomen hadde aen Guido, sijn gheselle, zo is hy tschepe ghegaen met een schiltknecht ende een pagie, ende is zoo langhe ghereyst tot dat zy in Spangien quamen. Doen zy haer paerden uut den schepe ghedaen hadden, sijn zy in een ghoede herberghe ghereden.

Des avonts doen zy over tafel saten, vraechden heer Jan waer hem de coninck nu ter tijdt onthielt. De waert berechtete hem van al tghene daer hy hem na vraechde.

Ende zo is hy des anderen daechs op gheseten ende zoo lange ghereden tot dat hy quam daer hem die coninck op dier tijt onthielt. Inder stadt comende is hy in de beste herberge ghereden. Daer nae heeft hy hem vercleedt ende is te hove gheghaen, daer hy den coninck meende te vinden.

4. mooghenden: machtigen

5. Ontbreekt in Muller [1590].

Doen hy te hove quam ende de coninck hem sach, wert hy hem terstondt kennende ende heeft hem feestelijcken willecoem gheheeten ende vraechde waer hy hem zoo lange onthouden hadde.

Heer Jan vertelde hem altemaele zijn avontueren die hy ghehadt hadde sint dat hy uut Roomen reysde.

Daer hem de coninck seer in verwonderde ende zeyde: “Mijn vrient, het is goet te mercken dat ghy u vriendinne getrouwe zijt.”

Ende zoo zijn zy te samen gheghaen wandelen tot dat het eetens tijt was. Daer nae zijn[s]e⁶ tsamen ter tafelen gaen sitten, ende heer Jan moeste by den coninck sitten, ende de coninck bewees hem alle de eere ende vrientschap die hy conde oft mochte.

De maeltijdt ghedaen zijnde zoo is de coninck met heer Jan in een lustelijcken boomgaert gaen wandelen, ende onder ander woorden zoo vertelde de [E4vb] coninck hem: nae dat hy uut Roomen ghereyst was, Gloriande bevrucht bleef, ende Gouweron met zijn gheselschap arbeyden seer om de moeder metten kinde te verderven. “Maer wy deden zoo veel aenden keyser dat hijse in gratien nam, ende seyden dattet niet godlijcken en ware sulcx voort te stellen, want ghy haer man waert voor God. Ende haer vader hadse u belooft tot eenen wijve, hoe wel dat de fortuyne nu anders loopt, ende men hadde haer verdriets ghenoech aenghedaen datmense van haer man beroofde. Al en leedt zy nu niet meer verdriets, wy verwonnen den keyser met zodanige redenen dat hy alle gramschap uutter herten stelde ende kende dat hy schuldich was int stuck. Ende doen zy verlost⁷ was, zo was de hertoghe Gautier ende ick de peters. Alle de baroenen zijn se[e]r ghestoordt op Gouweron dat hy u uut den lande verdreven heeft. Sy hebben den moeder metten kinde in haer bewaringe ghenomen, alzo dat Gouweron noch zijn maghen haer gheen letsel doen moghen. Ende meest alle de heeren wilden wel dat ghy weder te lande quaemt, ende zouden u helpen teghen alle de gheene die u deeren wilden, want zy niet wel lijden en mogen dat Gouweron den keyser aldus regiert. Ende overmits dat de keyser oudt van daghen is, zoo doet hy met zijn mede plegers al wat hy wil. Ende wat zy den keyser raden, dat doet hy, twelc alle de heeren leet is. Ende doen ick

6. Muller [1590]: zijne

7. verlost: bevallen

van daer reysde, badt my Gloriande: indien ick yet van u vername, dat ickt haer overschrijve⁸ zoude. Daeromme begeer ick dat ghy hier een wijltijds by my blijft, ende ick sal daeren tusschen secretelijck ee[n] bode nae Romen zeynden aen de jonghe keyserinne ende aen sommighe heeren ende al u gheschiedenisse te kennen geven, ende dat ghy nu ter tijt by my zijt. Zo sullen wy wel vernemen hoe dat het in des keyzers [F1ra] hove ghestelt is. Ende nae beantwoort die wy ontfanghen, sullen wy ons beraden.”

Als heer Jan dit hoorde, verblijde hi hem eens deels dat de jonghe keyserinne een jonge zoone ter werelt ghebrocht hadde, maer aen d'ander zijde was hy seer ghestoordt op Gouweron, ende hy swoer by zijn ridderschap, indien hy tot Romen quame, hy zoudet hem verghelden.

De coninck heeft secretelijck over geschreven aen sommighe heeren hoe dat heer Jan by hem was, ende schreef daerinne alle de gheschiedenisse die hem ghebuerdt was van dat hy uut Romen reysde tot dat hy by hem in Spaengien quam, ende gaf daerinne oock te kenne[n] dat men den keyser informeren zoude om zijn gelofte te voldoen, twelck hy heer Jan ghelooft hadde. Ende heer Jan heeft oock een minlijcken brief aen sijn schoon vriendinne gesonden, haer troostende ende dat zy te vreden zoude zijn, want hy hoopte byder gratien Godts dat alle dinck noch ten ghoeden eynde comen soude.

De bode reysde zo lange dat hy ten lesten binnen Romen quam, ende heeft de brieven over geleverd gelijk hem bevolen was. Gloriande den brief ontfangen hebbende, is seer verblijt gheweest ende heeft den brief wel honderdt malen ghec[u]s)t ende daer nae gheleesen. Doen zy verstondt dat heer Jan noch wel te passe⁹ was ende verwonnen hadde de schoone feyten die hy in Enghelant ghedaen hadde, ende hoe hem des coninckx suster ghepresenteert werde met het hertochdoom van Cloucestre, werdt zy seer verblijt, wel merckende dat zijn liefde te haerwaerdt noch niet vercoelt en was. Zy heeft den bode hoochlijck begift ende heeft een brief wederomme aen heer Jan gheschreven, den bode bevelende dat hijse heer Jan in zijn handen leveren zoude.

8. overschrijve zoude: per brief zou laten weten

9. wel te passe: gezond en wel

Twelck de bode beloofde te doen, is op zijn knien ghevallen ende [heeft] ¹⁰ der jonger keyserinnen seer ghedanct [F1rb] van de giften die zy hem gheschoncken hadde.

De baroenen des coninckx brieven ontfangen hebbende, zijn oock daer inne seer verblijdt gheweest ende hebben haer uuterste vermoghen daer inne ghedaen.

D[o]en de keyser hoorde wat feyten van wapenen heer Jan in Enghelandt ghedaen hadde ende wat eeren hem de coninck beweesen hadde, begonst hy hem selven een weynich te bedencken ende gaf de heeren ghoeden troost, segghende: “Ick kenne dat hy mijn dochter ridderlijck ghewonnen heeft, maer alleen ghebreeckt my dat ickt niet en weedt van wat afcomsten dat hy is. Maer den kinde en sal ick anders niet doen dan oft mijn eyghen kindt ware. Ick en wil oock niet dat het een basterdt is, want ick houdtse als ghetroude perzoonen voor Godt, overmits dat ickse hem ghelooft hebbe. Maer alleene ist dat ick my daer inne te seer verneederen zoude. Aldus moet het noch zynen tijdt hebben, ende ick sal my noch daer op beraden.”

De heeren hebben dit selve altemaele den coninck over schreven.

De boode wederomme ghekeert zijnde, heeft hy den brief over ghelevert. De coninck heeft den brief opghebroken, ¹¹ ende doen hijen gelesen hadde, heeft hy[t] ¹² heer Jan te kennen gegeven, die hem daer inne seer verblijde, ende noch meer dede doen hy den brief van Gloriande ghelesen hadde.

De coninck dede heer Jan alle de eere aen die hy doen mochte, ende dede ter liefden van hem een steeckspel beroepen, 't welck geduerde acht dagen lanc, binnen welcken tijde grote genoechte bedreven werde, twelc hier te lanck soude vallen om te schrijven.

10. Ontbreekt in Muller [1590].

11. opghebroken: het zegel verbroken waarmee de brief gesloten was

12. Muller [1590]: hy — Er ontbreekt een lijdend voorwerp: de inhoud van de brief.

Dat .x[xi]. ¹ capittel:

*Hoe heer Jan aenden coninc oorlof nam ende reysde zoo langhe
dat hy by zynen vader quam, daer hy een camp
tegen sloech ende v[e]rwan.*

Doen nu heer Jan in grooten ghenoechten een wijltijts by den co-[F1va]ninck geweest hadde, zoo heeft hy voor hem genomen van daer te reysen. Ende des nachts te vooren, doe[n] hy in zijn slape was, so dochte hem datter een out, bedacht² man voor zijn bedde stont ende sprack hem aen, segghende: “Heer ridder, uwen tijdt en is hier niet langher. Ghy sult reysen na Vrancrijck ende onder weggen suldy vinden tgheene dat ghy zoo langhe begeert ende ghesocht hebt. Ghy sult cortelinghe verneemen wie dat u vader ende moeder is.”

Heer Jan in deesen visioen legghende, ontspranc hier mede ende en conste voort van alle den nacht niet slaepen ende dochte tsanderdaechs van daer te reysen.

Des morgens vroech is heer Jan op ghestaen³ ende ginck ter kercken om misse te hooren, twelck hy alle daghe plach te doen wanneer hy den tijt hadde. Daer na is hy by den coninck gheghaen ende heeft hem ghedanckt vande goede ciere⁴ die hy hem ghedaen hadde, segghende dat hy inden sinne was om te vertrecken ende begeerde een huessen oorlof aen hem.

De coninck dit hoorende, is seer bedroeft gheweest ende vraechde waer dat hy inden sinne was om te reysen.

Heer Jan antwoorde dat hy wilde reysen nae Vranckrijck.

Doen begheerde de coninck dat hy noch .IIIJ. oft .v. dagen by hem blijven wilde.

Heer Jan en dorste het niet wel ontsegghen, ende⁵ hy en bleef daer oock niet gaerne om des visioens wille dat hy des nachts ghehadt hadde.

1. Muller [1590]: xix.

2. bedacht: bedachtzaam

3. Muller [1590]: op opghestaen

4. goede ciere: hartelijke ontvangst

5. ende: maar

Nae den tijt van vijf daghen heeft heer Jan hem bereedt ghemaect om te reysen. Ende de coninck siende dat hy hem niet langer houden en mochte, is een mijle weechs met hen ghereden om uutgheleyde te doen, ende heeft begeert dat hy overschrijven soude wanneer dat hy stille laghe. Indien hy eenighe tijdinghe van Romen ontfinck, hy zoude hem overschrijven. Ende oft zoo gheviel dat de keyser aflijvich worde,⁶ zoo zoude hy hem helpen ende [F1vb] tot zijnen dienste zijn met al zijnder macht.

Waer af heer Jan hem seer danckte ende gheboot hem selven oock t'zijn dienste waer hijs van doen hadde, ende alzo zijn zy van malcanderen gescheyden.

Dit sullen wy hier nu laten blijven ende vertellen van heer Jans vader ende moeder om te weeten het beghinsel hoe ende in wat manieren heer Jan in des keyzers hoff gheleydt wert.

Soo isser gheweest een grave van Artoys ende Bollonoys,⁷ ghenaemt Robrecht. Dese was camerlinc⁸ van des conincx suster van Vrancrijk, ghenaemt Isabella, ende de coninck was ghenaemt Lodewijck.⁹ By lanckheydt van tijden¹⁰ soo worden dese op malcander verliovende, alzo dat de grave des conincx suster zo schoon sprack dat zy met malcander begheerden,¹¹ ende zy wert b[e]vrucht¹² van eenen jonghen zone. De vrouwe hielt het zoo langhe verborgen als sy mochte. Maer doen zijt niet langher verborgen houden en conde, gaf zijt den grave te kennen, die daer oock seer inne beladen was.¹³ Maer daer nae droeghen zy over een datse de grave in zijn landt voeren zoude. Zoo zijn zy tsaemen op eender nacht van daer gereden datse

6. aflijvich worde: sterven zou

7. Bollonoys: Boulogne-sur-Mer met het land daar omheen

8. camerlinc: combinatie van een lijfwacht en een privé butler

9. Lodewijck: Louis was een zeer gebruikelijke naam voor een Franse koning.

10. By lanckheydt van tijden: Na verloop van tijd

11. zo schoon sprack dat zy met malcander begheerden: verleidde

12. Muller [1590]: bcvrucht

13. die daer oock seer inne beladen was: die zich zeer bewust was van de ernst van de situatie

niemant ghewaer en werde¹⁴ voor des anderen daechs. De grave hadde te vooren al paerden bestelt¹⁵ ende reet zoo verre als hy mochte.

De vrouwe overmits de groote vermoeytheyt begeerde wat te rusten, ende int rusten quam haer den arbeydt aen,¹⁶ ende zy werde verlost van eenen jongen zone, daer de grave seer blijde om was, maer hy en wiste geene raet metter vrouwen, want zi so cranc was datmense niet verporren¹⁷ mochte. Hy heeft de waerdinne met groote gaven ende g[e]loften daer toe verwillicht¹⁸ dat zy 't beste metter vrouwen doen soude ende secree[t]elijck houden, twelck de waerdinne gheloofde te doen tot dat hy weder quam. Ende zoo zijn dese twee amoreusen van malcander ghe-[F2ra]scheyden met grooter droefnissen, ende de grave is metten kinde in zijn lant ghereyst.

Daer coomende zoo heeft hy twee van zijn s[e]cree[st]e¹⁹ vrienden by hem ontboden, heeft hen alle dinghen te kennen ghegheven ende ghebeden dat zy tbeste metten kinde soude doen, alzoo hy henlieden betroude,²⁰ twelck sy hem belooft hebben.

Dese twee hebben haer beraden waer zy tkindt bestellen²¹ zouden om sonder sorghe te zijn. Zo hebben zy hen op weghe gestelt met grooter costelijcheyt, zijn zo buytens lants ghereyst ende hebbent met practijcken²² in des keysers hof geleyt om dat het daer bevrijdt²³ zoude zijn in al der manieren als voor int boeck verteldt is.

Omtrent den neghen uren doen de camerieren van haer vrouwe niet en vernaemen, meenden zy datse sieck hadde gheweest, ende zoo is de principael²⁴ van hem allen totten bedde geghaen daer zy plach te

14. datse niemant ghewaer en werde: zonder dat iemand dat merkte

15. bestelt: gehuurd (om onderweg van paard te kunnen wisselen)

16. quam haer den arbeydt aen: kreeg zij barensweeën

17. verporren: verplaatsen, vervoeren

18. verwillicht: bereid gevonden

19. Muller [1590]: seecreetste

20. alzoo hy henlieden betroude: aangezien hij hen zeer vertrouwde

21. bestellen zouden: zouden onderbrengen

22. met practijcken: met vooropgezette bedoelingen

23. bevrijdt: veilig

24. de principael: het (vrouwelijke) hoofd (van het dienstpersoneel)

rusten. Doen sijse daer niet en vandt, is sy tot de ander cameriersters gheghaen ende hevet te kennen ghegheven, ende zoo zijn zy alle in dit stuck seer gheturbeert²⁵ gheweest. Ende doen sijse nergens vinden en conden, hebben zijdt den coninck te kennen ghegheven, die daer oock seer inne gheturbeert was. Ende overmits datmen den grave oock nergens vinden en conde, so vermoede hi wel datse de grave wech gheleyt²⁶ hadde. Hy sant tot allen straten ridders uyt om te soecken ende achterhalen, ende indien zijse vinden conden, datmense weederomme brengen soude levende oft doot. Voordt swoer hy by zijnder croonen dat hy hem zijn lant af nemen zoude ende nergens gheen vrijheydt laeten hebben. De coninck vergaderde terstondt een groot heyr ende tooch daer mede nae tlant van Artoys.

De grave was ter wijlen by zijn liefste vrouwe heymelijck ghecoomen om haer te troosten ende te leyden daer sy vry sijn soude, maer zy was so cranc datmense [F2rb] niet verporren en mochte oft nergens voeren zonder groot perijckel haers levens. Doen de grave dit sach, heeft hy seer druckelijck²⁷ aen haer oorlof genoomen, want hy daer niet langher blijven en dorste.

De schoone Isabella ziende datse van hem scheyden moeste, heeft zo grooten rouwe bedreeven dat een steenen herte ontfermen mochte. Ten lesten doen zy sach dat het zijn moeste, heeft zy haer selven daer inne moeten troosten, sorghende oft zy in haers broeders handen quame, ende zo hebben zy druckelijck aen malcander oorlof ghenomen.

De grave is van daer tot in zijn lant gereden om zijn lant teghen den coninck te beschermen. Maer doen hy sach dat de coninc hem te machtich was, ende sorghende dat hi ten lesten door eenich verraetschap inde handen des conincx comen mochte – want de coninck ghelt op zijn lijf ghestelt hadde – zo is hy met sestich van zijn naeste maghen, de secreetste vrienden, uut den lande ghetogen ende heeft alle zijn rijckdom met hem ghenomen die hy mede voeren mochte, ende hielt hem een wijltijts in Griecken tot Antiochia, daer hy daghelijckx teghen de heydenen groote feyten van wapenen dede.²⁸

25. gheturbeert: verbaasd, verward, ontzet

26. wech gheleyt: ontvoerd

27. druckelijck: bedroeft

28. Dit doet denken aan het *Chanson d'Antioche*.

Ten lesten is hy weder ghecomen in Aquitanien by den hertoghe, zynen neve, die hy zynen noot te kennen gaf. De hertoghe gaf hem op de frontieren een starck casteel met sommighe dorpen ende ander heerlijcheden om sijnen staet op te leyden.²⁹ Daer onthielt hy hem.

De coninck van Vranckrijck vernemende dat de grave wech ghevloten was, zoo heeft hy tlant in ghenomen, heeft daer van zynendt weeghen een stadthouder ghestelt, heeft zyn volck³⁰ oorlof ghegeven ende is zoo weder na Parijs ghereyst.

Ende zo hebben sommighe van zyn heeren een ander wech genomen om na Parijs te reysen, ende zyn ter herbergen ghecomen daer des coninckx suster cranck lach. Ende zoo [F2va] isser een onversienlijck in de camer gecomen daer zy cranck lach, om zyn dinghen daer inne te leggen. Met dien dat hy inder cameran quam, wert hy haer siende ende kendese terstondt. Sy hadde haer ghaerne verborghen, maer twas te laedt. Niet te min hy ginck terstondt weder uut der cameran om datter niemant meer in comen en zoude. De waerdinne was oock seer beschaemt doen zy den ridder uut der cameran sach coomen.

Doen zeyde hy totter waerdinne dat hy de vrouwe spreken moeste die daer cranck inde camer lach, maer dat zy [te]³¹ vreedden³² zyn soude. Hy en soudet niemant te kennen geven!

De waerdinne was vervaerdte ende en dorstet hem niet weygeren.

Hy is in de camer gheghaen ende [heeft]³³ de camer nae hem toe ghesloten. Doen hy by haer bedde quam, heeft hy haer eerwaardelijck ghegruet ende noemdese by haerder name.

Isabelle siende dat zy haer niet langer verberghen en conde, wert zy seer weenende.

29. om sijnen staet op te leyden: om in zyn onderhoud te voorzien en zyn staat op te houden

30. zyn volck: de soldaten en hun aanvoerders op wie hij als hun feodale heer een 'auxilium et consilium' (raad en daad) beroep gedaan had.

31. Ontbreekt in Muller [1590].

32. [te] vreedden: niet bang

33. Ontbreekt in Muller [1590].

De ridder dit siende, hadde groot meede lijden met haer ende trooste[se]³⁴ tbeste dat hy conde, ende zeyde dat haer oom, de hertooch van Borbon, int selfde dorp gelogeert was. Indien zy daer mede te vreedten ware, hy soudet hem te kennen gheven.

De vrouwe siende dat het niet anders zijn en mochte, heeft haer consent daer toe ghegeven.

De ridder is uut de camer gegaen ende beval de waerdinne dat zy niemandt inde camer laten zoud[e], ende is terstondt ghegaen daer hy den hertoghe ghevonden heeft, ende heeft hem te kennen ghegeven. De hertoge dit hoorende, is met den ridder alleen terstont derwaerts gegaen.

Doen de hertoge in de camer quam ende Isabella haer oom wert ziende, woude zy opstaen ende hem reverentie doen. Maer de hertoge en wildes niet ghedoghen ende beval haer dat zy haer niet vermoeyen en zoude. Ende doen hy haer ghelegentheynt ghevraecht hadde,³⁵ hoe [F2vb] zy daer ghecoomen was, zoo heeft zijt hem altemale ghezeydt. Doen hijt wiste, heeft hijse ghestraft datse den grave ghelooft³⁶ hadde ende was daer meede gegaen sonder weten vanden coninck, haeren broeder. Ten lesten heeft hijse ghetroost ende ghelooft dat hy haeren pays tegen haren broeder maken zoude.³⁷

Doen alle dander heeren vertrocken waren, heeft hijse heymelijc in een osbaer³⁸ doen voeren op een van zijn casteelen om aldaer te blijven tot dat zy ghenesen ware, want hy sorchde datse de grave noch van daer leyden zoude. Ende de hertoghe heeft zoo veel ghedaen datse de coninck, haer broeder, weder in genaden genomen heeft.

Nu voort om te comen tot onser materien daer wijt ghelaten hadden, zoo is heer Jan zoo langhe ghereden dat hi quam int lant van Aquitanien. Zo sach hy op een tijt van verre over een velt een ridder comen gereden op een starc peert. Ende doen zy by malcander

34. Muller [1590]: trooste

35. haer ghelegentheynt ghevraecht hadde: haar gevraagd had hoe zij het maakte

36. den grave ghelooft hadde: haar loyaliteit jegens haar broer verruild had voor haar woord van trouw aan de graaf.

37. haeren pays tegen haren broeder maken zoude: haar zou verzoenen met haar broer

38. osbaer: draagbaar

quamen, sach de oude dat de jonge ridder de selve wapen³⁹ droech die hy voerde. Dies hy ontstack van gramschappen⁴⁰ ende zeyde: “Heer ridder, hoe zijdy zoo coene dat ghy dorst passeeren over dit velt? Ghy draecht de wapen die ick langhe voor my heb ghehouden.⁴¹ Daer omme suldy hier voor uwen tol laten een voedt oft een handt. Anders en suldy van my niet scheyden!”

De ridder antwoorde ende zeyde: “Dien tol is my te swaer, dat segghe ick u vry,⁴² heer oude grijse, want ick en gave u niet tminste hayr van mijnen hoofde!”

De oude sprack: “Dat suldy becoopen!”

Met dien liet hy zijn lance sincken, dies ghelijcx dede oock heer Jan, ende vergaderden met sulcke cracht dat beyde haer speeren braken. Doen trocken zi beyde haer swaerden ende sloeghen op malcanderen menighen grooten, swaren slach. Ten lesten nam heer Jan zijn swaert met beyden handen ende gaf zijnen vader sulcken vervaerlijcken slach op den [F3ra] helm dat hijse in stucken cliefde. Ende de oude was zoo bedw[e]lmt⁴³ van dien slage dat hy vanden paerde viel.

Heer Jan dit siende, is rasch van den paerde gesprongen, heeft den ouden op zijn voeten gestelt ende beyde zijn handen te gader gebonden. Heer Jan sprac: “Nu moet ghy met my, heer oude grijse, niet door bede, maer door bedwanc!”

De oude sprac: “Ic kenne dat ic nu verwonnen ben. Nochtans waende ic datter niemandt teghen my en soude hebben mogen dueren. Ic hebben seven hondert ridders af gewonnen harnasch ende paert. Nu ist my int leste selve gheschiet. Heer ridder, in dient uwen wille ware, zo soude ic gaerne uwen name weten. Ick sal u segghen de mijne.”

Heer Jan zeyde: “Mijnen name en sal ick niet lochenen door eenighe sake. Men heet my Jan de Vondelinc. Ick was met deese wapen ghevonden in skeysers boomgae[r]t,⁴⁴ ooc met harnasch ende ander

39. de selve wapen: hetzelfde wapenteken

40. ontstack van gramschappen: werd woedend (wegens identiteitsfraude)

41. voor my heb ghehouden: als het mijne beschouwd

42. vry: openhartig

43. Muller [1590]: be-dwolmt

44. Muller [1590]: boomgaet

ghesmide.⁴⁵ Daeromme moet ick dolen achter lande tot dat ick sal weten wie mijn vader is.”

45. ghesmide: paardentuig

Dat .XXIJ. capittel:
*Hoe heer Jan zijnen vade[r]¹ wert kennende, ende hoe
zy malcanderen ontvinghen.*

Doen de oude dit heeft ghehoordt, sprack hy: “Ontbint my ende laet my by u staen!”

Heer Jan sprack ende seyde: “Schande moet hy hebben diedt u doet, want ghy zijdt te sterck in uwe armen.”

De oude sprack: “Ick sweere u trouwe op deese ure ende sal u leyde daermen uwer coemsten blijde sal zijn.”

Hy ontbanten ende lieten by hem staen.

Doen sprack de oude: “Ick sal u de waerheydt [F3rb] segghen. Ghy zijt mijn kint, ende ick u vader.”

Heer Jan sprack: “Laet my dan uwen name weeten!”

Hy zeyde: “Ick heete Robrecht. Ick was heer van Artoys ende Bollonoys, maer ick ben mijns lants verdreven met sestich van mijn naeste magen, ende u moeder is Isabella, des coninckx suster van Vrancrijck. Ick was haer camerlinck, ende ick wan u aen haer. Ick dede u dragen, doen ghy gheboren waert, in des keysers prijel ende deede by u legghen al wat totten ridders[c]hap² toe behoort om datmen weten zoude dat ghy van edele gheslachten waert ghebooren. Ende en wildijs niet ghelooven, ick deede breken den vin[g]erlinc³ met eenen steen,⁴ ende inden steen was gegraveert den name van uwen vader ende van uwer moeder. De[e]n⁵ helft dede i[c]k⁶ legghen bi [F3va] u, ende dander helft heb ick by my.”⁷

Doen sprack heer Jan: “D’een helft is hier.”

1. Muller [1590]: vadee

2. Muller [1590]: Riddersehap

3. Muller [1590]: vinderlinc — ring (om aan de hand te dragen, bij voorkeur aan de linker ringvinger, omdat die gevoed wordt door een ader die rechtstreeks uit het hart komt).

4. steen: edelsteen — middeleeuwse mensen geloofden onvoorwaardelijk in de magische kracht van edelstenen omdat zij afkomstig zouden zijn uit het Aards Paradijs en via de paradijsrivieren tot ons gekomen waren, bij voorkeur via een spontane bron.

5. Muller [1590]: den

6. Muller [1590]: iek

7. Zoals men dat ook wel met oorkonden deed: chirograaf.

Doen setteden zy den steen te gader, ende doen was de vingerlinck geheel, alsoo datmen de letteren mochte lesen.

Als heer Jan int seker wiste dat het zijn vader was, zoo viel hy op zijn knien, segghende: “O, vader, siet hier uwen zone, die den doot verdient heeft teghen u om dat ick u doot zoo seer gesocht hebbe.”

De vader greep hem in zijn armen, hem kussende, ende zeyde: “O, mijn uutvercoren zone, na wien dat ick zoo seer verlanght hebbe, soude ick u nu dooden? Ick hebbe oock mijn beste daer toe ghedaen. Aldus zoo ist al vergheven!”

De grave Robrecht ende heer Jan zijn te paerde gheseten ende zijn na den casteele ghereden daer de grave zijn woninghe hielt. Heer Jan werdt daer wel onthaelt van alle zijn maghen. Men ginck daer goede chiere⁸ maken.

Doen heer Jan daer twee dagen gheweest hadde, vertelde hy zynen vader van tghene dat hem tot Romen gheschiedt was, ende claechde over Gouweron, hem altesamen de gheschiedenisse vertellende tot dat hy van daer scheyde.

De vader dit hoorende, zeyde: “Zone, ghy sult in Vranckrijck reysen ende begeeren vanden coninck dienst, ende ghy sult ghetrouwelijck dienen zo langhe dat hy u door zijn eedelheydt een bede geve. Ende en segt niemandt wie dat ghy zijt, vriendt oft vyandt! Ende wann[ee]r⁹ hy u een beede heeft gheconsenteert, zoo bidt in presentie van alle de heeren dat hy uwe moeder geve uwen vader tot eenen wet[t]ighen¹⁰ wijve. Zo en suldy voort aen gheen vondelinck zijn. Ende ick sal oock cortelinghe op sitten ende rijden daer ick den keyser meene te vinden, ende eyschen van de keyserlijcke mayesteyt recht over den verrader Gouweron.”

Heer Jan seyde: “O, vader, Gouwerons magen zijn te machtich, ende de keyser en doet niet sonder huerlieder raedt. Daeromme [F3vb] sorghe ick dat ghy gheen ghehoor hebben en sult.”

De vader antwoorde ende zeyde: “Soone, zijt te vreden! Ick hoope dat my de keyser geen recht weygeren en sal.”

8. goede chiere maken: plezier maken met eten en (vooral) drinken

9. Muller [1590]: wanneer

10. Muller [1590]: wettiighen

Dat .XXIIJ. capittel:

Hoe heer Jan nae den coninck van Vranckrijck is ghereyst ende de grave Robrecht by den keyser, daer hy zijn clachten dede over Gouweron die hy in een camp verwan.

Doen heer Jan acht dagen by zijn vader hadde gheweest, zoo heeft hy van alle zijn vrienden oorlof ghenomen ende reet zo langhe dat hy tot Parijs is ghecomen.

Doen hy hem vercleet hadde, is hy voor den coninc ghegaen ende hem te voete ghefallen ende gruetede den coninc seer eerwaerdelijck. De coninck dede hem op staen ende vraechde wat zijn begheerte was ende waerom dat hy daer quam.

Heer Jan antwoorde den coninck ende zeyde: “Heer coninck, ick ben een ridder van avontueren¹ die dienst² soecke. Daeromme zoude ick wel begheeren in u hof onthouden te zijn.”

De coninck vraechde hoe zijnen naeme was.

Heer Jan antwoorde: “Men naemt³ my Jan uut den Vergiere.”

De coninck ziende dat een jonck, vroom ridder was,⁴ zeyde: “Ghy sult by my onthouden zijn, ende ick sal u zoo versien, daer ghy u wel op ont dragen sult.”⁵

Aldus is heer Jan byden coninc een tijt ghebleven. Dit sullen wy hier nu laeten blijven ende verhalen van de grave Robrecht.

Nae dat zijn zone vertroocken was, is hy oock op gheseten seer costelijck met twee honderdt paerden ende daer mede nae den keyser ghereyst. Hy dede hem forieren⁶ binnen Rommen voor hem ende zijn heeren in de beste ende vernaemste⁷ herberghe vander stadt. Des

1. ridder van avontueren: aristocratisch proletariaat, een ridder zonder vaste aanstelling of woonplaats die rondtrekt onder het motto: een vliegende kraai vangt altijd wat.

2. dienst: een vaste aanstelling met kost en inwoning

3. naemt: noemt

4. Muller [1590]: was ende zeyde

5. daer ghy u wel op ont dragen sult: dat u ruimschoots in uw onderhoud zult kunnen voorzien.

6. dede hem forieren: zorgde voor onderdak, eten en drinken

7. vernaemste: meest gerenommeerde

anderen daechs heeft hy seer costelijck habiten⁸ aen ghedaen ende is met eenen schoonen staedt nae des keyzers hoff ghegaen.

De keyser hadde alreede vernomen [F4ra] datter een machtich prince te hove gecomen was uut Vranckrijck om hem te spreken. Alzoo heeft hy alle zijn heeren by een doen vergaderen.

De grave te hove coomende, is met een heraut by den keyser ghebrocht. By den keyser comende heeft hi hem eerwaerdelijck gheghruet ende daer nae alle de heeren. Daer nae vraechde de keyser wat zijn begeerte was ende waeromme dat hy daer ghecomen was.

De grave antwoorde ende seyde: “Heer keyser, uwe keyserlijcke mayesteydt sal believen te weten dat in allen landen u hoff vermaert is voor een hoff van eeren ende justitien, datmen daer inne recht doet een yeghelijck diet begerende is, zoo wel den armen als den rijcken. Daeromme ben ick hier ghecomen voor uwer ghenaden, begerende ootmoedelijck dat ghy mi ghehoor gheven wilt ende aenhooren de saecke daer ic mede beladen ben.”

De keyser antwoorde ende zeyde: “Heer ridder, doet op u sake in presentie van mijne[n] rade. Ist dat u yemant te cort gedaen heeft, ick salt beeteren zoo verre het in mijnder macht is ende zy onder my gheseten zijn.⁹ Dat sweere ick u by mijnder croone, al waert oock van de me[e]ste¹⁰ heeren die binnen mijnen hove zijn!”

De grave danckte den keyser ende zeyde: “Heer keyser, met uwen oorlove dat ick spreke, zoo segge ick datter een is van uwen rade, ghenoeemt Gouweron, de welck niet waerdich en is dat hy in eenich hoff van eeren verkeert oft coomen sal. Ende wil hy het verantwoorden, ick wilt hem in een parck¹¹ doen lijden dat hy verradenisse gheplegen heeft!”

Gouweron dit hoorende, was seer gestoort ende zeyde: “Ghy oude grijsaerdt, zydy daeromme hier ghecoomen dat ghy my verraedenisse o[p]¹² legt? Tsal u berouwen! Ic houde my voor een edel man. Ick en heb noydt verrader geweest!”

8. habiten: kleren

9. zy onder my gheseten zijn: zij mijn onderdanen zijn, ik jurisdictie over hen heb

10. Muller [1590]: me-ste

11. parck: strijdperk

12. Muller [1590]: opt (anticipatie)

Doe de keyser dit hoorde, zeyde hy: “Heer ridder, de saken [F4rb] die ghy hier voort brengh, suldy moeten bewijsen.”

De grave antwoorde ende zeyde: “Heer keyser, daerom ben ick hier ghecomen.”

Doen begonst hy voor den keyser ende zijnen rade te vertellen van begin totten eynde hoe dat heer Jan eerst gevonden was binnen zijnen hove ende om wat saecken dat hy daer te vondelinge gheleyt waer, ende hoe hy den ruese bevochten ende verwonnen hadde, ende wat de keyser beloofd hadde den ghenen die den ruese verwonnen. “So en hadde de jongelinck anders niet voor zijn loon dan dat men hem een poorte voor ’t hooft sloot om dat hem de heydenen dooden soudent. Daer nae was hy de oorsaecke dat alle de heydenen versl[e]ghen ende verdreven worden. Doen die jonge ridder eyschte ’t gheene dat hem beloofd was, zo soudemen hem voor zijn loon in een diepe kercker gheworpen hebben oft hy moestet lant ruymen. Twelck ic den keyserlijcke mayesteyt niet en wijte, maer alleene ist geschiet door toe doen ende rade van Go[u]weron. Ende of hijt wil lochenen, zoo wil ick[t]¹³ hem doen lijden!”

Met dien boot hy zijne p[a]nt¹⁴ ende wierpse daer neder voor den keyser.

Gouweron zeyde: “Ghy en sijtter niet edel ghenoech toe om tegen my te campen. Ghy moecht ooc een van dese lantloopers ende avontueriers zijn, wanneer zy eenich edelmans dochter bedrogen hebben, zoo stellen zy de kinderen tot vondelinck, als deesen ghesteldt was. Ende ons keyser hadde hem in zoo grooter eeren opgevoedt oft zijn eyghen sone ware gheweest. Den loon die hy ons keyser daer voor ghegeve[n]¹⁵ heeft, is deese: dat hy zijn dochter met kinde heeft gemaect ende is so voort in ander landen gheloopen om meer te bedrieghen!”

De grave werdt door dese woorden seer gestoort ende zeyde: “Ay, verrader, den camp en sal also niet achter blijven. Ick houde my zo eedel van geboorten als ghy zijt, want men [F4va] noempt my Robrecht, grave van Artoys, ende den vondelinc daer den camp om gheschien

13. Muller [1590]: ick

14. Muller [1590]: pont

15. Muller [1590]: ghegeuet

sal, is des coninckx van Vranckrijck susters zone. Daeromme suldy teeghen my campen, oft ghy sult hier voor den keyser openbaerlijck te kennen gheven alle tghene dat ghy teghen deesen ridder, diemen heer Jan hie[t],¹⁶ op steldt¹⁷ hebt.”

De keyser verwonderde hem seer door des graven woorden ende verblijden in zijn herte doen hy hoorde va[n]¹⁸ wat afcoemsten heer Jan was, ende zeyde: “Gouweron, ghy moet vechten! Na dien dat het den ridder begeert, zoo moet het voldaan zijn.”

Als dat Gouweron hoorde dat al sijn loos opsedt verlooren was, want hy moeste campen door den raedt ende toedoen des conincx van Spaengien, die doen ter tijdt in des keyzers hoff was ende noch meer ander heeren die [F4vb] Gouweron met zijn hulpers niet wel en vermochten,¹⁹ doen ginck hy hem wapenen. Ende als zy gewapent waren, zo quamen zy beyde ten crijte.²⁰ De keyser dede zijn ar[t]chiers²¹ al ghewapendt daer bystaen op avontueren oft Gouwerons maghen yedt nieus opstellen wilden.²² Voort deede hy ghebieden op den hals dat niemant hem onderwinden soude eenich teycken te geven oft hem te roeren.²³ Daer na reedt een yegelijc opt eynde van der banen. Ende doen den trompedt drie reysen²⁴ gheslaghen hadde, zoo reden die twee campioenen zo rudelijck teghen malcanderen dat beyde de paerden op haer hamen saten, ende Gouweron was bi nae ghevallen, maer hy bleef noch in den sadel sitten, ende beyde haer lancen waeren ghebrooken. Doen trocken zy beyde haer swaerden. De grave [F4va] sloech groote, sware slaeghen, ende zoo dede Gouweron oock op d[e]n grave, alzo dat in twijfel stondt wie de overhandt houden soude. Maer de grave gaf int leste Gouweron een so swaren slach dat hy al bedwalmt vanden paerde viel

16. Muller [1590]: hier

17. op steldt: beraamd

18. Muller [1590]: vant

19. niet wel en vermochten: niet goed gezind waren

20. crijte: strijdperk

21. Muller [1590]: Arcchiers

22. yedt nieus opstellen wilden: een toer zouden (willen) uithalen

23. Het was de toeschouwers ten strengste verboden zich met het gevecht te bemoeien.

24. drie reysen: drie keer

ende was seer ghewont ende zijn mes²⁵ was hem uutter hant ghevallen, ende [hy]²⁶ en conste niet op geraken. Gouwerons maghen waren seer bedroeft doen zy dit sagen. Zy souden hem gaerne te hulpe ghecoomen hebben, maer zy ontsaghen te seer des keyzers ghe-[F4vb]bodt. De grave spranck vanden paerde, lichte hem den helm op. Ten lesten track hijse hem heel vanden hoofde ende dreychde hem te dooden oft hy zoude de waerheyt kennen waeromme hy de poorten hadde doen sluyten voor den jonghe ridder doen hy den ruese verwonnen hadde, ende waeromme dat hy verbo[o]de²⁷ hadde dat hem niemant te hulpe zoude comen.

De verrader siende dat hy de doot niet wel ontgaen en mochte, begheerde dat den keyser by hem coomen zoude. Hy soudet alte-[G1ra]male te kennen geven. Twelck terstont ghedaen worde.

Die keyser is met zijn heeren daer by ghecomen. Daer heeft hy voor alle de heeren bekent hoe dat hy den keyser met heer Jan gaerne geleverd hadde inde handen van Sorborijn den heyden, die naemaels Kersten werde, op dat hy selve keyser soude geweest hebben, ende soude dan des keyzers dochter ghetrouwt hebben, want niemant en soude hem dorven wederstandt doen overmidts zijn groot gheslachte. Ende om dat hi heer Jans macht vreesde, daeromme was hi daer op uut om hem te doen dooden, hoopende als dan metten keyser te doen dat hy wilde. “Maer nu bekenne ic,” sprack hy, “dat de rechtveerdighe rechter gheen quaet onghestraft en laet. Daeromme heb ick den doot wel verdient. Alleene begheer ick dat uwer ghenaden my vergheven wilt dat ick teghen u misdaen hebbe, te lichter sal my Godt mijn sonden vergheven, want ick kenne my selven also ghestelt dat ick de doot niet ontgahaen en mach. Daeromme begheer ick dat ghy my een corten doot aen wilt doen.”

De keyser dit altemaele hoorende, en conde hem niet genoeg verwonderen ende zeyde: “O, verrader, sulcx en hebbe ic aen u niet verdient! Ghy hebt my door u valsch ingeven een den vroomsten uut den lande doen verdrijven die onder der sonnen mochte zijn. Want en hadde geweest door hem naest Gode, wy hadden alle verslagen oft

25. mes: zwaard

26. Ontbreekt in Muller [1590].

27. Muller [1590]: verbo[n]de

gevangen geweest. Daeromme suldy loon nae u wercken ontfangen!”
Ende de keyser beval den grave dat hy trecht volvoeren soude.

Ende zo heeft hy hem met eenen slage thooft van den buycke
geslagen.

Dat .XXIIIJ. capittel:

*Hoe [de] ¹ keyser den grave groote eere bewees doen hijt wiste
dat hy vader was van heer Jan, ende begeerde
zijn beloften te quyten.*

Nae dat Gouweron doot was, zoo hebben zij[n] vrienden met grooter [G1rb] bede aen den keyser vercreghen dat zy zijn lichaem mochten opt gewijde begraven.

Daer nae is de keyser met zijn heeren ende met den grave te hove ghereden. Men dede den grave ontwapenen. Daer nae ginck de keyser ter tafelen sitten ende de grave neffens hem met Alphonsus, den coninck van Spaenghien. De keyser vraechde den graeve hoe dat [hy] ² quam te weeten dat heer Jan van sulcker afcomsten was.

De grave vertelde den keyser alle de geschiedenis ende hoe dat hem de coninck ³ daeromme verdreven hadde, ende int leste hoe hy teghens zijnen sone ghevochten hadde, malcander niet kennende, om dat hy sijn wapen voerde. “Ende doe hy wiste dat ick zijn vader was, zo claechde hy my over Gouweron van het ongelijck ⁴ dat hy hem gedaen hadde. Ende daer door ben ick by uwer keyserlijcke mayesteydt ghecomen om Gouweron te bevechten ende te wreeken het ghene dat hy mijnen soone misdaen hadde.”

Als de keyser met zijn heeren dit hoorden, verwonderden zy hem altemaele van de wonderlijcke avont[u]eren die so wel den vader als den sone ghebuert waren. Alphonsus, de coninc van Spaenghien, vertelde den keyser ende alle de heeren hoe dat heer Jan by hem in Spaengien ghecomen was ende wat avontueren hem gheschiedt waren in Enghelant ende vant huwelijck twelc hy al niet en begheerde, “overmidts dat hy verlooft was met ons keyzers dochter, Gloriande. Daeromme soude ick raden datmen mede den huwelijck niet langher vertrocke oft achter en hielde, ⁵ maer dat uwe keyserlijcke mayesteyt

1. Ontbreekt in Muller [1590].

2. Ontbreekt in Muller [1590].

3. Muller [1590]: hoe dat hem de Coninck hem (dittografie)

4. ongelijck: groot onrecht

5. vertrocke oft achter en hielde: zou af- of uitstellen

volbrengh[e]⁶ tgene dat hy den vroomen ridder belooft heeft. Zo sal tlandt bevrijt zijn van eenighe oploop der vyanden.”

De keyser dit hoorende, zeyde: “Ghy heeren, ick en begere niet datment langer uutstelle, want ic nu wel merc[k]e⁷ dat Gouweron tot my [G1va] gheen ghoet herte ghedraghen en heeft overmits tgheene dat hy my beweesen heeft met raedt ende daet, twelck hem Godt vergheven wil. Daerom heeft hy zijn loon ontfanghen. [D]aeromme⁸ wil ick,” sprack hy tot den grave, “wanneer ghy by uwen sone comt dat ghy hem segt dat ick bereet ben om mijnen ghelofte te quijten, ende sal hem over gheven tgheheel regimendt vant keyserrijck, want ick seer oudt van daghen ben ende begheere voortd aen in mijn ruste te leven.”

De heeren dit hoorende, waren alle daer inne seer verblijt.

Als des keyzers dochter vernam dat de grave heer Jans vader was, is zy seer verblijt gheweest, heeft haer sone metter handt ghenoomen ende is daer mede voor den keyser, haren vader, gegaen, daer hy gheseeten was ende de grave Robrecht neffens hem. Zy heeft haren vader eerst eerwaardelijck ghegruet, daer na den grave, ende heete hem feestelijcken willecom in haers vaders hoff.

De grave is op ghestaen ende heeft haer des ghelijckx eere bewesen. Maer doen hy van des keyzers heeren hoorde dat Gloriande was, des keyzers dochter, ende dat hy oude vader⁹ was van den kinde, zoo heeft hy tkint vriendelijck op ghenomen 't welc voor hem stondt, ende heeftet ghecust, onsen Heere ootmoedelijcken biddende dat Hy den kinde wilde beschermen ende bewaeren voor ongheval. Daer nae hebben zy altogader goede chiere ghemaect.

De keyser hielt open hof ter liefden vanden grave met alle zijn heeren veerthien dagen lanck gheduerende. De gheheele stadt was seer verblijt doen zy wisten dat de grave Robrecht heer Jans vader was, ende dat heer Jan soude hebben des keyzers dochter, ende zeyden dat zy een goede beschermer hebben soudenteghen allen den geenendiese crencken wilden. Den grave wert ooc van een yegelijc grote eere

6. Muller [1590]: volbrenghen

7. Muller [1590]: mercte

8. Muller [1590]: Waeromme

9. oude vader: grootvader, opa

bewesen.

[G1vb] Dat .xxv. capittel:

Hoe de grave aen den keyser oorlof nam, ende hoe heer Jans moeder haer soon wert kennende.

Doen de grave by den keyser een wijltijts geweest hadde, zoo heeft hy ten lesten aen den keyser oorlof begheert [ende] ¹ heeft hem ende alle de heeren grootelijck ghedanckt van de eere die zy hem bewesen hadden. Doen de keyser hoorde dat hy daer niet langer blijven en wilde, zoo heeft hy hem groote giften geschoncken ende bevolen, wanneer dat hy by zijnen sone quam, dat hy hem alle saeken soude te kennen geven, ende hem daer nae stellen ² om zijn dochter te trouwen, want hy thuwelijck niet langer achterhouden en wilde.

De graeve danckte den keyser van zijns soons wegghen ende is also vanden keyser ghescheyden.

Dit willen wy nu laten blijven ende schrijven voort van heer Jan, die zoo eerlijc in des conincx hove diende dat hy wert voor snijder ³ van zijnder moeder, des conincx suster.

Soo gheschiedet op een tijdt dat hy voor zijn moeder diende, ende zy werdt aen zijn handt siende een vingerlinck twelck zy hadde gegeven zijnen vader, daer hy van haer scheide. ⁴ Zy werdt het kennende. Doen en conde zy haer nauwelijck ondthouden, zy en soude van haer selven ghegaen hebben.

Zoo haest de maeltijdt was ghedaen, zoo heeft zy heer Jan secreetelijck in haer camer ontbooden ende heeft gheseydt: “Eedel ridder, ick soude wel begeeren te weten, wilde ghijt my berichten, hoe ghy aen dat vingerlinck ghecomen zijdt, twelck ghy aen uwen vingher draecht.”

1. Ontbreekt in Muller [1590].

2. ende hem daer nae stellen: en zich gereed maken

3. voor snijder: een vertrouwensfunctie omdat de makkelijkste manier om iemand om het leven te brengen vergiftiging van eten en drinken was. De voorsnijder sneed niet alleen het vlees in kleine stukjes of dunne plakjes, hij proefde ook of het vlees goed was. Evenzo was er een voordrinker die de wijn schonk en proefde. Gebruikelijk ook was dat er edelstenen op tafel lagen die een alarmsignaal afgaven als er gif in de buurt kwam.

4. daer hy van haer scheide: bij hun afscheid

Heer Jan antwoorde: “De grave die dit vingherlinck plach te dragen, heb ick in eenen camp met mijnen swaerde doot gheslaghen.”

Des conincx suster dit hoorende, wert seer bleeck ende ongedaen van rouwe als oft zy ghestorven soude hebben, ende zeyde: “Ic [mane]⁵ u by uwer trouwen ende uwer ridderschappen dat ghy my [G2ra] hier af de waerheyt wilt segghen!”

Als heer Jan sach dat zy zoo ontstelt wert, zo sprack hy: “Vrouwe, de waerheyt en can ick u niet langher verswijghen. De grave Robrecht dat is mijn vader, ende ghy mijn moeder.” Ende hy vertelde haer hoe hy in des keyzers hoff te vondelinghe gheleyt werdt, ende hoe hi aende kennisse van sijn vader quam, ende waeromme dat hy gecomen was by den coninck om te dienen.

Als de moeder dit altesamen ghehoort hadde, zoo wert zy zoo seer verblijt dat zy van haer selven ginck. Maer heer Jan heeftse in zijn armen ghehouden. Doen zy tot haer selven quam, sloech zy haer ooghen ten hemel ende danckte onsen Heere dat Hy haer de eere hadde ghedaen dat zi haer kindt voor haer doot mochte sien, ende heeft haer soon met overvloedige tranen ghecust ende sijn aengesicht daer mede beduwet⁶ sonder eenich woort te spreken. Ten lesten doen zy tot haer selven quam, heeft zi aldus ghesprooken: “O, mijn beminde soone, mocht ick nu uwen vader eens aenschouwen, zo waer ic te vreden dat my onse Heere haelde.”

Heer Jan die sprac ende zeyde: “Beminde moeder, zijdt te vreden! Ick hoope den tijt noch corts te leven dat ghy mijnen vader tot uwen wille hebben sult. Maer ic bidde u dat ghy niemant van onse saken vermanen⁷ en wilt voor dat wy tot onser meni[n]gen⁸ gecomen zijn.”

Twelc hem zijn moeder beloofde te doen.

5. Muller [1590]: Ic nam

6. beduwet: bedauwd

7. vermanen: informeren

8. Muller [1590]: menigen